

T.C
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TOPLUM RUH SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİNE BİLİM DALI

**MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ERGENLERDE
ÖZDENETİM BECERİLERİ VE AİLE İŞLEVLERİNİN
BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Funda CAN

Danışman

Doç. Dr. Hatice TAMBAĞ

HATAY-2020

T.C
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TOPLUM RUH SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ
ANA BİLİM DALI

**MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ERGENLERDE
ÖZDENETİM BECERİLERİ VE AİLE İŞLEVLERİNİN
BELİRLENMESİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ
Funda CAN

Danışman
Doç. Dr. Hatice TAMBAĞ

HATAY-2020

T.C
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TOPLUM RUH SAĞLIĞI HEMŞİRELİĞİ
ANA BİLİM DALI

**MADDE KULLANAN VE KULLANMAYAN ERGENLERDE
ÖZDENETİM BECERİLERİ VE AİLE İŞLEVLERİNİN
BELİRLENMESİ**

Yüksek Lisans Tezi

Funda CAN

Bu tez aşağıda isimleri yazılı tez jürisi tarafından 19/06/ 2020 günü sözlü olarak yapılan tez savunma sınavında oybirliği ile kabul edilmiştir.

Tez Jürisi: Jüri Başkanı: Prof. Dr. Nazan SAVAŞ

Üye: Prof. Dr. Mualla YILMAZ

Üye: Doç. Dr. Hatice TAMBAĞ

Bu tez Enstitümüz Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalında hazırlanmıştır.

.../.../2020

Prof. Dr. İbrahim Halil ÇERÇİ

Enstitü Müdürü

TEŞEKKÜR

Yüksek lisans eğitim sürecim boyunca bana destek olan, bilgi birikimini benimle paylaşan, tez sürecimin her aşamasında bana danışmanlık yapan, çok değerli danışman hocam Doç. Dr. Hatice TAMBAĞ'a,

Yüksek lisans eğitim sürecimde bana bilgi birikimi ile katkı sağlayan, eğitimimde emeği geçen değerli hocalarım Prof. Dr. Nazan SAVAŞ, Dr. Öğretim Üyesi Rana CAN ve Doç. Dr. Mehmet Hanifi KOKAÇYA'ya, Yüksek Lisans tez çalışmalarımın istatistik değerlendirmelerinde bana yardımcı olan ve katkı sağlayan Dr. Öğr. Üyesi Mehmet KARADAĞ'a

Yüksek lisans tez çalışmalarımın veri toplama aşamasında çalışma yaptığım Hatay Samandağ' da bulunan tüm liselerde çalışmama katılarak değerli bilgiler veren öğrencilere, katkı ve yardımlarından dolayı psikolojik danışmanlık ve rehberlik öğretmenleri, okul müdürleri ve müdür yardımcılara,

Hayatım boyunca yanımda olan, maddi ve manevi desteklerini benden esirgemeyen, her zaman bana güvenen, inanan aileme,

Sonsuz teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

Sayfa no

KABUL VE ONAY	II
TEŞEKKÜR.....	III
İÇİNDEKİLER	IV
ÇİZELGELER DİZİNİ	VII
SİMGELER VE KISALTMALAR DİZİNİ	IX
ÖZET	X
ABSTRACT.....	XI
1. GİRİŞ.....	1
1.1. Problemin Tanımı ve Önemi.....	1
1.2. Araştırmanın Amacı.....	4
1.3. Araştırmanın Soruları	5
2. GENEL BİLGİLER.....	6
2.1. Madde Kavramı	6
2.2. Madde Bağımlılığı	7
2.3. Madde Kullanımının Yol Açtığı Bozukluklar	10
2.4. Ergenlik Dönemi.....	10
2.5. Madde Kullanımı ve Ergenlik.....	12
2.6. Aile Kavramı.....	13
2.6.1. Aile İşlevleri	15
2.7. Ergenlik ve Aile	18
2.8. Özdenetim Becerileri	20

2.9. Madde Kullanımı, Ergenlik ve Hemşirelik	23
3. GEREÇ VE YÖNTEM.....	25
3.1. Araştırmanın Şekli	25
3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yerler ve Özellikleri	25
3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi	27
3.4. Verilerin Toplanma Araçları.....	30
3.4.1. Tanıtıcı Bilgi Formu- (Ek-2)	30
3.4.2. Aile Değerlendirme Ölçeği- (Ek-3).....	30
3.4.3. Ergenlerde Öz-Denetim Becerileri Ölçeği-(Ek-4).....	32
3.5. Ön Uygulama	32
3.6. Araştırmanın Uygulanması	32
3.7. Araştırmanın Etik Boyutu	33
3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları	33
3.9. Verilerin Analizleri	33
4. BULGULAR	35
5. TARTIŞMA.....	69
5.1. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi.....	69
5.2. Madde Kullanan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	71
5.3. Madde Kullanan Ergenlerin Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	73
5.4. Madde Kullanan Ergenlerin Madde Kullanım Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	74
5.5. Madde Kullanmayan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	76
5.6. Madde kullanmayan Ergenlerin ve Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	78

5.7. Madde Kullanmayan Ergenlerin Madde ile İlgili Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	80
5.8. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	82
5.9. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ve Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	85
5.10. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde kullanım ile İlgili Özelliklerine Göre EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi	85
5.11. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin EÖDBÖ ile ADÖ Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi	86
6. SONUÇ.....	88
6.1. Sonuçlar	88
6.2. Öneriler	92
7. KAYNAKLAR.....	93
EKLER.....	99
EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM.....	100
EK-2: TANITICI BİLGİ FORMU	102
EK-3: ERGENLERDE ÖZDENETİM ÖLÇEĞİ	105
EK-4: AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ.....	107
EK-5:ETİK KURUL İZNİ.....	112
EK-6: KURUM İZNİ.....	114
EK-7: ÖLÇEK İZİNLERİ	115
EK-8: EK ÇİZELGELER	116
ÖZGEÇMİŞ	130

ÇİZELGELER DİZİNİ

Sayfa no

Çizelge 3.1. Araştırmaya Alınan Öğrenci Sayılarının Okul ve Sınıflara Göre Dağılımı	40
Çizelge 3.2. Ölçek ve Alt Ölçeklerin Normallik Dağılımları (n=596)	47
Çizelge 4.1. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	48
Çizelge 4.2. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde ile ilgili Özellikleri	51
Çizelge 4.3. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde ile ilgili Özellikleri	53
Çizelge 4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ADÖ ve EÖDÖ Alt Ölçek Puan Ortalamaları.....	54
Çizelge 4.5. Madde Kullanan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları.....	55
Çizelge 4.6. Madde kullanan Ergenlerin Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları.....	57
Çizelge 4.7. Madde kullanan Ergenlerin Madde Kullanım Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları.....	59
Çizelge 4.8. Madde Kullanmayan Ergenlerin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları	61
Çizelge 4.9. Madde kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları.....	63
Çizelge 4.10. Madde kullanmayan Ergenlerin Madde ile İlgili Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları.....	67
Çizelge 4.11. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Özdenetim Puan Ortalamaları	71

Çizelge 4.12. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Özdenetim Puan Ortalamaları	75
Çizelge 4.13. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde Kullanımı ile İlgili Özelliklerine Göre Özdenetim Puan Ortalamaları	77
Çizelge 4.14. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ Korelasyonları.....	79

SİMGELER ve KISALTMALAR DİZİNİ

ADÖ: Aile Değerlendirme Ölçeği

EÖDBÖ: Ergenlerde Özdenetim Beceri Ölçeği

DSÖ: Dünya Sağlık Örgütü

MEB: Milli Eğitim Bakanlığı

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

ÖZET

Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerde Özdenetim Becerilerinin ve Aile İşlevlerinin Belirlenmesi

Tüm dünyada olduğu gibi ülkemizde de madde kullanım sorunu, yeni ve farklı arayışların üst düzeyde olduğu, toplumda en fazla risk altında olan ergenlik dönemi için önemlidir. Araştırma, madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin özdenetim becerileri ve aile işlevlerinin belirlenmesi amacıyla kesitsel tipte yapılmıştır. Araştırmanın evrenini Hatay ili Samandağ ilçesine bağlı liselerde öğrenim gören 6792 öğrenci, örneklemini ise 2017-2018 eğitim-öğretim yılında 12 lisede öğrenim gören 670 öğrenci oluşturmuştur. Veriler Tanıtıcı Bilgi Formu, Aile Değerlendirme Ölçeği, Ergenlerde Özdenetim Beceri Ölçeği ile toplanmıştır. Verilerin değerlendirilmesinde sayı, yüzdelik, ANOVA, Bonferroni, Student t, Mann Whitney U, Kruskal Wallis, Spearman ve All Pairwise kullanılmıştır. Araştırmamızda sigara, alkol ve yasadışı maddelerden herhangi birini kullanma oranı ¼ (% 25.8) olarak bulunmuştur. Araştırmaya katılan madde kullanan ergenlerin ADÖ alt ölçek puan ortalamaları ikinin üstünde yani sağlıksız algılanmış olup madde kullanmayan ergenlerin ADÖ alt ölçek puan ortalamaları genel işlevler alt ölçeği hariç sağlıksız olarak algılanmıştır. Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ ile cinsiyet, sınıf düzeyi, okul türü, anne baba kavga etme durumu, ailede sigara ve alkol kullanma durumu gibi değişkenlerde istatistiksel olarak pozitif yönde zayıf bir korelasyon tespit edilmiştir. Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde özdenetim becerileri ile aile işlevleri arasındaki ilişki istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur. Araştırmamızın sonuçları doğrultusunda madde kullanan ergenlerin, madde kullanmayanlara göre aile işlevlerini daha sağlıksız algıladıkları, özdenetim becerilerinin de daha düşük olduğu söylenebilir. Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde anne babası çok sık kavga eden ergenlerin aile işlevlerinin daha sağlıksız algılandığı ve özdenetim becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bu nedenle anne ve babalara ergenlik dönemi özellikleri, iletişim becerileri, ebeveyn tutumlarının ergenler üzerindeki etkisi gibi konularda eğitim verilmesi önerilir.

Anahtar Kelimeler: Madde kullanımı, ergenlik, aile işlevleri, özdenetim becerileri

ABSTRACT

Determination of Self-regulation and Family Functions in Adolescents Using Substance and not Using Substance

As in all over the world, the problem of substance use in our country is important for adolescents, who are the subject of highest level of new and different researches and under highest risk in society. This study aims to determine self-regulatory skills and family functions in adolescents using substances and not using substances. Therefore, a cross-sectional design was used in this study. The population of this study is 6792 students who are studying at high schools of Samandağ in Hatay. The sample of this study is 670 students who studied in the 2017-2018 academic year at 12 high-schools. The Adolescent Self-Regulatory Inventory and Family Assessment Inventory were used in order to obtain data. Also, Introductory Information Form was used in this study. ANOVA, digit, percentage, Bonferroni, Student t, Mann Whitney U, Kruskal Wallis, All pairwise ve spearman were used in order to analyze data. In our study, the usage rate of any substances which are cigarette, alcohol and illegal drugs was found as $\frac{1}{4}$ (%25.8). The mean scores of the ADÖ subscale of the adolescents who used substance were found to be above two, unhealthy, and the mean scores of the ADÖ subscale of the adolescents who did not use the substance were perceived as unhealthy except for the general functions subscale. A statistically weak positive correlation was found in the variables such as gender, class level, school type, parental quarrel status, family smoking and alcohol use, with ADÖ and EÖDBÖ among adolescents who use and do not use substance. It is found that the relationship between self-regulatory skills and family functions was statistically significant in adolescents with and without substance use. According to results of this study, it can be stated that adolescents using substances perceive family functions unhealthier and have lower self-regulatory skills than adolescents not using substances. It was observed that if their parents have often quarrels, adolescents who use and do not use substance perceived family functions as unhealthy and their self-regulatory skills are low. Considering these results, trainings about the effects of family disputes on the development of adolescents should be planned for the families.

Key words: Substance use, adolescence, family functions, self-regulatory skills

1. GİRİŞ

1.1. Problemin Tanımı ve Önemi

İnsanın vücudunda ve ruhsal yapısında ciddi etkileri olan psikoaktif maddelerin kullanımı, insanlık tarihi kadar eskidir. Haberleşme (telefon, televizyon, internet), ulaşım ve teknoloji alanlarındaki hızlı gelişim, başta gençler olmak üzere, toplumun hemen tüm kesimleri üzerinde birçok olumsuz etkiye neden olmakta ve her geçen gün daha fazla kişiyi, bağımlılık yapan maddelere yönlendirmekte aynı zamanda bu maddelerle mücadeleye yönelik yapılan tüm çalışmalara rağmen de kullanımına devam edilmektedir (Işık 2013).

Dünya Uyuşturucu Raporuna (2018) göre dünya üzerinde 31 milyon uyuşturucu bağımlısı olduğu bildirilmektedir. Bu rakam 2016'da 29,5 milyon iken aradaki 1 buçuk milyonluk artış ciddi alarm vermektedir. Dünya genelinde uyuşturucu kullanımı da aynı raporda 275 milyon olarak yer almaktadır. Bu rakam 2016 raporunda 250 milyon olarak yer alırken aradaki 25 milyonluk artış uyuşturucuyu deneyen ve kullananların sayısında hızlı bir artış olduğunu göstermektedir. Dünya genelinde en yaygın kullanılan madde olma özelliğini sürdüren esrar iken insan sağlığına en çok zarar veren maddenin opioid olduğu bilinmektedir. Dünyada uyuşturucu kullanımına bağlı ölümlerin %76'sını opioid kullanımı oluşturmaktadır(Dünya Uyuşturucu Raporu 2018).

Türkiye'de alkol ve madde tüketme oranı, diğer ülkelerle kıyaslandığında daha az olduğu söylenebilir (DSÖ 2014). Fakat ülkemizde yapılan çeşitli araştırmalara göre alkol ve madde kullanımının giderek artış gösterdiği görülmektedir (DSÖ 2014, Uluşahin ve Öztürk 2015). Sağlık Bakanlığı tarafından yapılan bir araştırmada riskli alkol kullanımı oranı tüm nüfusta % 7 olarak belirlenirken, erkeklerin %23'ünün, kadınların ise % 4'ünün alkol kullandığı bildirilmiştir. TUBİM Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi'nin 26 ilde yapmış olduğu çalışmada, hayatında en az bir kere madde kullananların %94'ü erkek, %6'sı ise kadın, %35,4' ü 15-24 yaş aralığındadır. Maddeyi ilk kullanım yaş ortalaması 19'dur (Dünya Uyuşturucu Raporu 2019, Ünal ve ark. 2013).

Ergenlik, maddeyi deneme açısından en riskli dönem kabul edilir. Madde kullanımı ve madde bağımlılığı ergenlerde, genç veya genç erişkinlerde yoğun görülen bir hastalıktır. Maddeyle ilk temas ve kullanma yaşı incelendiğinde ergenlik döneminin diğer yaşlara göre

daha fazla risk altında olduğu gör÷lmektedir (Uzbay 2015). Ûlkemizde de AMATEM’de tedavi olan hastalarda yapılan araştırmada maddeye başlangıç yaşı yaklaşık 20 yaş olarak belirtilmiştir. Ergenlik çağının önemli olduğu anlaşılmaktadır(Uzbay 2017). Erişkin bağımlıların %90’ı ilk madde kullanmaya ergenlik döneminde başladıklarını bildirmişlerdir (Edwards 1988).

Dünya Sağık Örgütü’ne göre (DSÖ) ergenlik 10-19 yaşları arasını kapsayan bir gelişim dönemidir. Dünyada 10-24 yaş arası 1.8 milyar kişi bulunmaktadır, bu durumda her altı kişiden biri ergendir (WHO 2016). Türkiye’de toplam nüfusun yaklaşık üçte birini 10-24 yaş arası gençler oluşturmaktadır (TUİK 2015).

Ergenlerin değışim ve gelişim sürecindeki çatışmalar, karmaşalar, duygulanımda güçlükler, yardıma muhtaç olma, öfke, utanma ve kişiler arası soyutlanma duygularını yaşayabilir. Birey bu dönemde, inişli çıkışlı duygu durumlarının etkisiyle, davranışlarda aşırılığa kaçaabilirken, riskli girişimlerde de bulunabilmektedir. Uyumsuz duygu, düşünce ve davranışlardan kurtulamayan ergenlerin bir kısmı etrafına saldırganca davranmakta; bir kısmı ise sigara, alkol ya da uyuşturucu madde bağımlılığı ile bu süreci aşmaya çalışmaktadır(Terzi 2009, Yıldız 2009).

Bireylerin karşılaştığı sorunlarla baş etme tekniğı farklı olup bu teknikler genellikle aile içinde öğrenilir. Çocuklar her konuda olduğı gibi bu konuda da anne babalarını rol model alırlar. Anne babalar, sorunların nasıl çözüleceğine dair rehberlik edemezse çocuklar sorunlarla baş etme noktasında başarısız olurlar ve sorunu çözmek için başka yollara yönelirler. Karşılaşılan gerilimler, sorunlar noktasında ailesinden destek göremeyen, aile ilişkileri zayıf ve farklı ilgi arayışında olan çocuk ve gençler, kendilerini en kolay yoldan çözüme kavuşturacağıını düşündükleri maddeye sığınır (Ögel 2018).

Genellikle aile işlevi sağıklı olmayan çocuk ve ergenlerde madde kullanımının daha sık gör÷ldüğü belirtilmiştir (Bulut 1990). Aile bireyin yaşam sürecinde ve gelişim aşamasında önemli bir yer teşkil etmektedir. İnsanların ailesi ya da ailesi ile olan ilişkileri pek çok davranışını etkilediğı gibi madde kullanma davranışını da büyük oranda etkileyebilir. Ev ortamında madde ya da alkol kullanan ebeveynler varsa çocukların ilerleyen yıllarda madde kullanımı ile ilgili problem yaşama riskinin artmasına sebep olabilmektedir (Ögel 2017, Tarhan ve Nurmedov 2017).

Ergenler için koruyucu etkenler arasında aile ile olan ilişkiler ve sosyal destek önemli yer tutmaktadır. Buna göre ergenlerin aile bireyleriyle, özellikle erken dönemde bakım verenleriyle kurdukları ilişkiler onlara sorunlu davranışların oluşmasına karşı dayanıklılık ve sağlamlık kazandırmaktadır (Smokowski ve ark. 1999). Sosyal destek kaynaklarının özellikle madde kullanım ile ilişkili olarak öz denetim düzeyini arttırdığı ve bireyin iyi oluş haline katkı sağladığı bilinmektedir (Stevens ve ark. 2015).

Özdenetim, bireyin sosyal, eğitimsel ortamlarda motor ve sözel eylemlerin sıklığını, süresini, yoğunluğunu ayarlaması, farklı koşullarda eylemlerini başlatması veya durdurması, amacına göre eylemlerini ertelemesi ve dıştan gözetim olmadan toplumda kabul gören davranışları gösterebilmesidir. Özdenetim, bireyin sosyalleşme sürecinin önemli bir parçasıdır çünkü özdenetim toplumsal olarak kabul gören davranışların farkındalığını arttırmayı gerektirmektedir (Kopp 1982).

Çocukların özdenetime sahip olmaları için sosyalleşmeleri ve ailedeki modellerin davranışlarının öğrenilmesi gerekmektedir. Düşük özdenetim eğitim, yetiştirme ve disiplin koşullarının uygun olmaması sonucunda ortaya çıkmaktadır. Buna göre, çocuğun bakımını üstlenen kişi tarafından çocuğun izlenmesi, anormal davranışların fark edilmesi ve bu davranışlara izin verilmemesi gerekir. Böylece özdenetim geliştirilebilir (Çelik Özden 2013, Türkeş 2004).

Tangney ve ark. (2004) tarafından yapılan çalışmada yüksek özdenetim, kişilerarası uyum, akademik başarı, daha az patoloji ve olumlu insan ilişkileri arasındaki ilişki araştırılmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yüksek özdenetimin akademik başarı, benlik saygısı, kişilerarası ilişkiler, güvenli bağlanma ve doyum sağlayan ilişkiler geliştirme ile ilişkili olduğu belirlenmiştir. Düşük özdenetimin ise madde kullanımı, yeme bozuklukları, patolojik problemler, akademik başarısızlık, kolay incinme ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Madde kullanımı sıklığının artması bireyi ve toplumu olumsuz yönde etkilemektedir. Bu nedenle, riskli yaş aralığının belirlenmesi, belirlenen yaş aralığındaki bireylere eğitim ve danışmanlık verilmesi önemlidir. Hemşireler; riskli grupların belirlenmesi, madde kullanım bozukluğu olan bireylerin bütüncül olarak ele alınması, bakımda sürekliliğin sağlanmasında tedavi ekibi içinde önemli bir yere sahiptir.

Türkiye’de, 2011 yılında yenilenen Hemşirelik Yönetmeliği’ne göre, madde bağımlılığı konusunda okul sağlığı hemşiresi, toplum ruh sağlığı hemşiresi ile alkol ve madde bağımlılığı merkezi hemşiresine önemli yükümlülükler verilmiş olup, okul sağlığı hemşiresi; öğrencilere doğru sağlık bilgilerinin anlatılması ve sağlık konusunda olumlu davranışları edindirmek amacıyla sağlık eğitimi yapmakla görevlidir ve sağlık eğitiminin içinde hijyeni sağlama, kazalardan ve hastalıklardan korunmanın yanı sıra alkol, sigara gibi madde kullanımına ilişkin bilgiler yer almaktadır. Ayrıca bu yönetmeliğe göre, toplum ruh sağlığı hemşiresi de kendi çevresinde yaşayan çocuk ve gençler dâhil olmak üzere tüm riskli yaş gruplarındaki bireylerin madde bağımlılığından korunması ve ruh sağlığının sürdürülmesi ile görevlidir (Resmi Gazete 2011).

Bağımlılığın önlenmesi ve tedavi sürecinde çok önemli bir yeri olan hemşirenin rolleri; risk grubu olan gençlere ve ailelere destekleyici, sağaltıcı ve tedavi edici yaklaşımda bulunmak, madde kullanımını önüne geçmek için eğitim vermek ve farkındalık yaratmak, sağlık ekibinin içinde etkili bir üye olarak yer almak, sağlık ekibinin diğer üyelerine bu konuda eğitimler vermek, hemşirelik uygulamalarının gelişimi için çalışmalar yapmak ve meslektaşları ile bunları paylaşmak şeklinde sıralanabilir (Albayrak ve Balcı 2014).

Çalışmalar yüksek düzeydeki özdenetim becerilerini ergenlerin sosyal başarı ve uyumu ile ilişkilendirirken, düşük düzeydeki özdenetim becerileri daha çok madde kullanımı gibi sorunlu davranışlarla ilişkili bulunmuştur (Allahverdipour ve ark. 2006, Tangney ve ark. 2004). Her geçen gün önemi daha da artan ve gençlerin, dolayısıyla toplumun sağlığını tehdit eden bir sorun olan madde bağımlılığı konusunda mevcut durumun ne olduğunun belirlenmesi gerekliliği öne çıkmaktadır. Pek çok çalışma ana-babalığın ve aile içi çatışmanın çocukların ve ergenlerin özdenetim becerileri üzerinde etkili olabileceğine vurgulanmaktadır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Bu çalışma, Hatay İli Samandağ ilçesindeki liselerde eğitim görmekte olan ergenlerde alkol, sigara ve psikoaktif madde kullanan ve kullanmayanların özdenetim becerileri ve aile işlevlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Ergenlerin özdenetimlerinin ve aile işlevlerinin belirlenmesi gelecekte yapılacak benzer çalışmalar için kaynak oluşturacağı, gençlerde madde kullanımını önlemek için oluşturulacak sağlık ve eğitim politikaları için veri sağlayacağı ve madde kullanımını önleme çalışmalarına yön vereceği düşünülmektedir.

1.3. Araştırmanın Soruları

- Sosyodemografik özelliklere göre ergenlerin madde kullanma ve kullanmama oranları nelerdir?
- Sosyodemografik özellikler ile madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin özdenetim becerileri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Sosyodemografik özellikler ile madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin aile işlevleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?
- Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin özdenetim becerileri ile aile işlevleri arasında anlamlı bir fark var mıdır?

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Madde Kavramı

Tıbbi olarak psikoaktif madde, günlük hayatta ise uyuşturucu madde olarak bilinen substance (madde) genel olarak; Vücuda alındığında kişide ruhsal, davranışsal ve fiziksel yönden değişikliklere sebep olan laboratuvar ortamda üretilmiş veya bitkisel kökenli olan maddelerin tümü şeklinde tanımlanmaktadır. Dünya Sağlık Örgütü'ne göre uyuşturucu madde; sağlığın sürdürülmesi için elzem olmayan, yaşayan bir organizma tarafından alındığında bu organizmanın bir veya daha fazla işlevini değiştiren herhangi bir maddedir. Uyuşturucu maddeler, vücuda alındığında zihinde, eylemlerde ve bedende değişiklikler oluşturan, bağımlılık yapma özelliği olan kimyasal maddelerdir (Ögel 2010).

Türkçede bu maddeler için ilk kullanılan kelime “uyuşturucu” dur. Ancak bu maddeler içinde “uyuşturan “ çeşitleri olduğu gibi “uyarıcı “ özelliği bulunan çeşitleri de vardır. Tıp dilinde ise bu maddeler psiko-aktif maddeler olarak adlandırılmaktadır. Bu maddelerin tıpta ilaç olarak kullanılanlarına psikotrop adı verilmektedir. Tarihsel süreçte kimi zaman dini ayinlerde, kimi zaman tedavi amacıyla hekimlikte kullanılan maddelerin keyif verici etkilerinden dolayı zamanla kullanım amaçları değişmiş ve günümüze kadar kendi pazarını oluşturacak bir güce sahip olmuştur (Acar 2006, Işık 2013, Muş 2016).

Kötüye kullanıma ve bağımlılığa neden olabilen, vücuda değişik yollarla alınan, beyin işlevlerinde, duygularda ve algılamada değişikliğe neden olabilen kimyasal ürünler madde olarak adlandırılmaktadır(Çakmak ve Evren 2006). İnsanlarda sakinleştirici, keyif veren ya da uyarıcı etkileri olan, aldıkça daha fazla alma isteği uyandıran, bırakıldığında yoksunluk belirtilerinin yaşanmasına neden olan kimyasal maddelere ve ilaçlara uyuşturucu madde denilmektedir. (Saygılı 2004)

Maddelerin geniş bir kısmı tıbbi amaçlar için üretilmekte ve kullanılmaktadır. Bunlar Merkezi Sinir Sistemi (MSS) uyarıcıları (amfetaminler), MSS depresanları (sedatifler, trakilizanlar) nın yanı sıra, gerçek ya da hayali her çeşit insan rahatsızlığını rahatlatmak için tasarlanan birçok preperatı içerir. Bir kısmı ise sadece keyif verici ve uyarıcı etkileri nedeniyle kullanılmaktadır. Tıbbi amaçla kullanılan maddelerin doktor kontrolü olmaksızın

sakinleştirici ve keyif verici etkileri nedeniyle kötü kullanılmakta ve bağımlılığa neden olmaktadır (Özcan ve Gürhan 2016, Saygılı 2004).

Bağımlılık yapıcı psikoaktif maddelerin sınıflandırılmasına dair yapılan kaynak taramasında pek çok farklı sınıflandırma ile karşılaşılması olup; genel kabul görmüş, ortak bir sınıflandırma bulunamamıştır. Farmakolojik olarak bağımlılık yapıcı maddeler; elde ediliş şekillerine göre, doğal, yarı sentetik ve sentetik, oluşturdıkları etkiye göre; depresanlar, uyarıcılar, uyuşturucular ve halusinojenler, kimyasal yapılarına göre ise afyon türevleri, kenevir türevleri, uyarıcılar, sentetikler, sakinleştiriciler ve uçucu maddeler olarak sınıflandırılmaktadır (Aslan Erdem 2018).

DSM - 5'te psikoaktif maddeler “madde ile ilişkili bozukluklar ve bağımlılık bozuklukları” başlığı altında 10 alt grupta toplanmıştır. Bu maddeler alkol, kafein, kenevir (esrar), halusinojenler, inhalanlar, opiyatlar, sedatif-hipnotik ve anksiyolitikler, stimulanlar (uyarıcılar), tütün ve diğer maddeler (ya da bilinmeyen maddeler) olarak tanımlanmıştır (APA 2013).

2.2. Madde Bağımlılığı

Bağımlılık, kompulsif ya da kronik bir ihtiyaçtır. İhtiyaç karşılanmazsa, sıkıntı (fiziksel ya da psikolojik) yaratacak kadar güçlüdür.

Dünya Sağlık Örgütü (DSÖ)'ye göre madde bağımlılığı, “Maddeyi elde etmek ve kullanmak için güçlü arzu, gereksinim duyulması ve kullanım miktarının bir süre sonra yeterli gelmemesi nedeniyle doz artırma eğiliminin görülmesiyle, maddenin oluşturduğu fiziksel ve psikolojik etkilere karşı artış gösteren hassasiyet ve bu etkilerden rahatsız olursa da maddeyi arama faaliyetinin artarak devam etmesi ve maddenin kişinin hayatındaki en önemli şey haline dönüşmesi ” olarak madde bağımlılığını tanımlamaktadır. (WHO 2019).

Madde bağımlılığı; ilaç yapısında bir maddenin beyne etki etmesi sonucunda, maddenin keyif veren özelliklerini deneyimlemek ya da yokluğunda oluşan sıkıntılardan uzak kalmak amacıyla tekrar tekrar madde alma ihtiyacı duymak ve bazı davranış bozuklukları eşiğinde gözlemlenen beyin hastalığı olarak tarif edilebilir (Uzday 2018). Bireylerin, günlük yaşamlarının işlevselliğini bozacak şekilde bir obje, madde, olay ya da konuya gerektiğinden fazla zaman harcayarak sosyal ilişkilerine dahi zarar verecek şekilde

bağıllık göstermesi ve hayatını aksatması bağıllık olarak değeriendirilmektedir (Sayar Hızlı 2019).

Fiziksel ve ruhsal yönden bedensel sağılık sorunlarına yol açarak, günlük yaşama zarar vermesine rağmen bu takıntılı durumu tekrarlamaya yönelik karşı konulamaz bir istek duyma ve bu durumu sürdürme durumudur (Köknel 1998).

Bağıllık 2 evrede gerçekleşir:

1-Psikolojik Bağıllık: Kişinin kullandığı maddeyi yoğun bir şekilde, yeniden almak için güçlü bir hissinin uyanması ve bu maddenin zararlı etkilerine rağmen kullanmaktan kendini alıkoyamaması durumudur.

2-Fiziksel Bağıllık: Kişinin düzenli madde kullanımına bağılı olarak maddenin vücuda alınmadığında ya da madde miktarının azaltıldığı durumlarda ortaya çıkan biyokimyasal ve bedensel değışiklikler olarak belirtilir (Öz 1996).

Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve İstatiksel Kılavuzu, Beşinci Baskısı (DSM-5) Amerikan Psikiyatri Birliğı (APA) 2013) alkol, kanabis, halüsinojenler, inhalanlar, opioidler, sedatif/ hipnotikler, stimülanlar ve tütünü içeren belli maddelere bağıllık için tanı kriterlerini listelemektedir.

DSM-V'in tanı kriterlerine göre on iki aylık bir süre zarfında, aşağıdaki ölçütlerden en az ikisinin gözlenmesi, belirgin bir sıkıntıya veya işlevsellikte düşmeye sebep olan sorunlu bir madde kullanım örüntüsünü işaret eder.

1- Madde kullanımının, çoğı zaman düşünöldüğünden daha fazla miktarda ve daha uzun süreli olması

2- Madde kullanımını kontrol etmek ya da bırakmak için gösterilen çabaların boşa çıkması

3- Maddeyi bulmak, kullanmak ya da bırakmak için uzun zaman harcamak.

4- Kişinin maddeyi kullanmak için çok büyük bir istek duyması ve kendini kullanmak zorunda hissetmesi

5- Madde kullanımı sonucu iş yerinde, evde ve okulda yüklenmiş olduğı sorumlulukları yerine getirememeye sonuçlanan ve tekrarlanan esrar kullanımı

6- Maddenin zararlı etkilerinin neler olduğunun bilinmesine karşın kullanımına devam edilmesi

7- Madde kullanımından dolayı önemli kişiler arası ya da toplumsal ilişkilerin bırakılması veya azaltılması.

8- Tekrarlayıcı bir şekilde, tehlikeli boyutlarda esrar kullanımı

9- Esrarın sebep olduğu ya da artırdığı, sürekli veya tekrarlayıcı ruhsal ve bedensel bir sorunun olduğu bilinmesine rağmen kullanımına devam edilmesi

10- Kullanılan maddeye karşı tolerans (dayanıklılık) gelişmiş olması

a- Maddenin aynı ölçüde alınmasına karşın etkisinin azalması

b- İstenen etkiyi yakalamak için artan miktarda madde kullanımı

11- Kullanılan maddeye karşı yoksunluk gelişmiş olması (Köroğlu 2014).

Maddenin kullanımı bireylerin işteki, okuldaki ya da evdeki gibi rol zorunluluklarını yerine getirme becerilerini etkilediğinde bir madde kullanım bozukluğu olduğu düşünölr. Sıklıkla birey madde kullanımı kesmek ya da maddenin kullanımını kontrol etmek ister fakat çabaları başarısız olur ve maddenin kullanımı artmaya devam eder. Madde için yoğun bir aşerme mevcuttur ve daha fazla madde elde etmeye ya da onun kullanım etkilerini düzeltmeye çalışmak için aşırı miktarda zaman harcanır (Özcan ve Gürhan 2016).

Madde kullanımı kişilerarası ilişkilerle ilgili problemlere yol açar ve bireyler sosyal olarak izole olabilir. Madde kullanım bozukluğu olan bireyler madde tarafından etkisiz hale getirildiklerinde sıklıkla tehlikeli aktivitelerde yer alırlar ve madde kullanımının fiziksel ya da ruhsal bir probleme katkı sağladığını bilmelerine rağmen maddeyi kullanmaya devam ederler. Tolerans geliştiğinde bağımlılık belirgin hale gelmiştir ve istenen etkiyi elde etmek için ihtiyaç duyulan miktar artmaya devam eder. Birey maddeyi kullanmayı bırakmak istediğinde, belli bir maddenin karakteristiği olan bir semptomlar sendromu görülür (Özcan ve Gürhan 2016).

2.3. Madde Kullanımının Yol Açtığı Bozukluklar

Madde kötüye kullanımının temel özelliği, madde kullanımı ile ilgili önemli zararlara rağmen maddeyi almaya devam etme ve buna bağlı olarak gelişen davranış ve uyum bozukluklarının olmasıdır. Tolerans, yoksunluk ve kompulsif ilaç alma davranışı ile sonuçlanan kendi kendine ilaç uygulama söz konusudur (APA 2000). Tolerans ve yoksunluk bulgularının yanı sıra madde istenilenden daha uzun süre ve daha fazla miktarda kullanılır, madde kullanımını azaltmaya yönelik güçlü bir istek ya da başarısız girişimler vardır, madde kullanımı için çok fazla zaman harcama, günlük işlevsellikte azalma, maddenin sebep olduğu bedensel-ruhsal sorunlara rağmen kullanmaya devam etme söz konusudur (Chung ve ark. 2012).

Madde İntoksikasyonu

İntoksikasyon, fiziksel ve ruhsal olarak, canlılık ve aşırı sevinç ya da laterji ve stupor durumu. Madde intoksikasyonu, bir maddenin aşırı kullanımını izleyen, geri dönüşlü bir semptomlar sendromunun gelişmesi olarak tanımlanmaktadır (APA 2000). Semptomlar maddeye özgüdür ve maddenin kullanımı sırasında ya da hemen sonrasında gelişebilir. MSS üzerinde doğrudan etkileri vardır ve fiziksel psikolojik fonksiyonellikte bir bozulma görülür. Yargılama, uygunsuz davranışla sonuçlanarak bozulmuştur ve sosyal ve mesleki işlevsellik zayıflamıştır (Özcan ve Gürhan 2016).

Madde geri çekilmesi (yoksunluğu)

Yoksunluk (geri çekilme), bağımlılık yapıcı maddeye devam edilmemesine eşlik eden fizyolojik ve ruhsal yeniden uyumdur. Madde geri çekilmesi, uzun bir zaman süresince düzenli olarak kullanılan bir maddenin aniden azaltılması ya da kesilmesi sonucu oluşur. Maddeye özgü sendrom klinik açıdan önemli fiziksel belirti ve semptomların yanı sıra düşünme, duygulanım ve davranış rahatsızlıkları gibi psikolojik değişimleri içerir (Özcan ve Gürhan 2016)

2.4. Ergenlik Dönemi

Ergenlik bireyin, çocukluktan kurtulup erişkinliğe adım attığı ve ayrı bir birey olma sürecinde birçok özellikle diğer insanlardan ayrıldığı ve çocukluktan kopmaya çalıştığı bir dönemdir (Abalı 2012). Unesco'nun tanımına göre; ergenlik, bireyin öğrenim görmeye

devam ettiği, henüz kendi geçimini sağlayamayan, medeni durum olarak da bekar olduğu bir gelişim dönemidir. Ergenlik dönemi, Unesco'nun sözü edilen bu tanımlamasında 15- 25 yaş aralığında gösterilirken (Yavuzer 1998), Birleşmiş Milletlere göre 12-25 yaş aralığında tanımlanmıştır. Yapılan çalışmalar incelendiğinde belirlenen yaş aralıkları arasında ufak değişikliklerin olduğu gözlemlenmiştir. Sonuç olarak, insan doğası açısından biyopsişik ve toplumsal bir süreci ya da gelişimi ifade eden “ergenlik”, farklı iklim koşullarında ve sosyo-ekonomik yapılarda, farklı yaş dönemlerinde başlayıp biten ve neredeyse bireyin tüm gelişimsel özelliklerini içeren bir dönem olarak tanımlanabilir (Avcı 2006).

Bu dönemde vücuttaki gelişim, duygusal, bilişsel ve toplumsal olgunlaşmanın da temelini oluşturmaktadır. Bütün bu biyolojik gelişimler ve bireyin bu gelişimlere adaptasyonu, bireyin kendisine özgü bir takım özellikler edinmesine yol açmaktadır (Yavuzer 2017).

Ergenlik dönemi; bedensel, hormonal, ruhsal ve sosyal yönden büyüme, gelişme ve olgunlaşma süreçleriyle çocukluktan ergenliğe geçiş dönemidir. DSÖ; 10-19 yaş arasını ergenlik dönemi olarak tanımlamaktadır.

Ergenlik dönemi erken, orta ve geç ergenlik dönemleri olmak üzere farklı davranışsal ve gelişimsel özelliklerle nitelendirilir. Erken ergenlik dönemi (10-14 yaş), boy ve kiloda değişiklik, ilginin aileden arkadaşaya yönelmesi, sınırlı sayıda soyut düşünme, ikincil cinsiyet özelliklerinin kazanılması, pubertal değişiklikler ve ergenliğin bu değişikliklere uyumu ile karakterizedir. Orta ergenlik dönem (15-17 yaş), soyut düşünmede artış, bağımsızlık kazanmak için çatışma, kendiyle fazla ilgilenme vardır. Baskın akran uyumuna geçişle karakterizedir ve hem ergenle hem de onlarla iletişimde bulunan bireyler için en zor zaman dilimini oluşturabilir. Geç ergenlik dönem (18-21 yaş), büyüme çoğunlukla tamamlanmıştır, soyut düşünme gelişmiştir. Yetişkinlerle olan çatışmalar sona ererken ilişkiler geliştirme ve yetişkin rollerini üstlenmeyi içeren döneme geçilmiştir. Birey, bazı rol ve sorumlulukları üstlenebilmek için çocukluk kimliğinden kurtulmaya, aileden ayrılmaya ve yeni bir kimlik geliştirerek yetişkinlerin dünyasına adım atmaya çalışır (Arıkan ve ark. 2013, Törüner ve Büyükgönenç 2012).

2.5. Madde Kullanımı ve Ergenlik

Ergenlik döneminde ergenin yaşamını etkileyen fiziksel, sosyal ve psikolojik birçok faktör genç üzerinde etkili olur. Bu dönem birçok istenmeyen, olumsuz olay için tek başına bir risk etmeni kabul edilmektedir. Ergenlik dönemi, sürekli bir gelişim ve değişim sürecidir. Bu süreçte ergen krizler, çatışmalar, karmaşalar, öfke patlamaları, utanma, kendini soyutlama gibi duygular yaşayabilir. Bu dönemde yaşanan sıkıntı ve stresi azaltmak için ergen madde kullanımını bir çıkış, baş etme yolu olarak görmektedir (Yıldız 2009).

Ergenlik döneminde, hem ruhsal hem de fiziksel olarak yaşanan birçok değişimin bazı ergenler kolaylıkla üstesinden gelememektedirler. Ergenlik süresince sık görülen risk davranışları, suç işleme, sigara, alkol ya da madde kullanımı, erken cinsel ilişki, evlilik dışı erken gebelik, intiharlar, ehliyetsiz olarak hızlı araç kullanımı, okul ile evden kaçma, okuldaki başarısızlık, iş ve sosyal yeteneklerde yetersizlik, yanlış beslenme alışkanlıkları yer almaktadır (Peterson ve ark. 2003).

Ergenlerin riskli davranışlara yönelme eğilimleri onları yetişkinlikten ayıran en önemli özellikleri olup bu dönem ergenlerin riskli davranışları denemeye ve bunların olumsuz sonuçlarıyla karşılaşmaya çok fazla açık ve savunmasız oldukları bir dönemdir (Özcebe 2012). Ergenlik döneminde, sigara, alkol ve madde kullanımına yönelik bir eğilim vardır. Ergenlerin çoğu merak, yaşanan kaygıyı azaltma, kendini daha iyi hissetme, büyüdüğünü kanıtlama çabası ya da bir gruba ait olmayı hissini yaşamak için ya da arkadaş ısrarı sebebiyle alkol ve ya madde kullanmayı denemektedir(Özcebe ve ark. 2002).

Gökgöz ve ark. (2015), üniversite öğrencileri ile yürüttükleri araştırmada öğrencilerin % 64'ünün alkollü içki denedikleri, % 17.1'inin ise haftada birden daha sık alkol kullandıkları, %10.4'ünün hayat boyu en az bir defa madde kullanımını olduğu belirtilmiştir. En çok denenen madde esrar (%4.1) ve uçuculardır (%3.2). Malatya'nın Battalgazi ve Yeşilyurt ilçelerindeki liselerde yapılmış bir çalışmada öğrencilerin %34' nün sigara, %14,3' ünün alkol, % 4,2' sinin yasadışı madde kullandığı bulunmuştur (Levent 2018).

Ülkemizde üniversite öğrencileri ile yürütülmüş başka bir çalışmada, öğrencilerde en az bir defa uyuşturucu madde kullanmayı deneme oranı %9.6 iken, halen madde kullananların oranı %1.8 olarak belirlenmiştir (İnandı ve ark. 2011). Üniversite

öğrencilerinin bağımlılık yapıcı madde kullanımını ölçmek amacı ile yapılan çalışmada ise Mayda ve ark. (2010), araştırmada alkol kullanma sıklığını % 40.3 ve madde kullanımını (esrar, uyuşturucu ve uyarıcı hap) % 9.3 olarak bulmuştur.

Ergenlik dönemindeki madde kullanımı ileriki yaşlarda kronik madde kullanımı riskini arttırdığı bilinmektedir (Mistry ve ark. 2015). Erişkin bağımlıların %90' ı maddeyle ergenlikte tanıştıklarını ifade etmişlerdir (Edwards 1988). Ergenlerle yetişkinler arasında psikoaktif madde kullanım türü açısından farklılık bulunmamaktadır. Ancak ergenler daha çok çoğul madde kullanmaktadır. Çoğul madde, kullanılan esas maddenin yanında başka maddelerin de kullanımıdır. Çoğul kullanımın amacı, maddenin etkisini arttırmak, istenilen maddeye ulaşamadığında yerine başka bir madde ile devam etmek ya da asıl kullanılan maddenin zararlı etkisini azaltmak olabilir. (Pala 2007). Ergenlerin madde kullanımında hafif maddelerden ağır maddelere giden bir sıra izledikleri gözlenmektedir. Önce alkol (bira, şarap) ve sigara gibi yasal olan maddeler denenmekte, bira ve şarap gibi hafif alkollü içkileri rakı, viski gibi daha sert içkiler takip etmektedir, alkol kullanımını esrar, bunu da diğer yasa dışı uyuşturucular takip etmektedir. Bu süreç ergenin cinsiyetine ve yaşadığı çevrenin kültürel özelliklerine göre değişim göstermektedir (Erginöz 2008).

Madde kullanımına neden olan faktörler kişiden kişiye değişiklik gösterebilmektedir. Madde kullanımını tek bir nedene bağlamak doğru olmamakla birlikte birçok uzman kişi tarafından belirlenen etkenler vardır. Bunlar, davranış bozuklukları, okuldaki başarısızlık, arkadaş etkisi, özgüven eksikliği, birtakım ruhsal sorunlar sayılabilir. Genetik ve kültürel nedenler, bireysel özellikler, aile ve çocuk arası iletişim ile ailenin yaklaşımı, ailenin madde kullanımına yönelik tutumları da ergenlerin madde kullanımına yönelmesinde önemli hususlardır (Kaya 2011).

2.6. Aile Kavramı

İnsanın doğumuyla katılmış olduğu ilk sosyal çevre ailedir ve insanoğlu yaşamı boyunca sosyal bir grup, bir örgüt, bir birlik, bir kurum olan ailenin bir üyesidir. Bireyleri yaşamları boyunca etkileyen aile biyolojik, psikolojik, sosyolojik unsurları bünyesinde bulunduran bir kurumdur.

Aile, her bir kişiliğe, değerlere, rol beklentilerine ve yeteneklere sahip olan iki ya da daha fazla kişiden oluşan bir grup olarak ifade edilmekte, örf ve adetlerin, aile üyeliğini ve üyelerin aile içinde alacağı rolleri saptadığını ve bu rollerin toplumlara, aile yapısına göre değişme gösterdiği açıklanmaktadır (Bulut 1993).

Kendine özgü yapısı olan ailenin kurumsal bir yönü vardır. Evlilik süreci ile başlayan bu yapı, birtakım amaç, değeri olan, kurallara sahip, maddi ve manevi unsurlarıyla aynı zamanda dinamik bir yapıdır. Üyelerinin gereksinimlerini giderme gayesi olan aile, ferdi her gelişim dönemine özgü çeşitli gereksinimlerini bilmek ve bu gereksinimleri gidermekle yükümlüdür. Bu gereksinim-tatmin döngüsü ise aile içi ilişkilerin temelini oluşturur (Solmuş 2011).

Günümüz aile yapısının öncelikli işlevlerini sosyal, psikolojik ve biyolojik gelişim açısından deneyimsel bir alan ile aile üyelerine bakım verilmesi olarak görülmektedir. Bu rollerin tatmin edici bir şekilde sağlanması ailenin değişik konu ve sorunların üstesinden gelmesiyle gerçekleşir. Bu alanlar “basit görev alanı”, “gelişimsel görev alanı” ve “riskli görev alanı” olarak gruplandırılmıştır. Basit görev alanı; imkanlar dahilinde ulaşım, barınma, para ve besin temin etmek gibi temel gereksinim ve araçların sağlanmasını içerir. Gelişimsel görev alanı; doğal bir süreç içinde gerçekleşen birey ve ailenin büyüme ve gelişmesini kapsayan konularla ilgilidir. Her aile üyesinin geçtiği bireysel gelişim aşamalarıyla ilgili (bebeklik, çocukluk, ergenlik, orta yaş ve yaşlılık krizleri gibi) ve aile aşamalarıyla ilgilidir (evliliğe başlama, ilk hamilelik, ilk çocuğun doğumu gibi). Riskli görev alanı; taşınma, iş değişikliği, gelirin düşmesi, kaza, hastalık gibi kritik deneyimlerle ilişkili krizleri kapsamaktadır. Bu görev alanları oldukça önemlidir. Çünkü klinik görünümünün ortaya konması, sıklıkla ailenin bu üç alanla ilgili sorunlar ve görevlerin bazılarıyla ilgili etkili başa çıkamamasıyla ilişkilidir (Epstein ve ark. 1976).

Tarihsel süreçte ailenin birçok işlevsel özelliklere sahip olduğu görülmektedir. Ailenin devamlılığı için gerekli olan ihtiyaçların ailenin işlevleri olduğu açıklanmaktadır. Aile işlevleri, aile bireylerinin ihtiyaçlarının giderilmesini, sosyal statü kazanmasını, çocuklarının yetiştirilmesini, gerekli ekonomik desteğin sağlanmasını, dayanışmayı ve psikolojik olarak doyumu içermektedir (Cox 2006).

2.6.1. Aile İşlevleri

Aile ve toplum, aile işlevlerini etkileyen etkenlere sahiptir. Aile işlevlerini etkileyen değişkenler, ailenin toplumdaki yeri, bulunduğu ortam, sosyoekonomik durumuyla ailenin yaşam döngüsüdür. Gelenekler, adetler, cinsiyet rolleri, toplumsal kurallar, eğitim ve bakım hizmetleri, toplumun aile işlevlerini etkileyen etkenlerdir. Literatürde aile işlevlerinin birbirinden farklı tanımları mevcuttur. “Mc Macter Aile İşlevleri Modeli” sistem yaklaşımı çerçevesinde Epstein, Bishop ve Baldwin tarafından oluşturulmuştur. Mc Master Modeli aile işlevselliğinin tüm boyutlarını kapsamasa da klinik ortamda aileler ile çalışırken önemli olduğu düşünülen önemli boyutları açıklamaktadır. Aileler her bir boyutta işlevselliğinin etkililiğine göre değerlendirilmelidir. Ailede yaşanan güçlüklerle ilgili ailelerin yapısı, organizasyonu ve etkileşimsel biçimi ile bu etkileşimsel biçimdeki işlevsizlikleri anlamak için aile işlevselliğinin altı boyutuna bakılmalıdır.(Epstein ve ark. 1980, Miller ve ark. 2000).

“Mc Master Aile İşlevleri Modeli” nde ailenin problem çözme, iletişim, gereken ilgiyi gösterme, duygusal tepki verme, davranış kontrolü, roller ve genel fonksiyon gibi işlevleri mevcuttur. (Ceyhan ve Doğan 2008).

Problem Çözme

Sorunları etkin bir şekilde çözebilme becerisi olarak tanımlanır. Bir aile problemi, ailenin işlevsel kapasitesi ile bütünlüğünü tehdit eden ve çözüm bulmakta güçlük çektiği sorun olarak tanımlanır. Ancak, bazı ailelerin devam eden ve çözüm bulamadıkları zorlukları, ailenin bütünlüğü ile işlevselliğini tehdit etmediğinden dikkate alınmayabilir. Problemler, araçsal ve duygusal problemler olarak ikiye ayrılır. Araçsal problemler, para idaresi veya nerede yaşanacağı gibi günlük yaşamla ilişkiliyken; duygusal problemler, ilişkiler ve duygusal deneyimlerle ilişkili problemlerdir (Miller ve ark. 2000).

İletişim

İletişim bir aile içinde bilgi alışverişinin nasıl olduğunu tanımlamaktadır. İletişim duygusal ve araçsal olarak alt bölümlere ayrılmıştır. Buradaki önemli nokta aile içi iletişimin açık olup olmadığı, doğrudan ya da dolaylı mı olduğu, mesajların açık ya da örtük mü olduğu, yeterli ve ulaşılabilir olup olmadığına ilişkin değerlendirme yapılmıştır. (Miller ve ark. 2000).

Aile üyeleri arasındaki iletişimin açık ve direkt olması sağlıklı ailenin işlevleri arasındadır. Aile içi iletişimdeki aksaklıklar, diğer işlevlerinde yerine getirilmesine engel olabilmektedir. Karşılıklı saygı ve içtenlikle yürütülen iletişim tüm aile işlevlerinin yürütülmesinde etkili rol oynayabilir. Olumlu iletişim, aile yapısında farklı düzeylerde hareket etmeye yardımcı olurken; yetersiz ve olumsuz iletişim, aile sistemindeki bütünlük ile uyum düzeylerinde değişiklik yapma yeteneğini azaltır (Barnes ve Olson 1985, Çakıcı 2006).

Roller

Aile rolleri, aile üyelerinin aile işlevlerini yerine getirmekle yükümlü oldukları davranış kalıpları olarak adlandırılabilir. Bunlar ailenin rutin olan yemek yapma, çöpleri dökme gibi görevleridir. Burada aile bu işlev araçsal ve duygusal alanlara ayrılır. Ek olarak, işlevler, gerekli aile işlevleri ve diğer aile işlevleri biçiminde ayrılır. Gerekli aile işlevleri, ailenin işlevlerini yerine getirmesinde sürekli gerçekleşmesi gereken işlevlerdir. Bunlar, araçsal, duygusal ya da her ikisinin bileşiminden oluşabilir. Diğer aile işlevleri etkili aile işlevleri için gerekli olmasa da her ailenin yaşamında değişik derecelerde işlevselliği artırabilir (Miller ve ark. 2000).

Sağlıklı ailede, aile üyelerinin kendi rollerini beklenen düzeyde gerçekleştirmeleri, yeni roller almaktan kaçınmamaları, rolünü yerine getirmeyen üyeyi kontrol ve takip ederek, karşılıklı iletişim kurarak sorumlu hale getirmeleri ve birbirlerinin davranışlarını kontrol etmeleri beklenir (Bulut 1993)

Duygusal Tepki Verme

Aile üyelerinin belirli durumlarda, o duruma en uygun tepkiyi verebilme yeteneği olarak tanımlanmaktadır. Sevgi, ilgi, sevecen olma, sempati, mutluluk, eğlence gibi tepkileri içeren olumlu ve destekleyici duygular gibi korku, panik, kızgınlık, öfke, hayal kırıklığı gibi tepkileri içeren acil durumlara ilişkin duyguları uygun bir şekilde paylaşmaktır. Sağlıklı işlevlere sahip ailelerde verilen her tepkinin kalite ile yoğunluğu uygun düzeyde olup oldukça çeşitli duygular yer alırken, sağlıksız ailelerde duygusal tepkiler uygun değildir ve çeşitliliği azdır. Ailelerin duygusal tepkilerini değerlendirirken kültürel farklılıkların göz önünde bulundurulması gerekir (Epstein ve ark. 1983, Kılıçarslan 2001).

Gereken İlgii Gösterme

Bu boyut aile üyelerinin birbirine gösterdiği ilgi, bakım ve sevgiyi içerir. Aile üyelerinin birbirlerinin ihtiyaçlarını karşılamada destek olmak için karşdakine ilgi göstermesi ve ona katılımıdır. Aile üyelerinin ne şekilde ve ne oranda birbirine ilgi gösterdikleri üzerine odaklanır (Miller ve ark. 2000, Sertelin 2003). En sağlıklı aileler, birbirleriyle orta derece ilgilenirler. Az veya çok ilgilenen aileler bu konudaki işlevini yeterince yerine getiremiyorlar demektir. Çok ilgilenme, aile üyelerinin birbirlerine fazla bağımlı olduğunun, az ilgilenme ise birbirlerine az sevgi ve ilgi gösterdiklerinin belirleyicisidir (Bulut 1993).

Davranış Kontrolü

Ailenin kabul edilebilir davranış standartları ve kurallarıyla ilişkili bu boyut üç duruma ilişkin olarak benimsenen davranışları ele alınır. Birincisi, fiziksel tehlike durumunda aile üyelerinin davranışlarını gözlemesi ve kontrol etmesini; ikincisi, saldırganlık, cinsellik, uyku, yeme ve içme gibi psiko-biyolojik dürtü ve ihtiyaçların açıklanması, ifade edilmesini kapsayan durumdur. Sonuncusu ise aile içi ve dışındaki insanlarla kişilerarası sosyalleşme davranışlarına ilişkindir. Aileler bu durumlar için kabul edilebilir davranış standartları geliştirirler ve bu davranış standartları ölçüsünde izin verici olurlar. Ancak ailelerin bu standartların uygunluğunu değerlendirme biçimleri aile üyelerinin yaşı ve ilgileri dikkate alınmalıdır (Miller ve ark. 2000).

Genel Fonksiyonlar

Bu boyut, yukarıda tanımları yapılan altı boyutu da kapsamaktadır. Fonksiyonel olan ve fonksiyonel olmayan ailelerin özellikleri genel olarak değerlendirildiğinde; fonksiyonel aile "sağlıklı", fonksiyonel olmayan, yani işlevlerini beklenen düzeyde yerine getiremeyen aile de "sağlıksız" aile olarak tanımlanabilir (Bulut 1990). Sorunlarını bir araya gelerek çözebilen, birbirine duygusal olarak bağlı ve özgürlüklerini önlemeyecek şekilde ilgili, herkesin kendinden beklenen rolü etkili bir biçimde yerine getirebildiği, birbirlerinin davranışlarını aşırıya kaçmayacak şekilde kontrol edebilen ve aralarında açık, rahat, dolaysız bir iletişim bulunan aileler, işlevlerini yerine getirebilen, sağlıklı aileler olarak tanımlanmaktadır (Epstein ve ark. 1983).

2.7. Ergenlik ve Aile

Çocukların, çevreleriyle olan sosyal ilişkilerini belirleyecek olan, yaşamın ilk öğrenmeleridir. Bu nedenle öncelikle anne babanın ve ilişki içinde olunan diğer yetişkinlerin davranışları önem arz etmektedir. Aile içi ilişkilerde çocuklar oldukları yaşlara göre farklı davranışlar görebilirler. Aile sisteminde yaşanacak herhangi bir dağılma, parçalanma ergenin sosyal, ruhsal kişiliğini, davranışlarını etkileyeceği ve normal aile ortamına sahip olanlara göre sapmış davranışın görülme olasılığı çok daha önemli olmaktadır. Ayrıca anne ve babaların çocuklarını değerlendirme biçimleri (tutum ve davranışlarını, kişilik özelliklerini fiziksel yapısına ya da alışkanlıklarına göre önyargılı davranmak) çocukların kendilerine yönelik algılarını ve anne baba ile olan ilişkilerini belirlemektedir (Demir 2006, Kulaksızoğlu 2002).

Çocuğun psikolojik ve fiziksel olarak sağlıklı, mutlu bir yaşam sürmesi için gerekli olan bakımı, korumayı, sevgi dolu bir çevrede büyüme ile yaşama hakkını sağlamakla yükümlü en küçük birliğin aile olduğu bilinmektedir. Çocuğun korunması çocuğun gelişimi çocuğa gerekli ilgi ve desteğin verilmesindeki kilit rollerine rağmen ebeveynler bazen bu ideal ortamı oluşturmayı beceremezler (Polat 2001).

Ergenlik dönemi, aile ilişkilerinde değişikliklerin yaşandığı, hem ergen hem de ebeveyn için zor bir süreçtir. Bu dönemde, çocuğun büyümesiyle birlikte gerçekleştirmesi gereken gelişimsel görevler nedeniyle aile içindeki dinamiklerde bir değişiklik meydana gelmektedir ve denge durumu bozulabilmektedir.

Aile içindeki etkileşim tarzı, ergenin bağımsızlaşması ve sosyalleşmesi açısından önemlidir. Anne babanın gençle kurduğu ilişki, onun özgüvenini olumlu ya da olumsuz olarak etkilemektedir. Anne ve baba arasındaki sağlıklı ilişki ergenin güven duygusunu iyi yönde etkilerken, anne babanın arasındaki sağlıklı ilişkiler ise, ergeni kötü yönde etkileyerek onun ruhsal durumunun bozulmasına aile, arkadaş ve okul çevresiyle olan ilişkilerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Anne baba ile kurulan sağlıklı iletişim ve ilişki bireyin benlik saygısı, yalnızlık, umutsuzluğunu, dolayısıyla psikolojik durumunu etkilemektedir. Bu durumda ise, ergenin grup dışına itilmesi yahut normlardan sapan davranışlarda bulunan gruplara gençlik çetelerine (juvenile gangs) yönelmesine neden olabilir (Avcı 2006, Lefkowitz 2005).

Ergenlik dönemi ile birlikte ailenin ergen üzerinde etkisinin azaldığı düşünülse de, ergenlik dönemi bireyin aileye en çok ihtiyacı olduğu dönemlerden bir tanesidir. Bu dönem ergenin, ailenin desteğine ve yol göstericiliğine ihtiyaç duyduğu bir zaman dilimidir. Ergenlik döneminde aile ortamında var olan aile içi şiddet, sağlıksız aile ortamı, aile yapısında yaşanan ani değişimler gibi değişkenler, ergenlerin problem davranışlara yönelme olasılıklarını arttırmaktadır. Ergenlik döneminde görülen problem davranışlara yönelik yapılabilecek önleyici ve müdahale edici çalışmalarda ailenin önemli bir faktör olduğu unutulmamalıdır (Arslan 2012).

Yapılan çalışmalarda, aile yapısı ile aile ortamının ergenlerin olumlu ve olumsuz davranışlar sergilemeleriyle ilişkisinin incelendiği çalışmalar bulunmaktadır. Ergenlik döneminde yaşanan davranış sorunları ile aile etkileşiminin rolünün vurgulandığı birçok araştırmada; ana-baba tutumu, aile ortamı, aile desteği, aile içi uyum, aile içi ilişkiler gibi aileye ilişkin değişik özellikler ile kişilik özellikleri, kaygı, depresyon, psikolojik sağlık ve davranış bozuklukları arasında önemli bağlantılar bulunmuştur (Hetherington ve Parke 1986).Yapılan çalışmalara göre, ailesi tarafından anlayış ve destek görmeyen, çatışmalı bir aile ortamında yaşayan ergenlerin problemli davranışlar sergiledikleri sonucuna varılmıştır (Barrera ve Li 1996, Stevens 2002).

Yapılan bir çalışmada ise sigara ve alkol kullanan gençlerin kullanmayanlara göre ailelerinde daha fazla ‘otoriter baskıcı tutum’, ‘anne-baba ilişkilerinde uyumsuzluk’, ‘ilişkilerde sınırsızlık ve istismar’ olduğu saptanmıştır (Kolay-Akfert ve ark. 2009). Barrett ve Turner'ın (2006) tarafından yapılan bir diğer çalışmada, aileleri tarafından desteklenmenin ergenlerde madde kullanımını azalttığı bulunmuştur. Diğer yandan otoriter aile ortamında büyüyen, ebeveyni tarafından madde kullanımının desteklendiği ve onaylandığı ortamlarda yetişen ergenlerin akranlarına göre daha fazla madde kullandıkları görülmüştür. Madde kullanmanın kabul edildiği bir çevrede gençler madde vasıtasıyla kendilerini kanıtlayıp, kabul ettirmek isteyecek ve böylece daha çağdaş olarak değerlendirileceklerini düşünecektir. Gencin veya genç yetişkinin bulunduğu fiziksel çevrede maddeye erişim kolay sağlanıyorsa bu da madde kullanımını artıran bir etkidir (Ögel 2018).

Problemli davranışlar gösteren ergenler üzerinde yapılan çalışmalarda, parçalanmış aileye sahip, ailelerinde şiddet yaşanan, ailelerinde sık alkol kullanan birey bulunan, eğitim

düzeyi düşük ebeveyn ve çalışan anneye sahip ergenlerin daha yüksek risk puanına sahip olduğu görülmektedir (Yılmaz 2000). Anne-babanın çocuk yetiştirme tarzı ile gencin ergenlik döneminde yaşadığı problemler arasındaki ilişkiyi açıklamak amacıyla yapılan bir araştırmada, ebeveynin çocuk yetiştirme biçimi ile gencin ailesinin sosyal ve ekonomik durumu, aile içi ilişkiler ile aile içi şiddet, gencin etiketlenmesi, gençle birlikte ailesinin madde bağımlılığı, gencin hayatı yaşamaya değer bulmaması, gencin vücuduna zarar verme davranışı, okula devamsızlığı, evden kaçma davranışı ile arkadaşlarıyla ilişki kuramaması arasında güçlü ve anlamlı ilişkiler bulunmuştur (Ulusoy ve ark. 2005).

2.8. Özdenetim Becerileri

Özdenetim, kişinin toplumsal ve eğitimsel ortamlarda motor ve sözel devinimlerinin sıklığını, zamanını ve yoğunluğunu ayarlaması, eylemlerini başlatması ya da durdurması, amacına göre eylemlerini erteleyebilmesi, dışarıdan bir müdahale olmadan sosyal yönden uygun davranışları gösterebilmesidir. Özdenetim, kişinin sosyalleşmesi bakımından önemlidir ve sosyal yönden istedik davranışların farkındalığını arttırmayı gerektirmektedir (Kopp 1982)

Karataş'a (2013) göre, özdenetim bireyin istediği bir amaca varmak için, tutumlarını, tepkilerini ya da başka bir amaca yönelme eğilimini denetlemesi ve kısıtlamasıdır. Özdenetim kendi içinde bireyin dış etkenlerden bağımsız kalması, bir hedefinin olması, hedefe yönelik plan yapması, planı uygulaması, dürtü ve isteklerini kontrol altına alması, davranış ile kararlarının sorumluluğunu alması, kararlarını uygulaması, ikaza gerek kalmadan görevlerini yapması, kendi kendini kontrol etmesi, kendine sınır koyması, pozitif ve negatif duygularını yönlendirmesi, normlara uyması gibi birçok kavramı içerir.

Tangney ve ark.'na (2004) göre özdenetim kişinin içinden gelen istek ve arzuları değiştirme ya da bastırma becerisi, istenmeyen davranışsal örüntüleri durdurma ve onları göstermekten kaçınmasıdır. Özdenetim, bireyin yaşamını pozitif yönde etkilemelidir. Özdenetim becerileri bireysel farklılıklar içerir. Bu nedenle de bazı insanlar daha kararlı yapıdadırlar ve dürtülerini kontrol edebilirler. Örneğin bazı insanlar diyetlerini kontrol edebilir, öfkelerini dizginleyebilir, sır saklayabilir, para biriktirebilirler.

Farklı sosyo-ekonomik düzeylere sahip çocuklarla yürütülen bir çalışmada, düşük sosyoekonomik düzeye sahip çocukların orta gelirli aile çocuklarına kıyasla şiddet, tek

ebeveynlik, ebeveynler arası çatışma, kalabalık ve olumsuz ev koşulları gibi risklere daha fazla maruz kaldıkları; doyumu erteleme çalışmalarında da daha düşük performans gösterdikleri gözlemlenmiştir (Avans ve English 2002).

Özdenetim becerileri bireyden bireye farklılık göstermektedir ve yaşam boyu sabit kalmamaktadır. Yapılan alıştırmalar ve dinlenmelerle bireylerin özdenetim gücü artırılabilir (Muraven ve Baumeister 2000).

Freud'un yapısal kuramına göre insanın kişiliği biyolojik bir temele dayanmaktadır. Bu kurama göre kişilik id, ego ve süperegö olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Doğduğumuzda var olan id, haz ilkesine göre hareket eder, fiziksel ve toplumsal sınırlamayı dikkate almadan kişisel tatmin sağlayacak şeylerle ilgilenir. Sağlıklı bir yetişkin kişilikte id, ego ve süperegö tarafından denetim altına alınır. İki yaşından sonra gelişen ego gerçeklik ilkesine göre hareket eder. Ego, idin dürtülerini tatmin eder fakat bunu yaparken içinde bulunulan durumun gerçeklerini dikkate alır. Çocuk beş yaşına geldiğinde ise süperegö gelişir. Süperegö ise toplumun değer yargılarını ve standartlarını temsil eder, davranışları ahlak kurallarına, övgüye değer olup olmadığına göre düzenler (Burger 2006). Freud'un genel yaklaşımı ile uyuşan Gottfredson ve Hirschi'nin özdenetim teorisine göre, çocukların denetime sahip olmaları için sosyalleşmeleri ve ailedeki modellerin davranışlarının öğrenilmesi gerekmektedir.

Özdenetim ile ilgili yapılan çalışmalar sonucunda özdenetimin insanların psikolojisini, sosyal ilişkilerini, iş hayatını, okul başarısını ve zararlı alışkanlıklar edinme gibi birçok durumu etkilediği bulunmuştur.

Allahverdipour ve ark. (2006) tarafından Tahran'da yaş ortalaması 16 olan 189 lise öğrencisinin katıldığı bir araştırma yapılmıştır. Araştırmada özdenetim ve uyuşturucu kullanımı, uyuşturucu kullanımına yönelik olumsuz tutumlar, madde bağımlılığı ile ilgili davranışlar arasındaki ilişki incelenmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; özdenetimi düşük öğrencilerin aşırı derecede sigara içtikleri, uyuşturucu madde kullandıkları, akranlarından sigara ve uyuşturucu kullanmaları yönünde baskı aldıkları, ebeveynlerinin şiddetine maruz kaldıkları ve okuldan kaçma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir. Ayrıca uyuşturucu madde kullanımına karşı tutum, niyet ile özdenetim arasında

ters ilişki bulunmuştur ve düşük öz denetimli ergenlerin uyuşturucu madde kullanmaya daha çok eğilimli olduğu belirlenmiştir.

Kendine hâkim olmayı başaran kişiler alkol kullanımı ve alkol kullanımına bağlı oluşabilecek zararlardan korunmak için alkol kullanımını durdurabilir veya azaltabilirler. İradesine hâkim olamayan özdenetimi düşük bireyler alkol kullanımı konusunda sorunlar yaşayabilmektedirler (Boğ ve ark. 2012).

Wolfe ve Higgins (2008) tarafından yapılan araştırmada özdenetim ve alkol tüketimi arasındaki ilişki incelenmiştir. Çalışmada özdenetim ve algılanan davranış kontrolünün alkol tüketimine etkisi araştırılmıştır ve araştırmaya 245 üniversite öğrencisi katılmıştır. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, üniversite öğrencilerinin özdenetimi ve alkol kullanımı arasında ilişki olduğu belirlenmiştir.

Özdenetim becerilerinin azalmasıyla özdenetimi düşük olan kişiler haz alma duygusunu erteleyemezler, kolay ve basit görevleri tercih edip emek, kararlılık ve azim gerektiren işlerden kaçınırlar, risk alırlar, heyecanlı davranışlarda bulunurlar, zahmetsiz vaaz beceri gerektiren işleri severler ve çoğu zaman çabuk öfkelenen, anlayışsız, duyarsız, kırıncı ve bencildirler (Delisi ve ark. 2010).

Moffitt ve ark. (2011) tarafından yapılan araştırmada çocukluk yıllarındaki özdenetimin yetişkinlik dönemindeki suça karışma, sağlık ve zenginlik durumunu etkileyip etkilemediği araştırılmıştır. Araştırmada 1000 çocuğun hayatına bakılarak 10 yaşından itibaren 30 yaşına kadar çocukların sağlık, zenginlik ve suça karışma durumları takip edilmiştir. Araştırmadan elde edilen sonuçlara göre; çocukluk döneminde özdenetim düzeyi yüksek olanların otuzlu yaşlara doğru geldiklerinde suça karışma oranlarının çok düşük olduğu, daha sağlıklı oldukları, iyi kararlar aldıkları ve daha varlıklı oldukları belirlenmiştir.

Yapılan bir çalışmada, lise ve ortaokul öğrencilerine araştırmaya katılma karşılığında verilen ücreti hemen almak isterlerse yedi dolar alabilecekleri; bir hafta daha beklerlerse ücretin on dolar olarak ödenebileceği söylenmiştir. Ücretini hemen almak isteyen gençlerin, bir hafta bekleyebilenlere kıyasla sigara, alkol ve madde kullanımının daha çok, benlik algılarının daha zayıf, akademik başarılarının da daha düşük olduğu görülmüştür (Wulfert ve ark. 2002).

2.9. Madde Kullanımı, Ergenlik ve Hemşirelik

Ergenlerin sağlığının sürdürülmesi ve geliştirilmesinde, kendilerine zarar verebilecek riskli davranışlarının engellenmesinde hemşireler vazgeçilmez bir role sahiptir. Hemşireler, ergene uygun, doğru yaklaşımın temel ilkelerini bilmeli, sağlığın sürdürülmesi ve geliştirilmesinde ergene yol gösterebilmelidir (Dolgun ve ark. 2011). Riskli davranışların önlenmesi, tedavisi ve bireyin bakımı multidisipliner işbirliği gerektiren bir süreçtir. Bu sürecin ergeni riskli durumdan korumak, riski oluşturan durumu ortadan kaldırmak, eğitimle var olan riskli davranışı değiştirme mücadelesi hemşireye aittir. Ayrıca hemşire eğitici ve danışmanlık rollerini kullanarak eğitim ve bilgilendirmelerle ergenin kişiliğinin güçlendirilmesi, bazı sosyal becerilerinin kazandırılması, dikkatinin ve enerjisinin olumlu yöne yönlendirilmesi ve farkındalık yaratılması sonucunda madde kullanımı karşıtı bir tutum kazandırılması hedeflenmektedir (Erginsöz 2008).

Ülkemizde, 2011 yılı içinde revize edilen Hemşirelik Yönetmeliği'ne göre, madde bağımlılığı konusuyla ilgili olarak okul sağlığı hemşiresi, toplum ruh sağlığı hemşiresi ile alkol ve madde bağımlılığı merkezi hemşireliği görevini yürütenlere önemli sorumluluklar yüklenmiştir. Okul sağlığı hemşiresinin görevi, doğru ve eksiksiz sağlık bilgilerini aktarmanın yanı sıra öğrencilere sağlık konuları ile ilgili olumlu davranışlar kazandırmak için sağlık eğitimi yapmaktır. Bu eğitimin içeriğinde hijyen, kazalardan ve hastalıklardan korunmanın yanı sıra sigara, alkol gibi maddelerin kullanımı ile ilgili bilgilerde yer alır. Okul sağlığı hemşireleri, öğrencilerde bulunan madde kullanımıyla ilgili riskleri belirleyerek, gereken tedbirlerin alınmasıyla ilgili olarak öğretmenlerle ve okul idaresiyle işbirliği içine girmelidir. Bu yönetmeliğe göre, toplum ruh sağlığı hemşiresi de kendi bölgesindeki çocuk ve ergen bireyler dâhil tüm riskli yaş gruplarını oluşturan bireyleri madde bağımlılığı konusunda koruması ve ruh sağlığını sürdürmesinden sorumludur (Resmi Gazete 2011). Özellikle okul hemşiresi, öğrencilerde madde kullanımı varlığında öğretmen ve ailesi arasında işbirliği sağlayarak sağlık danışmanlığını yürütmelidir. Okul hemşireleri uygulanacak olan hizmet içi eğitim programlarında katılmalı, sorunlara yönelik rolleri vurgulanmalı, ilgili eğitim gereksinimleri karşılanmalı, eğitim kurumlarında hemşire kadrosunun etkin bir şekilde yer alması desteklenmeli, konuya yönelik danışmanlık merkezleri ve bilgilendirme hatları içinde görev üstlenmelidir (Akın 2000). Maddenin kötüye kullanımının önlenmesi konusunda önemli role sahip olan toplum sağlığı

hemşiresinin de bu konuda mutlaka hizmet içi eğitim alması gerekir (Marshall ve Lockwood 2011).

Hemşireler madde kullanımını önlemede ve tedavisinde çok önemli bir role sahip bulunmaktadırlar. Bunları bireyleri, aileleri veya grupları destekleyici, rehabilite edici, önleyici ve tedavi edici yaklaşımda bulunmak, hastalara ve sağlık ekibinin diğer üyelerine bu konuda eğitimler vermek, sağlık ekibinin içinde etkili bir üye olarak rol almak ve hemşirelik uygulamalarının daha da gelişimi için araştırmalar yapmak ve bunları paylaşmak şeklinde sıralanmaktadır (Nkowane ve Saxena 2004).

3. GEREÇ VE YÖNTEM

3.1. Araştırmanın Şekli

Araştırma, madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin özdenetim becerilerini ve aile işlevlerini belirlemek, aile değerlendirme ölçeği ve ergenlerde özdenetim ölçeği ile sosyodemografik özellikleri karşılaştırmak amacıyla kesitsel tipte tanımlayıcı bir araştırma olarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Araştırmanın Yapıldığı Yerler ve Özellikleri

Araştırma, Hatay Samandağ İlçesi sınırları içinde yer alan Milli Eğitim Bakanlığı'na bağlı Anadolu (Yüksel Acun Anadolu Lisesi, Samandağ Atatürk Anadolu Lisesi, Jan ve Suphi Beyluni Anadolu Lisesi, Kuşalanı Anadolu Lisesi, Karaçay Bedii Sabuncu Anadolu Lisesi), meslek (İsmail ve Mehmet Selim Kara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Samandağ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi) ve özel (Özel Samandağ Çözüm Ekin Temel Lisesi, Özel Elit Bilgi Temel Lisesi, Özel Boğaziçi Temel Lisesi, Özel Samandağ Taç Temel Lisesi, Özel Samandağ Kültür Lisesi) olmak üzere 12 lisede yapılmıştır.

Yüksel Acun Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 184 öğrenci 10. Sınıf 182 öğrenci, 11.sınıf 182 öğrenci, 12. Sınıf 181 öğrenci olmak üzere toplam 729 öğrencidir. Bu lisede; 23 derslik, 38 öğretmen, iki rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir fen laboratuvarı bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Samandağ Atatürk Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 250 öğrenci 10. Sınıf 215 öğrenci, 11.sınıf 210 öğrenci, 12. Sınıf 190 öğrenci olmak üzere toplam 865 öğrencidir. Bu lisede; 27 derslik, 48 öğretmen, iki rehber öğretmen, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Jan ve Suphi Beyluni Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 191 öğrenci 10. Sınıf 182 öğrenci, 11.sınıf 185 öğrenci, 12. Sınıf 170 öğrenci olmak üzere toplam 728 öğrencidir. Bu

lisede; 25 derslik, 52 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Kuşalanı Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 165 öğrenci 10. Sınıf 150 öğrenci, 11.sınıf 144 öğrenci, 12. Sınıf 135 öğrenci olmak üzere toplam 594 öğrencidir. Bu lisede; 21 derslik, 50 öğretmen, iki rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane, bir konferans sınıfı ve iki resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Karaçay Bedii Sabuncu Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 265 öğrenci 10. Sınıf 250 öğrenci, 11.sınıf 235 öğrenci, 12. Sınıf 220 öğrenci olmak üzere toplam 970 öğrencidir. Bu lisede; 29 derslik, 69 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, iki fen laboratuvarı, bir kütüphane ve bir spor sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

İsmail ve Mehmet Selim Kara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 240 öğrenci 10. Sınıf 300 öğrenci, 11.sınıf 259 öğrenci, 12. Sınıf 245 öğrenci olmak üzere toplam 1044 öğrencidir. Bu lisede; 32 derslik, 60 öğretmen, bir rehber öğretmen, iki bilgisayar sınıfı, bir spor salonu, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Samandağ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 280 öğrenci 10. Sınıf 268 öğrenci, 11.sınıf 276 öğrenci, 12. Sınıf 265 öğrenci olmak üzere toplam 1089 öğrencidir. Bu lisede; 26 derslik, 81 öğretmen, üç rehber öğretmen, iki bilgisayar sınıfı, iki fen laboratuvarı, bir spor salonu, bir kütüphane ile eğitim yapılmaktadır.

Özel Samandağ Çözüm Ekin Temel Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 50 öğrenci 10. Sınıf 42 öğrenci, 11.sınıf 42 öğrenci, 12. Sınıf 42 öğrenci olmak üzere toplam 176 öğrencidir. Bu lisede; 10 derslik, 23 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Özel Elit Temel Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 32 öğrenci 10. Sınıf 28 öğrenci, 11.sınıf 28

öğrenci, 12. Sınıf 26 öğrenci olmak üzere toplam 114 öğrencidir. Bu lisede; 10 derslik, 22 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Özel Boğaziçi Temel Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 64 öğrenci 10. Sınıf 57 öğrenci, 11.sınıf 54 öğrenci, 12. Sınıf 55 öğrenci olmak üzere toplam 230 öğrencidir. Bu lisede; 14 derslik, 25 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Özel Samandağ Taç Temel Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 46 öğrenci 10. Sınıf 43 öğrenci, 11.sınıf 29 öğrenci, 12. Sınıf 30 öğrenci olmak üzere toplam 148 öğrencidir. Bu lisede; 10 derslik, 23 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

Özel Samandağ Kültür Temel Lisesi Hatay Samandağ ilçesine bağlı bir lisedir. 2017-2018 eğitim-öğretim yılında okulun mevcudunda 9. Sınıf 30 öğrenci 10. Sınıf 25 öğrenci, 11.sınıf 25 öğrenci, 12. Sınıf 25 öğrenci olmak üzere toplam 105 öğrencidir. Bu lisede; sekiz derslik, 17 öğretmen, bir rehber öğretmen, bir bilgisayar sınıfı, bir kütüphane, bir müzik sınıfı ve bir resim sınıfı ile eğitim yapılmaktadır.

3.3. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Araştırmanın evrenini 2017- 2018 öğretim yılı içerisinde, Hatay ilinin Samandağ ilçesindeki liselerde eğitim gören toplam 6792 öğrenci oluşturmaktadır. Hatay'ın Samandağ ilçesinde toplam 12 lise bulunmaktadır. Bunlar; 5 Anadolu Lisesi, 5 özel lise ve 2 meslek lisesidir.

Örneklem büyüklüğünün belirlenmesi konusunda araştırmacılara yardımcı olmak amacıyla bazı formüller geliştirilmiştir (Özdamar 2003). Olayın görülüş sıklığının belirleneceği durumlarda, evrendeki birey sayısı biliniyor ise önerilen formülün hesaplanması aşağıda verilmiştir.

$$n: Nt2pq / d2 (N-1) + t2pq$$

$$6792.1,96.2.0,3028.0,6972/2.(0,05).(6792-1)+1,96.2.0,3028.0,6972$$

$N=310$

N: Evrendeki birim sayısı,

n: Örneklem büyüklüğü, örnekleme alınacak kişi sayısı,

p: Evrendeki incelenen olayın görülme oranı,

q: $(1-p)$ Evrendeki incelenen olayın görülmemesi oranı,

t: 0.05, 0.01, 0.001 düzeyinde yanılma olasılıkları için 1.96, 2.58 ve 3.28

d: Örneklem hatası, incelenen olayın görülme sıklığına göre +/-yanılma oranı

Sigara içme görülüş sıklığı %30,28(Arslan ve ark. 2012) olarak alınmıştır. Yapılan hesaplamalarda örneklem büyüklüğü formüle göre 310 kişi olarak bulunmuş fakat araştırmanın gücünü arttırmak için iki katı olan 620 hedeflenmiş araştırma 670 kişiyle tamamlanmıştır. Örneklem hesaplandıktan sonra Hatay' ın Samandağ ilçesindeki tüm okullarda toplam öğrenci sayısı ile araştırmamızın örnekleme oranlanarak belirlenmiştir (Çizelge 3.1). Her bir sınıf düzeyinden kaç öğrenci alınacağı belirlendikten sonra her okulda her bir sınıf düzeyinde öğrenci sayıları tamamlanıncaya kadar basit rastgele örnekleme yöntemi ile şube seçilmiştir. Her şubede bulunan öğrencilerin tamamı araştırmaya dâhil edilmiştir.

Çizelge 3.1. Araştırmaya Alınan Öğrenci Sayılarının Okul ve Sınıflara Göre Dağılımı

OKULLAR		Hedeflenen ve Araştırmaya katılan Öğrenci Sayısı		2017-2018Eğitim-Öğretim Yılında Öğrenim Gören Öğrenci Sayısı	
		n	%	n	%
Yüksel Acun Anadolu Lisesi	9.Sınıflar	22	30,98	184	25,24
	10.sınıflar	17	23,94	182	24,96
	11.sınıflar	16	22,53	182	24,96
	12.sınıflar	16	22,53	181	24,82
	Toplam	71	100	729	100
Samandağ Atatürk Anadolu Lisesi	9.sınıflar	31	35,63	250	28,90
	10.sınıflar	21	24,13	215	24,85
	11.sınıflar	18	20,68	210	24,27
	12.sınıflar	17	19,54	190	21,96
	Toplam	87	100	865	100
Jan ve Suphi Beyluni Anadolu Lisesi	9.sınıflar	23	32,39	191	26,23
	10.sınıflar	17	23,94	182	25
	11.sınıflar	16	22,53	185	25,41
	12.sınıflar	15	21,12	170	23,35
	Toplam	71	100	728	100
Kuşalanı Anadolu Lisesi	9.sınıflar	20	34,48	165	27,77
	10.sınıflar	14	24,13	150	25,25
	11.sınıflar	12	20,68	144	24,24
	12.sınıflar	12	20,68	135	22,72
	Toplam	58	100	594	100
Karaçay Bedii Sabuncu Anadolu Lisesi	9.sınıflar	32	33,68	265	27,31
	10.sınıflar	24	25,26	250	25,77
	11.sınıflar	19	20	235	24,22
	12.sınıflar	20	21,05	220	22,68
	Toplam	95	100	970	100
İsmail ve Mehmet Selim Kara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	9. Sınıflar	29	28,71	240	22,98
	10.Sınıflar	29	28,71	300	28,73
	11.Sınıflar	21	20,79	259	24,80
	12.Sınıflar	22	21,78	245	23,46
	Toplam	101	100	1044	100
Samandağ Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi	9. Sınıflar	34	31,77	280	25,71
	10.Sınıflar	26	24,29	268	24,60
	11.Sınıflar	24	22,42	276	25,34
	12.Sınıflar	23	21,49	265	24,33
	Toplam	107	100	1089	100
Özel Samandağ Çözüm Ekin Temel Lisesi	9. Sınıflar	6	33,33	50	28,40
	10.Sınıflar	4	22,22	42	23,86
	11.Sınıflar	4	22,22	42	23,86
	12.Sınıflar	4	22,22	42	23,86
	Toplam	18	100	176	100
Özel Elit Bilgi Temel Lisesi	9. Sınıflar	4	33,33	32	28,07
	10.Sınıflar	3	25	28	24,56
	11.Sınıflar	3	25	28	24,56
	12.Sınıflar	2	16,66	26	22,80
	Toplam	12	100	114	100
	9. Sınıflar	8	34,78	64	27,82
	10.Sınıflar	5	21,73	57	24,78

Özel Boğaziçi Temel Lisesi	11.Sınıflar	5	21,73	54	23,47
	12.Sınıflar	5	21,73	55	23,91
	Toplam	23	100	230	100
Özel Samandağ Taç Temel Lisesi	9. Sınıflar	7	43,75	46	31,08
	10.Sınıflar	4	25	43	29,05
	11.Sınıflar	2	12,5	29	19,59
	12.Sınıflar	3	18,75	30	20,27
	Toplam	16	100	148	100
Özel Samandağ Kültür Lisesi	9. Sınıflar	4	36,36	30	28,57
	10.Sınıflar	3	27,27	25	23,80
	11.Sınıflar	2	18,18	25	23,80
	12.Sınıflar	2	18,18	25	23,80
	Toplam	11	100	105	100
Genel Toplam		670	100	6792	100

3.4. Verilerin Toplanma Araçları

Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından geliştirilen Tanıtıcı Bilgi Formu, Ergenlerde Özdenetim Beceri Ölçeği ve Aile Değerlendirme Ölçeği kullanılmıştır.

3.4.1. Tanıtıcı Bilgi Formu- (Ek-2)

Yaş, cinsiyet, okuduğu okul, sınıfı, okul başarısı, ekonomik koşullar, yaşam koşulları, anne ve babanın öğrenim düzeyi, mesleği ve madde kullanımı, ergenlerin sigara, alkol ve yasadışı madde kullanma durumları, nedenleri, maddeyi elde edebilme, madde ile ilgili sorunun farkındalığı ve çözüm arayışının olup olmadıklarının sorgulandığı literatür doğrultusunda hazırlanan 31 sorudan oluşmaktadır (Buğdaycı 2009, Çakır 2011, Evcin 2011, İlhan 2016, Yıldız 2009)

3.4.2. Aile Değerlendirme Ölçeği- (Ek-3)

Aile Değerlendirme Ölçeği, Epstein ve ark. (1983) tarafından geliştirilmiştir Ölçeğin geçerlik çalışması Epstein ve arkadaşları tarafından yapılmıştır (1983). Ölçek, Bulut (1990) tarafından Türkçeye uyarlanmıştır. Ölçek ailenin yapısal ve örgütsel özelliğini ve aile üyeleri arasındaki iletişimi sağlıklı ve sağlıklı olarak ayırt edebilecek şekilde tanımlanmıştır. Ölçek 7 alt ölçekten oluşmaktadır. Alt ölçekler, alt ölçeklerin maddeleri ve ölçtükleri alanlar bu şekilde sıralanmıştır:

1. Problem Çözme (Problem Solving): Problem Çözme ailenin etkili bir şekilde işlevlerini yerine getirebileceği düzeyde maddi ve manevi sorunlarını çözebilme becerisi olarak açıklanmıştır. Bu alt test 6 maddeden oluşmaktadır. 2,12,24,38,50,60.

2. İletişim (Communication): İletişim aile üyeleri arasında bilgi alışverişi olarak tanımlanmaktadır. İletişim alt testi ile ailenin etkili bir iletişim içinde olup olmadığı, ölçülmek istenmektedir. Dokuz maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 3,14,18,22,29,35,43,52,59.

3. Roller (Roles): Roller, ailenin maddi ve manevi ihtiyaçlarını karşılayan kalıplardır. Bu alt ölçek ailenin kaynaklarının kullanımı, bakıp büyütmeye, destekleme ve kişisel gelişim sağlama, aile sistemini idare etme gibi konularda davranış kalıbı geliştirip geliştirmede üzerinde odaklanmıştır. Bu alt test on bir maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 4,8,10,15,23,30,34,40,45,53,58.

4. Duygusal Tepki Verebilme (Affective Response): Aile üyelerinin her türlü uyaran karşısında en uygun tepkiyi göstermesi anlamına gelmektedir. Bu ölçek sevgi, mutluluk, neşe gibi refahlık ifade eden duyguların yanında; kızgınlık, üzüntü, korku gibi acil durumları da içermektedir. Altı maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 9,19,28,39,49,57.

5. Gereken ilgiyi Gösterme (Affective Involvement): Aile üyelerinin birbirlerine gösterdiği ilgi, sevgi ve bakımı içerir. 7 maddeden oluşan bu alt testin maddeleri şunlardır: 5,13,25,33,37,42,54.

6. Davranış Kontrolü (Behaviour Control): Davranış kontrolü ailenin üyelerinin davranışlarına standart koyma ve disiplin sağlama biçimidir. Bu alt test dokuz maddeden oluşmuştur: 7,17,20,27,32,44,47,48,55.

7. Genel Fonksiyonlar (General Functions): Yukarıda ifade edilen altı alt ölçeği de kapsayacak şekilde bilgi toplamayı amaçlamış olan bu alt ölçek ailenin sağlıklı olup olmadığını genel olarak değerlendirmektedir. 12 maddeden oluşmuştur. Bu maddeler şunlardır: 1,6,11,16,21,26,31,36,41,46,51,56.

Ölçek puanları 1(sağlıklı) ile 4 (sağlıksız) arasında değişmekte ve her alt boyut için hesaplanan puanlar 4'e yaklaştıkça o boyut açısından sağlıksızlığın arttığı yorumu yapılmaktadır. Teorik olarak, 2 ayırt edici puan olarak belirlenmiştir. 2'nin altı sağlıklı, 2'nin üzeri sağlıksız aile işlevlerini göstermektedir (Bulut 1990). İç tutarlılık (alfa katsayısı) altı boyutta 0.72 ile 0.92 arasında değişmektedir.

3.4.3. Ergenlerde Öz-Denetim Becerileri Ölçeği (The Adolescent Self -Regulatory Inventory)-(Ek-4)

Ölçek ergen bireylerin öz-denetim becerilerini (kendi duygu, düşünce, dikkat ve davranışlarını harekete geçirme, izleme, devam ettirme, ve engelleme becerisi) ölçmek amacıyla Moilanen K.L. (2007) tarafından geliştirilmiştir. Türkçeye uyumu ise Mehmet Harma tarafından 2008’ de yapılmıştır. Ölçek iki alt boyutu kapsamakta (özdenetim başarısı ve özdenetim başarısızlığı) ve toplam 32 maddeden oluşmaktadır. Öz-denetim başarısı: 4, 25, 26, 19, 24, 13, 23, 9, 1, 18, 5, 27, 20, 3, 15, 21, 22, 14 Öz-denetim başarısızlığı: 8, 16, 12, 29, 7, 10, 17, 30, 2, 11, 32, 28, 6, 31’dir. 4’lü derecelendirme yöntemine göre: 1 = Bana hiç benzemiyor 2 = Bana benzemiyor 3 =Bana biraz benziyor 4 = Bana çok benziyor şıklarından oluşmaktadır. Başarılı özdenetim boyutunun ergenler tarafından verilen yanıtlardan elde edilen iç tutarlılık katsayısı 0.85 olarak hesaplanmıştır. Başarısız özdenetim boyutunun ergenlerin bildirimlerinde 0.80’dir. Bu araştırmada iç tutarlılık katsayısı madde kullananlar için özdenetim başarısı 0.76, özdenetim başarısızlığı 0,76 bulunmuştur. Madde kullanmayanlarda iç tutarlılık katsayısı özdenetim başarısı 0.83, özdenetim başarısızlığı 0.77 bulunmuştur.

3.5. Ön Uygulama

Ergenlerin sosyodemografik ve bireysel özelliklerini içeren kişisel bilgi formunun işlerliğini değerlendirmek amacıyla ön uygulama Mart 2018’de Jan ve Suphi Beyluni Anadolu Lisesi’nde 2017-2018 eğitim öğretim yılında öğrenim gören 71 öğrenci ile yapılmıştır. Ön uygulama sonucunda kişisel bilgi formunda değişiklik yapılmadığından ön uygulama yapılan katılımcılar araştırmaya dâhil edilmiştir.

3.6. Araştırmanın Uygulanması

Araştırmanın Uygulanması 01 Ekim – 30 Kasım 2018 tarihleri arasında yapılmıştır. Araştırmanın uygulanması için gerekli izinler kurumlardan alındıktan sonra okullara ziyaretler gerçekleştirilmiştir. Araştırmanın yapılması planlanan okulların rehberlik servisleri ile uygulamanın yapılacağı sınıflar ve tarihler belirlenerek randevular alınmıştır. Belirlenen günlerde gerçekleştirilen ziyaretlerde 9., 10., 11., ve 12., sınıf öğrencilerine rehberlik servisi öğretmenleri eşliğinde sınıf ortamında uygulamaların amaçları açıklandıktan sonra katılımcılara aydınlatılmış onam, kişisel bilgi formu ve ölçeklerin içinde

olduğu zarflar kapalı olarak dağıtılmıştır. Araştırmamızda sigara, alkol, yasadışı maddelerden herhangi birini kullanıyor olma durumu madde kullanan gruba dahil edilmiştir. Form ve ölçeklerin doldurulması yaklaşık 45 dakika sürmüştür ve zarflar toplanmıştır.

3.7. Araştırmanın Etik Boyutu

Araştırma Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Tayfur Ata Sökmen Tıp Fakültesi Klinik Araştırmalar Etik Kurulu tarafından (Karar No: 2018/69) uygun bulunmuştur (Ek-5). Araştırmanın yapıldığı okullar için Hatay İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nden yazılı izin alınmıştır (Ek-6). EÖBÖ ve ADÖ kullanımları için e-posta yolu ile izin alınmıştır (Ek-7). Uygulamaya başlamadan önce öğrencilere araştırmanın amacına ilişkin bilgi verilmiş ve bilgilendirilmiş onam formu ile yazılı onamları alınmıştır (Ek-1).

3.8. Araştırmanın Sınırlılıkları

Bu araştırmada ergenlerin kişisel ve ailesel özelliklerine ait bilgiler kendilerine verilen bilgi toplama formlarına verdikleri yanıtlarla sınırlıdır. Araştırma, Hatay Samandağ İlçesine bağlı 12 lisede 2017-2018 eğitim-öğretim yılında öğrenim görmekte olup araştırma kapsamında alınan öğrencilerle sınırlıdır.

3.9. Verilerin Analizleri

Verilerin normal dağılıma uygunluğu Shapiro wilk testi ile test edilmiş, Normal dağılıma sahip özelliklerin 2 bağımsız grupta karşılaştırılmasında Student t testi, normal dağılmayan özelliklerin 2 bağımsız grupta karşılaştırılmasında Mann Whitney u testi kullanılmıştır. Ayrıca sayısal verilerin 2 den fazla bağımsız grupta karşılaştırılmasında normal dağılım gösteren özellikler için Tek yönlü varyans analizi (ANOVA) ve Bonferroni çoklu karşılaştırma testleri, normal dağılmayan özellikler için ise Kruskal Wallis testi ve test sonrası çoklu karşılaştırma (All pairwise) testi kullanılmıştır. Geçerlik ve güvenilirliğin test edilmesi amacı ile Cronbach alfa katsayıları hesaplanmıştır. ADÖ ve EÖBÖ'nin non parametrik olduğu Shapiro-wilk testiyle belirlenmiş (Çizelge 3.2), aralarındaki ilişki ise spearman korelasyon analiziyle belirlenmiştir (Çizelge 4.14). Tanımlayıcı istatistik olarak sayısal değişkenler için ortalama± standart sapma, kategorik değişkenler için ise sayı ve % değerleri verilmiştir. İstatistiksel analizler için SPSS (Statistical Package for Social Sciens)

21.0 lisanslı istatistik yazılım programında bilgisayara kaydedilmiş ve analizler gerçekleştirilmiştir(SPSS 2012). $P < 0.05$ istatistiksel olarak anlamlı kabul edilmiştir.

Çizelge 3.2. Ölçek ve Alt Ölçeklerin Normallik Dağılımları (n=670)

Alt Ölçekler	Shapiro-Wilk	P
Özdenetim Başarısı	0.994	0.012
Özdenetim Başarısızlığı	0.988	0.000
Problem Çözme	0.975	0.000
İletişim	0.991	0.001
Roller	0.988	0.000
Duygusal Tepki	0.968	0.000
Gereken ilgiyi Gösterme	0.967	0.000
Davranış Kontrolü	0.986	0.000
Genel İşlevler	0.954	0.000

4. BULGULAR

Bu bölümde, araştırma sonucunda yapılan istatistiksel analizler ve analizler sonucunda elde edilen bulgular yer almaktadır. Veriler değerlendirilirken ergenlerin sosyodemografik özellikleri, ADÖ ve EÖDBÖ düzeylerine bakılmıştır.

Çizelge 4.1. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri

	Madde Kullanımı					
	Kullanan(n=173,%25.8)		Kullanmayan(n=497,%74.1)		Toplam(n=670,%100)	
	n	%	n	%	N	%
Cinsiyet						
Kadın	66	38.2	322	64.8	388	57.9
Erkek	107	61.8	175	35.2	282	42.1
Sınıf						
9. sınıf	34	19.7	186	37.4	220	32.8
10. sınıf	43	24.9	124	24.9	167	24.9
11. sınıf	52	30.1	90	18.1	142	21.2
12. sınıf	44	25.4	97	19.5	141	21.0
Okul						
Meslek	55	31.8	176	35.4	231	34.5
Liseleri	70	40.5	174	35.0	244	36.4
Anadolu	48	27.7	147	29.6	195	29.1
Liseleri						
Özel Liseler						
Yaşadığı Yer						
Aile	171	98.8	496	99.8	667	99.6
Akrabalar	2	1.2	1	0.2	3	0.4
Aile Yapısı						
Geniş Aile	19	11.0	66	13.3	85	12.7
Çekirdek Aile	146	84.4	424	85.3	570	85.1
Parçalanmış aile	8	4.6	7	1.4	15	2.2
Ailenin Gelir Düzeyi						
1000-1999	89	51.4	255	51.3	344	51.3
2000-2999	36	20.8	135	27.2	171	25.5
3000-3999	17	9.8	69	13.9	86	12.8
4000 ve üzeri	31	17.9	38	7.6	69	10.3
Anne Öğrenim Durumu						
Okur – Yazar	12	6.9	12	2.4	24	3.6
Değil	81	46.8	269	54.1	350	52.2
İlkokul	58	33.5	161	32.4	219	32.7
Mezunu	12	6.9	31	6.2	43	6.4
Ortaokul	10	5.8	24	4.8	34	5.1
Mezunu						
Lise Mezunu						
Üniversite						
Mezunu						

Çizelge 4.1. (Devam) Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri

Baba Öğrenim Durumu						
Yalnızca Okur Yazar	8	4.6	12	2.4	20	3.0
İlkokul Mezunu	88	50.9	273	54.9	361	53.9
Ortaokul Mezunu	60	34.7	164	33.0	224	33.4
Lise Mezunu	9	5.2	25	5.0	34	5.1
Üniversite Mezunu	8	4.6	23	4.6	31	4.6
Anne Meslek						
Memur	8	4.6	15	3.0	23	3.4
Çiftçi	10	5.8	19	3.8	29	4.3
Emekli	5	2.9	15	3.0	20	3.0
Serbest	1	0.6	4	0.8	5	0.7
Ev Hanımı	44	25.4	91	18.3	135	20.1
Diğer	40	23.1	125	25.2	165	24.6
	65	37.6	228	45.9	293	43.7
Baba Meslek						
Memur	8	4.7	25	5.2	33	5.1
İşçi	27	16.0	101	21.1	128	19.8
Çiftçi	9	5.3	21	4.4	30	4.6
Emekli	10	5.9	27	5.6	37	5.7
Serbest	95	56.2	243	50.8	338	52.2
Diğer	19	11.2	56	11.7	75	11.6
İşsiz	1	0.6	5	1.0	6	0.9
Babanın Çalışma Yeri						
Aynı İlçede	77	45.6	223	47.0	300	46.7
Aynı İlde	28	16.6	72	15.2	100	15.6
Başka İlde	10	5.9	35	7.4	45	7.0
Yurtdışında	54	32.0	144	30.4	198	30.8
Aile durumu						
Anne Baba Birlikte Yaşıyor	158	91.3	467	94.2	625	93.4
Anne Baba Ayrı Yaşıyor	10	5.8	9	1.8	19	2.8
Anne Babadan Biri Hayatta Değil	5	2.9	20	4.0	25	3.7
Anne Baba Kavga Etme Durumu						
Hiç Kavga Etmezler	59	34.1	184	37.0	243	36.3
Çok Seyrek	52	30.1	191	38.4	243	36.3
Ara Sıra	44	25.4	97	19.5	141	21.0
Sık	11	6.4	15	3.0	26	3.9
Çok Sık	7	4.0	10	2.0	17	2.5
Kendini tanımlama						
Girişken	84	48.6	251	50.5	335	50.0
Çekingen	43	24.9	186	37.4	229	34.2
Saldırgan	29	16.8	19	3.8	48	7.2
Diğer	17	9.8	41	8.2	58	8.7
Okul Yaşantısından Memnun Olma						
Evet	92	53.2	332	66.8	424	63.3
Hayır	81	46.8	165	33.2	246	36.7
Akademik Başarı Durumu						
Kötü	9	5.2	11	2.2	20	3.0
Orta	67	38.7	128	25.8	195	29.1
İyi	66	38.2	191	38.4	257	38.4
Çok İyi	31	17.9	167	33.6	198	29.6

Çizelge 4.1’de madde kullanan ve kullanmayan ergenlere ait sosyodemografik veriler sunulmuştur. Çizelge incelendiğinde madde kullanan ergenlerin %61’inin erkek olduğu, %30.1’inin 11. sınıfta okuduğu, %40.5’ünün Anadolu liselerinde eğitim gördüğü, %98,8’inin ailesiyle yaşadığı, %84,4’ünün çekirdek ailelerden oluştuğu, %51.4’ünün ailesinin gelir düzeyinin 1000-1999 arasında olduğu bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin %46.8’inin annesinin ilkokul mezunu olduğu, %50.9’unun babasının ilkokul mezunu olduğu, %37.6’ının annesinin diğer meslek gruplarında çalıştığı, %56.2’sinin babasının serbest meslek sahibi olduğu, %45.6’sının babasının aynı ilçede çalıştığı, %91.3’ünün ailesinin birlikte yaşadığı, %34.1’inin anne ve babasının hiç kavga etmediği bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin %48.6’sının kendini girişken olarak tanımladığı, %53.2’sinin okul yaşantısından memnun olduğu, %38.2’sinin akademik başarı durumunun iyi olduğu bulunmuştur.

Çizelge incelendiğinde madde kullanmayan ergenlerin %64.8’sinin kadın olduğu, %37.4’ünün 9. sınıfta okuduğu, %35.4’ünün Meslek liselerinde eğitim gördüğü, %99.8’inin ailesiyle yaşadığı, %85.3’ünün çekirdek ailelerden oluştuğu, % 51.3’ünün ailesinin gelir düzeyinin 1000-1999 arasında olduğu bulunmuştur. Madde kullanmayan ergenlerin %54.1’inin annesinin ilkokul mezunu olduğu, %54.9’unun babasının ilkokul mezunu olduğu, %45.9’unun annesinin diğer meslek gruplarında çalıştığı, %50.8’inin babasının serbest meslek sahibi olduğu, %47’sinin babasının aynı ilçede çalıştığı, %94.2’sinin ailesinin birlikte yaşadığı, %38.4’ünün anne ve babasının çok seyrek kavga ettiği bulunmuştur. Ergenlerin 50.5’unun kendini girişken olarak tanımladığı, %66.8’inin okul yaşantısından memnun olduğu, %38.4’ünün akademik başarı durumunun iyi olduğu bulunmuştur.

Çizelge 4.2. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde ile ilgili Özellikleri

	Madde Kullanımı					
	Kullanan		Kullanmayan		Toplam	
	n	%	n	%	N	%
Sigara kullanım durumu						
Kullanan	58	33.5	0	0.0	58	8.7
Kullanmayan	15	66.5	497	100.0	612	91.3
Alkol kullanım durumu						
Kullanan	157	90.8	0	0.0	157	23.4
Kullanmayan	16	9.2	497	100.0	513	76.6
Anne Sigara Kullanım Durumu						
Bilmiyor	4	2.3	11	2.2	15	2.2
Kullanıyor	16	9.2	25	5.0	41	6.1
Kullanmıyor	153	88.4	460	92.7	613	91.6
Baba Sigara Kullanım Durumu						
Bilmiyor	3	1.7	13	2.6	16	2.4
Kullanıyor	63	36.4	145	29.2	208	31.0
Kullanmıyor	107	61.8	339	68.2	446	66.6
Anne Alkol Kullanım Durumu						
Bilmiyor	8	4.6	9	1.8	17	2.5
Kullanıyor	26	15.0	17	3.4	43	6.4
Kullanmıyor	139	80.3	471	94.8	610	91.0
Baba Alkol Kullanım Durumu						
Bilmiyor	7	4.0	9	1.8	16	2.4
Kullanıyor	107	61.8	138	27.8	245	36.6
Kullanmıyor	59	34.1	350	70.4	409	61.0
Kardeş Sigara Kullanım Durumu						
Kullanan	21	12.2	31	6.3	52	7.9
Kullanmayan	151	87.8	458	93.7	609	92.1
Kardeş Alkol Kullanım Durumu						
Kullanan	29	16.9	18	3.7	47	7.1
Kullanmayan	143	83.1	471	96.3	614	92.9
Yasadışı Madde Kullanım Durumu						
Kullanan	16	9.2	0	0.0	16	2.4
Kullanmayan	157	90.8	497	100.0	654	97.6
Arkadaş Madde Kullanım Durumu						
Kullanan	50	29.1	93	18.7	143	21.4
Kullanmayan	122	70.9	404	81.3	526	78.6
Akraba Madde Kullanım Durumu						
Kullanan	57	32.9	123	24.7	180	26.9
Kullanmayan	116	67.1	374	75.3	490	73.1
Çevresinden Madde Kullanma Teklifi Alma						
Evet	29	16.9	22	4.4	51	7.6
Hayır	143	83.1	475	95.6	618	92.4

Çizelge 4. 2' de madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin ve ailelerinin madde kullanımına ait bilgiler verilmiştir. Madde kullanan ergenlerin %66. 5' inin sigara kullanmadığı, %90.8' inin alkol kullandığı, % 90.8' inin yasadışı madde kullanmadığı bulunmuştur.

Madde kullanan ergenlerin %88.4' ünün annesinin sigara kullanmadığı, %61.8' inin babasının sigara kullanmadığı, %80.3' ünün annesinin alkol kullanmadığı, %61.8' inin babasının alkol kullandığı bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin %87.8' inin kardeşlerinin sigara, %83.1' inin kardeşlerinin alkol kullanmadığı, %70.9' unun arkadaşlarının madde kullanmadığı, %67.1' inin akrabalarının madde kullanmadığı, %83.1' inin çevresinden madde kullanma teklifi almadığı bulunmuştur.

Madde kullanmayan ergenlerin %92.7' sinin annesinin sigara kullanmadığı, %68.2' sinin babasının sigara kullanmadığı, %94.8' inin annesinin alkol kullanmadığı, %70.4' ünün babasının alkol kullanmadığı bulunmuştur. Madde kullanan ergenlerin %93.7' sinin kardeşlerinin sigara, %96.3' ünün kardeşlerinin alkol kullanmadığı, %81.3' ünün arkadaşlarının madde kullanmadığı, %75.3' ünün akrabalarının madde kullanmadığı, %95.6' sinin çevresinden madde kullanma teklifi almadığı bulunmuştur.

Çizelge 4. 3. Yasadışı Madde Kullanan Ergenlerin Madde Kullanımı ile İlgili Özellikleri

	Yasadışı Madde Kullanımı(n=16)	
	n(16)	%(2.38)
Kullanılan Madde Türü		
Esrar	5	33.3
Exstazi	7	46.7
Marihuana	2	13.3
Maymuncuk	1	6.7
Maddeye Ulaşım Zorluğu		
Hiç Zorluk Yaşamıyorum	5	31.3
Biraz Zorluk Yaşıyorum	7	43.8
Oldukça Zorluk Yaşıyorum	2	12.5
Çok Zorluk Yaşıyorum	2	12.5
Maddeyi Temin Etme		
Arkadaşlarımdan	8	50.0
Sevgilimden	3	18.8
Madde Satıcılarından	5	31.3
Madde Kullanım Yeri		
Okul	8	50.0
Eğlence Yerleri	1	6.3
Terk Edilmiş Yer	6	37.5
Sokak	1	6.3
Madde Kullanım Nedenleri		
Arkadaş kullandığı için		
Evet	3	18.8
Hayır	13	81.3
Sevgili Etkisi		
Evet	5	31.3
Hayır	11	68.8
Sorunlarımdan Uzaklaşmak İçin		
Evet	9	56.3
Hayır	7	43.8
Eğlenmek için		
Evet	5	31.3
Hayır	11	68.8
Öfkemi Yatıştırmak için		
Evet	9	56.3
Hayır	7	43.8
Canım sıkıldığından		
Evet	5	31.3
Hayır	11	68.8
Uyuyabilmek için		
Evet	3	18.8
Hayır	13	81.3
İnternet Etkisi		
Evet	0	0
Hayır	16	100.0
Madde Kullanımını Aile Biliyor mu?		
Evet	5	31.3
Hayır	11	68.8
Tedavi Olmak İsteme Durumu		
Evet	1	6.3
Hayır	11	93.8

Çizelge 4. 3 de yasadışı madde kullanan ergenlerin yasadışı madde kullanımına ait bilgiler verilmiştir. Yasadışı madde kullanan ergenlerin %46.7'sinin exstazi kullandığı, %43.8'inin maddeye ulaşmada biraz zorluk yaşadığı, %50' sinin maddeyi arkadaşlarından temin ettiğini, %50' sinin madde kullanım yeri olarak okulu tercih ettiği tespit edilmiştir. Yasadışı madde kullanan ergenlerin %81.3 ünün madde kullanmada arkadaş etkisinin olmadığı, %68.8'inin sevgili etkisinin olmadığını, %56.3' ünün sorunlardan uzaklaşmak için kullandığını, %56.3' ünün öfkesini yatıştırmak için kullandığını, %68.8'inin eğlenmek, %68.8'inin can sıkıntısını gidermek, %81.3' ünün uyumak, %100' ünün internet etkisiyle madde kullanmadığını belirtmiştir. Yasadışı madde kullanan ergenlerin %68,8'inin ailesinin madde kullandığını bilmediği, %93.8'inin tedavi olmak istemediği bulunmuştur.

Çizelge 4.4. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ Puan Ortalamaları

	Madde Kullanan(n=173)		Madde kullanmayan(n=497)	
	$\bar{x} \pm SS$	Min-Maks	$\bar{x} \pm SS$	Min-Max
Aile Değerlendirme Ölçeği				
Problem Çözme	2.23±0.62	1.00-4.00	2.01±0.63	1.00-4.00
İletişim	2.32±0.45	1.33-3.78	2.17±0.48	1.00-3.44
Roller	2.24±0.45	1.36-3.55	2.06±0.45	1.00-3.36
Duygusal Tepki	2.25±0.67	1.00-4.00	2.01±0.64	1.00-4.00
Gereken İlgi Gösterme	2.41±0.45	1.43-3.86	2.28±0.43	1.29-3.86
Davranış Kontrolü	2.16±0.37	1.22-3.33	2.07±0.37	1.11-3.44
Genel İşlevler	2.06±0.58	1.00-4.00	1.82±0.53	1.00-3.50
Ergenlerde Özdenetim Ölçeği				
Özdenetim Başarısı	46.47±8.13	18.00-63.00	50.30±8.88	22.00-71.00
Özdenetim Başarısızlığı	39.27±6.90	14.00-53.00	38.73±6.91	17.00-54.00

Çizelge 4.4.'te madde kullanan ergenlerin ADÖ ve EÖDÖ' nün puan ortalamaları yer almaktadır. ADÖ problem çözme puan ortalaması 2.23±0.62, iletişim puan ortalaması 2.32±0.45, roller puan ortalaması 2.24±0.45, duygusal tepki puan ortalaması 2.25±0.67, gereken ilgiyi gösterme 2.41±0.45, davranış kontrolü puan ortalaması 2.16±0.37, genel işlevler puan ortalaması 2.06±0.37'dir.

EÖDÖ özdenetim başarısı puan ortalaması 46.47±8.13, özdenetim başarısızlığı puan ortalaması 39.27±6.90'dır.

Çizelge 4.4'te madde kullanmayan ergenlerin ADÖ ve EÖDÖ' nün puan ortalamaları yer almaktadır. ADÖ problem çözme puan ortalaması 2.01±0.63, iletişim puan ortalaması 2.17±0.48, roller puan ortalaması 2.06±0.45, duygusal tepki puan ortalaması 2.01±0.64, gereken ilgiyi gösterme 2.28±0.43, davranış kontrolü puan ortalaması 2.07±0.37, genel işlevler puan ortalaması 1.82±0.53' tür.

EÖDÖ özdenetim başarısı puan ortalaması 50.30±8.88, özdenetim başarısızlığı puan ortalaması 38.73±6.91'dir.

Çizelge 4.5. Madde Kullanan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Göş. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Cinsiyet							
Kadın (n=66)	2.34±0.67	2.38±0.50	2,30±0,49	2.37±0.75	2.37±0.46	2.09±0.35	2.11±0.66
Erkek (n=107)	2.17±0.57	2.29±0.42	2,21±0,43	2.17±0.60	2.17±0.60	2.44±0.44	2.21±0.38
	t =1.788 P= 0.075	t= 1.222 P=0.223	t=1,302 P=0,195	t=1.869 P=0.063	t=-0.873 P=0.384	t=-2.073 P=0.040	t=0.893 P=0.373
Sınıf Düzeyi							
9. Sınıf (n=34)	2.29±0.75	2.43±0.49	2.21±0.47	2.21±0.75	2.39±0.48	2.10±0.34	2.12±0.73
10. Sınıf (n=43)	2.18±0.65	2.32±0.44	2.32±0.49	2.36±0.62	2.46±0.46	2.21±0.44	2.12±0.56
11. Sınıf (n=52)	2.16±0.54	2.27±0.50	2.13±0.44	2.17±0.68	2.30±0.45	2.03±0.30	1.90±0.54
12. Sınıf (n=44)	2.34±0.57	2.33±0.39	2.33±0.39	2.28±0.63	2.52±0.38	2.28±0.38	2.15±0.46
	F=0.849 P=0.469	F=0.906 P=0.440	F=2.120 P=0.100	F=0.711 P=0.547	F=2.174 P=0.093	F=4.090 P=0.008	F=1.965 P=0.121
Okul Türü							
Meslek liseleri (n=55)	2.22±0.66	2.39±0.45	2.24±0.44	2.29±0.62	2.48±0.47	2.22±0.42	2.14±0.65
Anadolu liseleri (n=70)	2.31±0.59	2.40±0.49	2.28±0.45	2.34±0.68	2.44±0.44	2.18±0.33	2.12±0.51
Özel liseler (n=48)	2.14±0.60	2.16±0.36	2.19±0.47	2.09±0.69	2.30±0.42	2.06±0.36	1.88±0.55
	F=1.160 P=0.316	F=4.908 P=0.008	F=0.613 P=0.543	F=2.210 P=0.113	F=2.359 P=0.098	F=2.817 P=0.063	F=3.414 P=0.035
Kendini Tanımlaması							
Girişken (n=84)	2.15±0.60	2.23±0.44	2.16±0.47	2.09±0.63	2.36±0.45	2.15±0.35	1.93±0.51
Çekingen (n=43)	2.25±0.50	2.46±0.44	2.24±0,40	2.33±0.59	2.45±0.43	2.17±0.39	2.07±0.56
Saldırgan (n=29)	2.37±0.78	2.40±0.47	2.35±0,43	2.57±0.64	2.55±0.42	2.18±0.39	2.31±0.63
Diğer (n=17)	2.34±0.63	2.32±0.45	2.46±0,48	2.27±0.87	2.29±0.48	2.19±0.47	2.19±0.69
	$\chi^2=1.426$ P=0.700	$\chi^2=7.602$ P=0.055	$\chi^2=7.278$ P=0.064	$\chi^2=11.907$ P=0.008	$\chi^2=4.674$ P=0.197	$\chi^2=0.454$ P=0.929	$\chi^2=7.179$ P=0.066

t=Student t, F =ANOVA, χ^2 = Kruskal Wallis

Çizelge 4.5' te madde kullanan ergenlerin sosyodemografik özelliklerine göre ADÖ alt ölçek puan ortalamaları verilmiştir. Çizelge incelendiğinde cinsiyetlerine göre ADÖ davranış kontrolü alt ölçeği puanı erkeklerin kadınlara göre yüksek olup istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmuştur ($p<0.05$). Cinsiyetlerine göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanan ergenlerin sınıflarına göre ADÖ davranış kontrolü alt ölçeği arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre ADÖ davranış kontrolü alt ölçeğinde 10. sınıf ve 11. sınıf arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). 10. sınıf ortalama puanları 11. sınıf ortalama puanlarından yüksektir. Benzer bir ilişki 9. sınıf ile 11. sınıf, 10. sınıf ile 12. sınıflarda da saptanmıştır. Sınıf ile ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanan ergenlerin okudukları okullarına göre ADÖ iletişim, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup ($p<0.05$), yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucunda farkın kaynaklandığı grubun özel liseler olduğu bulunmuştur. Okullarına göre problem çözme, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Kendini tanımlama özelliğine göre ADÖ duygusal tepki alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonuçlarında farkın diğer cevabını veren öğrencilerle saldırgan cevabını veren öğrencilerden kaynaklandığı saptanmış olup saldırgan cevabı veren grubun puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur ($p<0.05$). Kendini tanımlama özelliğine göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Okul yaşantısından memnun olma ve akademik başarı özelliklerine göre ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0.05$; Ek-8.1).

Çizelge 4.6. Madde Kullanan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Anne Meslek							
Memur(n=15)	2.07±0.43	2.16±0.54	2.12±0.42	1.88±0.80	2.27±0.54	2.25±0.31	1.81±0.53
İşçi(n=19)	2.15±0.54	2.23±0.39	2.17±0.39	2.20±0.59	2.56±0.24	2.36±0.37	2.35±0.42
Çiftçi(n=15)	2.53±0.91	2.62±0.62	2.13±0.50	2.33±0.59	2.29±0.44	2.49±0.52	2.53±0.76
Emekli(n=4)			1				
Serbest (n=91)	2.20±0.65	2.33±0.48	2.19±0.43	2.20±0.71	2.40±0.47	2.04±0.43	2.06±0.64
Ev hanımı (n=125)	2.35±0.66	2.31±0.49	2.30±0.49	2.33±0.68	2.38±0.49	2.18±0.38	2.11±0.62
Diğer (n=228)	2.19±0.58	2.34±0.41	2.28±0.46	2.28±0.65	2.44±0.42	2.17±0.30	1.97±0.49
	$\chi^2=3.764$ P=0.584	$\chi^2=2.577$ P=0.765	$\chi^2=3.001$ P=0.700	$\chi^2=3.528$ P=0.619	$\chi^2=3.6136$ P=0.603	$\chi^2=11.216$ P=0.047	$\chi^2=9.637$ P=0.086
Anne Babanın Kavga Etme Durumu							
Hiç (n=59)	2.21±0.56	2.24±0.43	2.20±0.43	2.19±0.64	2.39±0.51	2.24±0.37	1.95±0.47
Çok seyrek (n=52)	1.94 ±0.51	2.23±0.43	2.14±0.46	2.15±0.63	2.41±0.48	2.03±0.34	1.90±0.50
Ara sıra (n=44)	2.35±0.55	2.42±0.37	2.29±0.36	2.23±0.65	2.44±0.34	2.18±0.34	2.16±0.54
Sık (n=11)	2.80±0.82	2.40±0.56	2.48±0.60	2.65±0.67	2.22±0.29	2.08±0.40	2.48±0.82
çok sık (n=7)	2.97±0.66	3.06±0.64	2.76±0.52	3.14±0.71	2.76±0.31	2.56±0.53	2.87±0.81
	$\chi^2=24.107$ P=0.000	$\chi^2=15.753$ P=0.003	$\chi^2=12.233$ P=0.016	$\chi^2=14.247$ P=0.007	$\chi^2=7.294$ P=0.121	$\chi^2=10.421$ P=0.034	$\chi^2=16.236$ P=0.003

 χ^2 = Kruskal Wallis

Çizelge 4.6' da madde kullanan ergenlerin ailelerinin sosyodemografik özelliklerine göre ADÖ alt ölçek puan ortalamaları verilmiştir. Anne meslek özelliğine göre ADÖ' nün davranış kontrolü alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmüştür ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre farkı yaratan gurubun serbest meslekte çalışan grup olduğu belirlenmiştir ($p<0.05$). Anne meslek özelliğine göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0.05$).

Anne babanın kavga etme durumuna göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonuçlarına göre ADÖ roller için çok sık kavga eden, problem çözme için çok seyrek kavga eden gruplarının farkı yarattığı gözlenmiştir. Davranış kontrolü için hiç kavga etmeyen grupla çok seyrek kavga eden grup arasında fark saptanmıştır ($p<0.05$). Duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerine göre çok seyrek ve çok sık grupları arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). Anne babası çok sık kavga edenlerin ortalama puanları çok seyrek kavga edenlerin ortalama puanlarından yüksektir.

Aile yapısı, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, baba meslek, aile durumu, gelir düzeyi, babanın çalışma yeri özelliklerine göre ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark görülmemiştir ($p>0.05$;Ek-8.2).

Çizelge 4.7. Madde Kullanan Ergenlerin ve Ailelerinin Madde Kullanım Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin ve Ailelerinin Madde ile İlişkin Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Ergenlerin Sigara Kullanma Durumu							
Kullanan (n=58)	2.40±0.70	2.39±0.44	2.32±0.46	2.41±0.72	2.48±0.48	2.18±0.43	2.22±0.63
Kullanmayan(n=115)	2.14±0.56	2.29±0.46	2.20±0.44	2.17±0.63	2.37±0.43	2.15±0.34	1.97±0.53
	Z=-2.257 P=0.024	Z=-1.246 P=0.213	Z=-1.707 P=0.088	Z=-2.021 P=0.043	Z=-1.250 P=0.211	Z=-0.183 P=0.855	Z=-2.207 P=0.027
Kardeşlerinin Sigara Kullanma Durumu							
Kullanan (n=21)	2.39±0.76	2.31±0.49	2.34±0.46	2.42±0.59	2.69±0.51	2.14±0.40	2.15±0.54
Kullanmayan(n=151)	2.22±0.60	2.33±0.45	2.23±0.45	2.23±0.68	2.37±0.43	2.16±0.37	2.05±0.58
	Z=-0.990 P=0.322	Z=-0.298 P=0.766	Z=-1.091 P=0.275	Z=-1.442 P=0.149	Z=-2.550 P=0.011	Z=-0.369 P=0.712	Z=-0.603 P=0.546

Z =Mann Whitney U

Çizelge 4.7' de madde kullanan ergenlerin ve ailelerinin madde kullanım özelliklerine göre ADÖ alt ölçek puan ortalamaları verilmiştir. Madde kullanan ergenlerin sigara kullanma özelliğine göre ADÖ problem çözme, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). ADÖ problem çözme, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerine göre sigara kullananların ortalama puanları sigara kullanmayanlara göre yüksektir. Sigara kullanma özelliğine göre iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$).

Kardeşlerinin sigara kullanma durumlarına göre ADÖ' nün gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğinde anlamlı bir fark bulunmuş olup kardeşleri sigara kullananların puan ortalamaları daha yüksektir ($p<0.05$). Kardeşlerinin sigara kullanma özelliğine göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Alkol kullanma, annesinin sigara kullanma durumu, babasının sigara kullanma durumu, annesinin alkol kullanma durumu, babasının alkol kullanma durumu, kardeşlerinin alkol kullanma durumu, madde kullanma durumu, arkadaşlarının ve akrabalarının madde kullanma durumu, çevresinde madde kullanma teklifi alma durumlarına göre ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$;Ek-8.3).

Çizelge 4.8. Madde Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Cinsiyet							
Kadın (n=322)	1.98±0.64	2.14±0.49	2.03±0.43	1.96±0.64	2.23±0.40	2.06±0.34	1.77±0.52
Erkek (n=175)	2.07±0.61	2.22±0.45	2.11±0.47	2.10±0.64	2.39±0.45	2.11±0.42	1.89±0.55
	t=-1.516 P=0.130	t=-1.945 P=0.052	t=-1.832 P=0.067	t=-2.293 P=0.022	t=-3.949 P=0.001	t=-1.503 P=0.133	t=-2.318 P=0.021
Sınıf Düzeyi							
9. Sınıf (n=186)	2.02±0.63	2.22±0.49	2.04±0.42	1.97±0.64	2.26±0.41	2.03±0.36	1.76±0.52
10. Sınıf (n=124)	1.98±0.64	2.15±0.46	2.07±0.45	1.99±0.68	2.29±0.44	2.13±0.39	1.83±0.55
11. Sınıf (n=90)	2.05±0.62	2.10±0.42	2.04±0.52	2.12±0.60	2.31±0.42	2.03±0.36	1.87±0.59
12. Sınıf (n=97)	2.01±0.62	2.14±0.50	2.11±0.43	2.01±0.65	2.31±0.45	2.12±0.34	1.85±0.49
	F=0.198 P=0.898	F=1.443 P=0.229	F=0.694 P=0.556	F=1.081 P=0.357	F=0.433 P=0.729	F=2.648 P=0.048	F=1.181 P=0.317
Kendini Tanımlama							
Girişken (n=251)	2.01±0.61	2.15±0.47	2.06±0.46	2.00±0.61	2.30±0.43	2.07±0.38	1.80±0.52
Çekingen (n=186)	2.00±0.66	2.17±0.48	2.04±0.43	2.01±0.68	2.24±0.41	2.10±0.34	1.80±0.52
Saldırgan (n=19)	2.22±0.65	2.32±0.49	2.29±0.56	2.43±0.73	2.57±0.56	2.12±0.42	2.26±0.65
Diğer(n=41)	2.03±0.62	2.20±0.46	2.05±0.41	1.88±0.60	2.29±0.43	1.94±0.37	1.77±0.54
	$\chi^2=1.677$ P=0.642	$\chi^2=1.971$ P=0.578	$\chi^2=3.515$ P=0.319	$\chi^2=8.141$ P=0.043	$\chi^2=7.324$ P=0.062	$\chi^2=5.167$ P=0.160	$\chi^2=9.233$ P=0.026
Okul Yaşantısından Memnun Olma Durumu							
Evet (n=332)	1.98±0.63	2.15±0.46	2.02±0.45	1.95±0.61	2.28±0.42	2.07±0.36	1.76±0.51
Hayır (n=165)	2.08±0.63	2.21±0.50	2.15±0.44	2.14±0.68	2.30±0.44	2.07±0.39	1.92±0.56
	t=-1.798 P=0.073	t=-1.285 P=0.199	t=-3.017 P=0.003	t=-3.130 P=0.002	t=-0.509 P=0.611	t=0.054 P=0.957	t=-3.107 P=0.002

t= Student t, χ^2 = Kruskal Wallis, F= ANOVA

Çizelge 4.8’ de madde kullanmayan ergenlerin sosyodemografik özelliklerine göre ADÖ alt ölçek puan ortalamaları verilmiştir. Çizelge incelendiğinde cinsiyetlerine göre ADÖ duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuş olup erkeklerin ADÖ duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçek puanları kadınlardan yüksektir($p<0.05$). Cinsiyetlerine göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin sınıflarına göre ADÖ davranış kontrolü alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre ADÖ davranış kontrolü alt ölçeğinde 11. Sınıf ve 12. Sınıf arasında fark bulunmuştur($p<0.05$). 12. sınıf ortalama puanları 11. sınıf ortalama puanlarından yüksektir. Benzer bir ilişki 9. sınıf ile 12. sınıf, 10. sınıf ile 9. sınıflarda da saptanmıştır. Sınıf düzeyi ile ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin kendini tanımlama durumlarına göre ADÖ duygusal tepki ve genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre duygusal tepki ve genel işlevler alt ölçekleri için fark yaratan saldırgan cevabını veren grup olduğu tespit edilmiştir($p<0.05$). Kendini tanımlama ile ADÖ problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin okul yaşantısından memnun olma durumlarına göre ADÖ roller, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiş olup okul yaşantısından memnun olmayanların puan ortalamaları okul yaşantısından memnun olanlardan yüksektir($p<0.05$). Okul yaşantısından memnun olma ile ADÖ’ nün problem çözme, iletişim, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Çalışmamızda madde kullanmayan ergenlerin okudukları okul türü ile akademik başarı ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır.($p<0.05$; Ek-8.4).

Çizelge 4.9. Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgii Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Aile Yapısı							
Geniş Aile (n=66)	2.05±0.62	2.30±0.51	2.10±0.41	2.08±0.62	2.31±0.43	2.14±0.40	1.86±0.56
Çekirdek Aile (n=424)	2.01±0.63	2.14±0.47	2.05±0.46	2.00±0.65	2.28±0.42	2.06±0.36	1.81±0.53
Parçalanmış Aile (n=7)	1.83±0.65	2.35±0.39	2.17±0.35	2.14±0.60	2.57±0.61	2.14±0.44	1.89±0.68
	$\chi^2=0.836$ P=0.658	$\chi^2=7.415$ P=0.025	$\chi^2=2.363$ P=0.307	$\chi^2=2.820$ P=0.244	$\chi^2=1.825$ P=0.402	$\chi^2=2.449$ P=0.294	$\chi^2=0.531$ P=0.767
Anne Öğrenim Düzeyi							
Okur- yazar değil (n=12)	2.36±0.69	2.24±0.47	2.23±0.39	2.40±0.57	2.52±0.50	2.35±0.45	2.18±0.54
İlkokul mezunu (n=269)	2.01±0.64	2.18±0.48	2.05±0.45	2.03±0.67	2.28±0.43	2.09±0.37	1.81±0.53
Ortaokul mezunu (n=161)	2.00±0.60	2.15±0.46	2.08±0.45	2.01±0.59	2.28±0.42	2.03±0.35	1.80±0.52
Lise mezunu (n=31)	1.94±0.67	2.03±0.47	1.94±0.43	1.74±0.62	2.14±0.29	2.04±0.35	1.74±0.56
Üniversite mezunu (n=24)	2.02±0.66	2.27±0.50	2.10±0.49	1.94±0.71	2.40±0.51	2.07±0.35	1.94±0.62
	$\chi^2=3.465$ P=0.483	$\chi^2=3.696$ P=0.449	$\chi^2=4.542$ P=0.338	$\chi^2=12.422$ P=0.014	$\chi^2=6.149$ P=0.188	$\chi^2=6.658$ P=0.155	$\chi^2=7.918$ P=0.095
Baba Öğrenim Düzeyi							
Yalnızca okur- yazar (n=12)	2.45±0.63	2.34±0.48	2.34±0.23	2.55±0.48	2.53±0.49	2.52±0.47	2.35±0.43
İlkokul mezunu (n=273)	2.01±0.62	2.17±0.47	2.05±0.45	2.04±0.65	2.27±0.42	2.07±0.36	1.82±0.52
Ortaokul mezunu (n=164)	2.02±0.61	2.19±0.49	2.07±0.45	2.00±0.63	2.31±0.43	2.06±0.36	1.79±0.54
Lise mezunu (n=25)	1.83±0.66	1.96±0.41	1.92±0.46	1.66±0.59	2.18±0.36	1.98±0.33	1.65±0.49
Üniversite mezunu (n=23)	1.93±0.70	2.17±0.47	2.14±0.51	1.85±0.64	2.24±0.44	2.10±0.37	1.84±0.61
	$\chi^2=7.926$ P=0.094	$\chi^2=6.943$ P=0.139	$\chi^2=10.489$ P=0.033	$\chi^2=18.593$ P=0.001	$\chi^2=4.700$ P=0.320	$\chi^2=13.576$ P=0.009	$\chi^2=15.202$ P=0.004

χ^2 =Kruskal Wallis

Çizelge 4.9.(devam) Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Babanın Çalışma Yeri							
Aynı ilçede(n=223)	2.01±0.63	2.20±0.46	2.08±0.46	2.02±0.63	2.29±0.43	2.09±0.34	1.18±0.51
Aynı ilde (n=72)	2.04±0.60	2.23±0.44	2.07±0.42	2.08±0.67	2.28±0.44	2.09±0.40	1.84±0.52
Başka ilde (n=35)	2.00±0.78	2.01±0.54	1.93±0.46	1.88±0.66	2.22±0.36	2.01±0.39	1.83±0.58
Yurtdışında (n=144)	2.01±0.61	2.14±0.50	2.05±0.46	1.99±0.64	2.30±0.42	2.03±0.38	1.82±0.57
	$\chi^2=0.684$ P=0.877	$\chi^2=9.008$ P=0.029	$\chi^2=3.399$ P=0.334	$\chi^2=3.754$ P=0.289	$\chi^2=0.590$ P=0.899	$\chi^2=3.883$ P=0.274	$\chi^2=1.458$ P=0.692
Anne Babanın Kavga Etme Durumu							
Hiç Kavga Etmezler (n=184)	1.88±0.60	2.09±0.47	1.95±0.41	1.89±0.60	2.23±0.40	2.07±0.37	1.69±0.44
Çok seyrek (n=191)	2.00±0.59	2.18±0.48	2.06±0.46	2.02±0.67	2.30±0.43	2.03±0.36	1.79±0.53
Ara sıra (n=97)	2.08±0.58	2.25±0.45	2.17±0.43	2.05±0.59	2.31±0.46	2.12±0.33	1.89±0.51
Sık (n=15)	2.87±0.66	2.44±0.55	2.34±0.47	2.51±0.63	2.29±0.37	2.07±0.43	2.50±0.47
çok sık (n=10)	2.80±0.78	2.23±0.34	2.60±0.32	2.76±0.63	2.75±0.50	2.35±0.52	2.87±0.38
	$\chi^2=39.601$ P=0.001	$\chi^2=11.530$ P=0.021	$\chi^2=35.475$ P=0.001	$\chi^2=25.083$ P=0.001	$\chi^2=12.954$ P=0.012	$\chi^2=11.871$ P=0.018	$\chi^2=57.988$ P=0.000

 χ^2 =KruskalWallis

Çizelge 4.9' da madde kullanmayan ergenlerin ailelerinin sosyodemografik özelliklerine göre ADÖ alt ölçekleri puan ortalamaları verilmiştir. Madde kullanmayan ergenlerin aile yapısı özelliğine göre ADÖ iletişim alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre çekirdek aile ile geniş aile arasında fark bulunmuştur($p<0.05$). Geniş ailenin puan ortalamaları daha yüksektir. Aile yapısı ile ADÖ problem çözme, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin anne öğrenim düzeylerine göre ADÖ duygusal tepki alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonuçlarına göre ADÖ duygusal tepki alt ölçeğinde annesi okur- yazar olmayan grup ile annesi lise mezunu olan grup arasında fark saptanmıştır($p<0.05$). Annesi okur-yazar olmayan grubun puan ortalamaları annesi lise mezunu olanlardan yüksektir. Anne öğrenim düzeyi ile ADÖ' nün problem çözme, iletişim, roller, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin baba öğrenim düzeylerine göre ADÖ roller, duygusal tepki, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonuçlarına göre ADÖ duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerine göre babası yalnızca okur-yazar olan grup ile babası lise mezunu olan grup arasında fark saptanmıştır($p<0.05$). Babası yalnızca okur- yazar olan grubun puan ortalamaları babası lise mezunu olanlardan yüksektir. Baba öğrenim düzeylerine göre ADÖ' nün problem çözme, iletişim, gereken ilgiyi gösterme alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin babanın çalışma yerlerine göre ADÖ iletişim alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur($p<0.05$). İstatistiksel olarak anlamlı farklılıkların hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek için tüm gruplar ikili olarak karşılaştırılmış ve yapılan Bonferroni testi sonucuna göre ADÖ iletişim alt ölçeğinde babası başka ilde çalışanlarla babası aynı ilçede çalışanlar arasında fark bulunmuştur($p<0.05$). Babası aynı ilçede çalışanların puan ortalamaları daha yüksektir. Buna benzer bir ilişki babası aynı ilde çalışanlarla babası aynı ilçede çalışanlar arasında olduğu görülmüştür Madde kullanmayan ergenlerin babanın çalışma yeri özelliğine göre

ADÖ problem çözme, roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin anne baba kavga etme durumlarına göre ADÖ' nün tüm alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda bir farklılık tespit edilmiştir($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonuçlarına göre ADÖ' nün tüm alt ölçekleri incelendiğinde farkın tüm gruplardan kaynaklandığı bulunmuştur($p<0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin aile durumu, gelir düzeyi, anne meslek, baba meslek özelliklerine göre ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda bir fark saptanmamıştır($p>0.05$; Ek-8.5).

Çizelge 4.10. Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlgili Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlgili Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Annesinin Sigara Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=11)	2.08±0.55	2.21±0.41	1.99±0.60	2.15±0.72	2.19±0.54	2.27±0.33	1.96±0.42
Kullanıyor (n=25)	2.21±0.62	2.30±0.50	2.30±0.38	2.18±0.50	2.39±0.45	2.11±0.38	2.01±0.51
Kullanmıyor(n=460)	2.00±0.63	2.16±0.48	2.05±0.45	2.00±0.65	2.28±0.42	2.07±0.37	1.80±0.54
	$\chi^2=3.327$ P=0.109	$\chi^2=1.890$ P=0.389	$\chi^2=9.645$ P=0.008	$\chi^2=3.801$ P=0.150	$\chi^2=1.273$ P=0.529	$\chi^2=3.603$ P=0.165	$\chi^2=6.644$ P=0.036
Babasının Sigara Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=13)	2.01±0.55	2.19±0.38	1.99±0.56	2.15±0.77	2.22±0.52	2.24±0.35	1.94±0.41
Kullanıyor (n=145)	2.07±0.63	2.23±0.48	2.14±0.43	2.07±0.64	2.35±0.43	2.06±0.35	1.90±0.59
Kullanmıyor (n=339)	1.99±0.63	2.14±0.48	2.03±0.45	1.98±0.64	2.26±0.42	2.07±0.38	1.77±0.51
	$\chi^2=2.602$ P=0.272	$\chi^2=3.242$ P=0.198	$\chi^2=8.253$ P=0.016	$\chi^2=2.868$ P=0.238	$\chi^2=5.802$ P=0.055	$\chi^2=2.792$ P=0.248	$\chi^2=5.466$ P=0.065
Babasının Alkol Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=9)	1.93±0.60	2.15±0.42	1.93±0.53	2.26±0.65	2.05±0.45	2.28±0.32	1.95±0.51
Kullanıyor (n=138)	2.11±0.66	2.20±0.45	2.19±0.45	2.14±0.64	2.34±0.42	2.08±0.36	1.91±0.57
Kullanmıyor (n=350)	1.98±0.62	2.15±0.49	2.02±0.44	1.95±0.64	2.27±0.43	2.06±0.37	1.77±0.51
	$\chi^2=4.022$ P=0.134	$\chi^2=1.382$ P=0.501	$\chi^2=14.962$ P=0.001	$\chi^2=10.048$ P=0.007	$\chi^2=4.449$ P=0.108	$\chi^2=3.420$ P=0.181	$\chi^2=7.305$ P=0.026
Kardeşlerinin Sigara Kullanım Durumu							
Kullanıyor (n=31)	2.06±0.57	2.28±0.39	2.29±0.55	2.25±0.63	2.32±0.45	2.21±0.34	1.96±0.46
Kullanmıyor (n=458)	2.01±0.64	2.16±0.48	2.04±0.44	1.99±0.64	2.28±0.42	2.06±0.37	1.81±0.54
	Z=-0.629 P=0.530	Z=-1.555 P=0.120	Z=-2.784 P=0.005	Z=-2.287 P=0.022	Z=-0.879 P=0.379	Z=-2.225 P=0.026	Z=-2.243 P=0.025

Z = Mann Whitney U, X2=Kruskal Wallis

Çizelge 4.10. (devam) Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlgili Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlgili Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgii Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Kardeşlerinin Alkol Kullanma Durumu							
Kullanan (n=18)	2.12±0.63	2.24±0.38	2.26±0.58	2.26±0.77	2.26±0.48	2.17±0.39	1.99±0.51
Kullanmayan (n=471)	2.01±0.63	2.17±0.48	2.05±0.44	2.00±0.64	2.28±0.42	2.07±0.37	1.81±0.53
	Z=-0.728 P=0.466	Z=-0.757 P=0.449	Z=-2.010 P=0.044	Z=-1.374 P=0.169	Z=-0.163 P=0.871	Z=-1.087 P=0.277	Z=-1.802 P=0.072
Arkadaşlarının Madde Kullanma Durumu							
Kullanan (n=93)	2.12±0.63	2.24±0.44	2.19±0.41	2.19±0.62	2.40±0.44	2.16±0.39	1.96±0.52
Kullanmayan (n=404)	1.99±0.63	2.15±0.48	2.03±0.45	1.97±0.64	2.26±0.42	2.05±0.36	1.78±0.53
	Z=-1.952 P=0.051	Z=-1.745 P=0.081	Z=-3.552 P=0.001	Z=-3.185 P=0.001	Z=-3.241 P=0.001	Z=-2.459 P=0.014	Z=-3.158 P=0.002
Akrabalarının Madde Kullanma Durumu							
Kullanan (n=123)	2.12±0.61	2.23±0.40	2.13±0.42	2.08±0.64	2.30±0.42	2.06±0.41	1.86±0.52
Kullanmayan(n=374)	1.98±0.63	2.15±0.50	2.04±0.46	1.99±0.65	2.28±0.43	2.08±0.35	1.80±0.54
	Z=-2.369 P=0.018	Z=-2.301 P=0.021	Z=-2.287 P=0.022	Z=-1.453 P=0.146	Z=-0.741 P=0.459	Z=-0.595 P=0.552	Z=-1.505 P=0.103
Çevresinden Madde Kullanma Teklifi Alma							
Evet (n=22)	2.43±0.65	2.39±0.46	2.25±0.54	2.37±0.53	2.51±0.48	2.24±0.35	2.25±0.58
Hayır (n=475)	1.99 ±0.62	2.16±0.47	2.05±0.44	1.99±0.64	2.27±0.42	2.06±0.37	1.79±0.52
	Z=-3.348 P=0.001	Z=-2.493 P=0.013	Z=-2.101 P=0.036	Z=-3.142 P=0.002	Z=-3.031 P=0.002	Z=-2.237 P=0.025	Z=-3.824 P=0.001

Z=Mann Whitney U

Çizelge 4.10.'da madde kullanan ergenlerin ailelerinin madde kullanım özelliklerine göre ADÖ alt ölçek puan ortalamaları verilmiştir.

Madde kullanmayan ergenlerin annelerinin sigara kullanma durumlarına göre ADÖ roller, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre ADÖ roller, genel işlevler alt ölçeklerinde annesi sigara kullananlarla annesi sigara kullanmayan gruplar arasında fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Annesi sigara kullananların puan ortalamaları annesi sigara kullanmayanlardan yüksektir. Annesinin sigara kullanma durumlarına göre ADÖ' nün problem çözme, iletişim, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin babalarının sigara kullanma durumlarına göre ADÖ roller alt ölçeği puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre ADÖ roller alt ölçeğinde babası sigara kullananlarla babası sigara kullanmayan gruplar arasında fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Babası sigara kullananların puan ortalamaları babası sigara kullanmayanlardan yüksektir. Babasının sigara kullanma durumlarına göre ADÖ' nün problem çözme, iletişim, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin babalarının alkol kullanma durumlarına göre ADÖ roller, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre ADÖ roller, genel işlevler alt ölçeklerinde babası alkol kullananlarla babası alkol kullanmayan gruplar arasında fark tespit edilmiştir ($p<0.05$). Babası alkol kullananların puan ortalamaları babası alkol kullanmayanlardan yüksektir. Babasının alkol kullanma durumlarına göre ADÖ' nün problem çözme, iletişim, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin kardeşlerinin sigara kullanma durumlarına göre ADÖ roller, duygusal tepki, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiş olup kardeşleri sigara kullananların puan ortalamaları kardeşleri sigara kullanmayanlardan yüksektir ($p<0.05$). Kardeşlerinin sigara kullanma

özelliğine göre ADÖ' nün problem çözme, iletişim, gereken ilgiyi gösterme alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin kardeşlerinin alkol kullanma durumlarına göre ADÖ' nün roller alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiş olup kardeşleri alkol kullananların puan ortalamaları kardeşleri alkol kullanmayanlardan yüksektir ($p<0.05$). Kardeşlerinin alkol kullanma durumlarına göre ADÖ' nün problem çözme, iletişim, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin arkadaşlarının madde kullanma durumlarına göre ADÖ roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiş olup arkadaşlarında madde kullananların puan ortalamaları daha yüksektir ($p<0.05$). Arkadaşlarının madde kullanma durumlarına göre ADÖ' nün problem çözme ve iletişim alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, akrabalarının madde kullanma durumlarına göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiş olup ($p<0.05$) akrabalarında madde kullananların puan ortalamaları daha yüksektir. Akrabalarının madde kullanma durumlarına göre ADÖ' nün duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, çevresinden madde kullanmayı teklifi alma durumlarına göre ADÖ' nün tüm alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda bir farklılık tespit edilmiş olup madde kullanma teklifi alanların puan ortalamaları daha yüksektir ($p<0.05$).

Annesinin alkol kullanma durumlarına göre ADÖ' nün alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark saptanmamıştır ($p>0.05$; Ek-8.6).

Çizelge 4.11. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Madde kullanan EÖDBÖ			Madde Kullanmayan EÖDBÖ		
	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	N	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Cinsiyet						
Kadın	66	45.67±7.92	40.23±6.94	322	49.59±8.59	38.99±6.82
Erkek	107	47.01±8.26	38.63±6.83	175	51.58±9.25	38.28±7.05
		t=-1.064 P=0.289	t=1.506 P=0.134		t=-2.418 P=0.016	t=1.101 P=0.271
Sınıf Düzeyi						
9. Sınıf	34	46.29±11.36	38.79±8.44	186	51.09±8.71	38.63±6.95
10. Sınıf	43	44.07±8.00	40.74±6.79	124	47.85±8.95	39.57±6.61
11. Sınıf	52	47.39±7.13	38.63±6.20	90	50.58±8.69	39.24±6.83
12. Sınıf	44	4.90±5.75	38.95±6.50	97	51.65±8.79	37.41±7.15
		F=1.951 p=0.123	F=0.892 p=0.447		F=4.505 p=0.004	F=1.997 p=0.113
Okul Türü						
Meslek liseleri	55	44.11±9.30	38.43±7.03	176	49.99±8.98	37.75±7.39
Anadolu liseleri	70	48.31±6.54	40.15±6.69	174	50.68±8.41	39.36±6.62
Özel liseler	48	46.63±8.17	39.00±7.03	147	50.22±9.33	39.16±6.54
		F=4.268 P=0.016	F=1.004 P=0.369		F=0.267 P=0.766	F=2.794 P=0.062
Kendisini tanımlaması						
Girişken	84	47.66±6.79	39.05±6.67	251	50.98±9.05	38.59±7.19
Çekinglen	43	46.23±8.77	39.44±6.94	186	50.12±7.59	38.81±6.24
Saldırgan	29	42.35±9.70	39.90±8.51	19	42.41±7.45	43.71±6.53
Diğer	17	48.94±7.29	38.69±4.61	41	50.24±11.90	37.21±7.41
		$\chi^2=2.123$ P=0.049	$\chi^2=2.123$ P=0.547		$\chi^2=14.626$ P=0.002	$\chi^2=10.384$ P=0.016

F= ANOVA, χ^2 = Kruskal Wallis, t= Student t

Çizelge 4.11.(devam) Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Özdenetim Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Madde kullanan			Madde Kullanmayan		
	EÖDBÖ			EÖDBÖ		
	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Okul Yaşantısından Memnun Olma Durumu						
Evet	92	47.91±7.91	38.40±6.86	332	50.73±8.53	38.42±6.64
Hayır	81	44.76±8.11	40.29±6.84	165	49.45±9.50	39.36±7.39
		t=2.584 P=0.011	t=-1.804 P=0.073		t=1.525 P=0.128	t=-1.442 P=0.150
Akademik Başarı						
Kötü	9	44.11±11.04	36.67±5.70	11	46.64±12.18	38.36±8.13
Orta	67	47.59±8.85	38.77±7.15	128	48.66±9.33	38.88±6.52
İyi	66	45.38±6.44	39.89±6.38	191	50.27±8.21	39.00±6.70
Çok iyi	31	47.09±8.78	39.72±7.72	167	51.86±8.79	38.32±7.38
		$\chi^2=6.303$ P=0.098	$\chi^2=2.282$ P=0.516		$\chi^2=8.255$ P=0.041	$\chi^2=0.549$ P=0.908

χ^2 = Kruskal Wallis, t = Student t

Çizelge 4.11' de madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin sosyodemografik özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçekleri puan ortalamaları verilmiştir. Madde kullanmayan ergenlerin, cinsiyetlerine göre özdenetim başarıları alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark tespit edilmiş olup erkeklerin özdenetim başarıları puanları kadınlardan yüksektir ($p<0.05$). Madde kullanmayan ergenlerin cinsiyetlerine göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, sınıflarına göre özdenetim başarıları alt ölçeğinde istatistiksel anlamda bir fark görülmüştür ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre özdenetim başarıları alt ölçeğinde 9. Sınıf ve 10. Sınıf arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). 9. sınıf ortalama puanları 10. sınıf ortalama puanlarından yüksektir. Madde kullanmayan ergenlerin sınıflarına göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, kendilerini tanımlamalarına göre özdenetim başarıları ve özdenetim başarısızlığı alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda fark görülmüş olup yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre farkın kaynaklandığı grubun kendini saldırgan olarak ifade eden grup olduğu saptanmıştır ($p<0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, akademik başarılarına göre özdenetim başarıları alt ölçeğinde istatistiksel anlamda bir fark görülmüştür ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz sonucu Bonferroni testi sonucuna göre özdenetim başarıları alt ölçeğinde akademik başarıları orta ve çok iyi olan gruplar arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). Akademik başarıları çok iyi olan grubun puanları daha yüksektir. Madde kullanmayan ergenlerin akademik başarılarına göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, okul türü ve okul yaşantısından memnun olma durumlarına göre EÖDBÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık gözlenmemiştir ($p>0.05$).

Madde kullanan ergenlerin, kendilerini tanımlamalarına göre özdenetim başarıları alt ölçeğinde istatistiksel anlamda fark görülmüş olup yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre farkın kaynaklandığı grubun kendini saldırgan olarak tanımlayanlar olduğu saptanmıştır ($p<0.05$). Madde kullanan ergenlerin kendilerini tanımlamalarına göre

özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanan ergenlerin, okullarına göre özdenetim başarısı alt ölçeğinde istatistiksel anlamda bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre Anadolu liseleri ile meslek liseleri arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). Anadolu liselerinin puan ortalamaları meslek liselerinin puan ortalamalarından yüksektir. Madde kullanan ergenlerin okul türü özelliğine göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanan ergenlerde, okul yaşantısından memnun olma durumlarına göre özdenetim başarısı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup okul yaşantısından memnun olanların puan ortalamaları daha yüksektir ($p<0.05$). Madde kullanan ergenlerin okul yaşantısından memnun olma durumlarına göre özdenetim başarısızlığı alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanan ergenlerin, cinsiyet, sınıf düzeyi ve akademik başarı özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda bir fark görülmemiştir ($p>0.05$).

Çizelge 4.12. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre Özdenetim Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerine İlişkin Sosyodemografik Özellikler	Madde kullanan			Madde Kullanmayan		
	EÖDBÖ			EÖDBÖ		
	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Babanın çalışma yeri						
Aynı ilçede	77	47.05±8.47	38.81±7.06	223	50.65±8.64	39.31±6.83
Aynı ilde	28	48.00±7.91	39.61±6.81	72	49.33±9.94	36.93±7.74
Başka ilde	10	45.30±3.50	37.60±6.19	35	50.77±9.18	36.97±6.60
Yurtdışında	54	44.79±8.45	40.36±6.67	144	50.15±8.42	39.30±6.50
		$\chi^2=3.022$ P=0.388	$\chi^2=1.859$ P=0.602		$\chi^2=0.980$ P=0.806	$\chi^2=9.911$ P=0.019
Anne Babanın Kavga Etme Durumu						
Hiç Kavga Etmezler	59	47.00±7.17	37.59±7.00	184	51.63±8.90	37.73±6.59
Çok seyrek	52	46.31±9.52	39.71±7.29	191	50.47±9.15	39.06±7.17
Ara sıra	44	47.20±6.41	40.76±6.26	97	48.55±8.06	39.38±6.93
Sık	11	43.45±11.48	41.09±5.17	15	47.07±6.27	42.00±6.23
çok sık	7	42.67±9.67	37.17±7.91	10	44.73±8.90	39.64±6.47
		$\chi^2=1.277$ P=0.865	$\chi^2=8.839$ P=0.065		$\chi^2=18.282$ P=0.001	$\chi^2=9.402$ P=0.052

χ^2 =Kruskal Wallis

Çizelge 4.12’ de madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin ailelerinin sosyodemografik özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçekleri puan ortalamaları verilmiştir.

Madde kullanmayan ergenlerin, babalarının çalışma yerlerine göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık bulunmuştur ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde babası aynı ilde çalışanlarla babası yurtdışında çalışanlar arasında fark bulunmuştur ($p<0.05$). Babası yurtdışında çalışanların puan ortalamaları daha yüksektir. Buna benzer bir ilişki babası aynı ilde çalışanlarla babası aynı ilçede çalışanlar arasında olduğu görülmüştür. Madde kullanmayan ergenlerin babalarının çalışma yerlerine göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanmayan ergenlerin, anne babanın kavga etme durumuna göre özdenetim başarısı alt ölçeğinde istatistiksel anlamda bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Yapılan ileri analiz Bonferroni testi sonucuna göre anne babası hiç kavga etmeyenlerle anne babası çok sık kavga edenler arasında fark saptanmıştır ($p<0.05$). Anne babası hiç kavga etmeyenlerin puan ortalamaları anne babası çok sık kavga edenlerden yüksektir. Benzer bir ilişkinin anne babası hiç kavga etmeyenlerle anne babası ara sıra kavga edenler arasında olduğu görülmüştür. Madde kullanmayan ergenlerin anne baba kavga etme durumlarına göre özdenetim başarısızlığı alt boyutunda istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmamıştır ($p>0.05$).

Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde, aile yapısı, gelir düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, anne meslek, baba meslek ve aile durumu özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda bir farklılık görülmemiştir ($p>0.05$; Ek-8.7).

Çizelge 4.13. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Madde kullanım ile İlgili Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Madde Kullanımı ile İlgili Özellikleri	Madde Kullanan			Madde Kullanmayan		
	EÖDBÖ			EÖDBÖ		
	n	Özdenetim başarıları $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarıları $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Annenin Sigara Kullanma Durumu						
Bilmiyorum	4	43.25±16.88	33.50±14.48	11	48.91±12.61	37.18±8.86
Kullanıyor	16	46.94±11.28	39.69±5.35	25	43.96±8.81	41.08±6.62
Kullanmıyor	153	46.51±7.51	39.37±6.78	460	50.71±8.65	38.62±6.86
		$\chi^2=0.522$ P=0.770	$\chi^2=0.802$ P=0.670		$\chi^2=11.684$ P=0.003	$\chi^2=3.130$ P=0.209
Babanın Sigara Kullanma Durumu						
Bilmiyorum	3	41.00±19.92	32.67±17.62	13	47.69±12.00	37.54±8.16
Kullanıyor	63	45.52±8.80	39.71±6.68	145	48.98±8.54	39.91±7.09
Kullanmıyor	107	47.18±7.27	39.19±6.63	339	50.97±8.83	38.26±6.73
		$\chi^2=0.377$ P=0.828	$\chi^2=0.757$ P=0.685		$\chi^2=8.065$ P=0.018	$\chi^2=6.787$ P=0.034
Babanın Alkol Kullanma Durumu						
Bilmiyorum	7	44.00±12.04	36.43±12.67	9	50.44±13.56	35.11±8.07
Kullanıyor	107	45.91±8.15	39.61±6.35	138	49.25±8.23	40.65±7.10
Kullanmıyor	59	47.80±7.53	38.98±7.03	350	50.71±8.98	38.07±6.65
		$\chi^2=0.588$ P=0.745	$\chi^2=0.348$ P=0.840		$\chi^2=3.433$ P=0.180	$\chi^2=16.690$ P=0.001
Arkadaşlarının Madde Kullanma Durumu						
Kullanıyor	50	43.92±8.93	39.39±7.12	93	51.01±8.23	39.59±6.78
Kullanmıyor	122	47.59±7.53	39.21±6.87	404	50.14±9.02	38.53±6.93
		Z=-2.448 P=0.014	Z=-0.243 P=0.808		Z=-0.692 P=0.489	Z=-1.218 P=0.223

Z= Mann Whitney U, χ^2 = Kruskal Wallis

Çizelge 4.13' te madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin ve ailelerinin madde kullanım özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçekleri puan ortalamaları verilmiştir. Madde kullanmayan ergenlerin, annelerinin sigara kullanma durumlarına göre özdenetim başarısı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Anneleri sigara kullanmayanların puan ortalamaları anneleri sigara kullananlardan daha yüksektir.

Madde kullanmayan ergenlerin, babalarının sigara kullanma durumlarına göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Babaları sigara kullanmayanların puan ortalamaları babaları sigara kullananlardan daha yüksektir.

Madde kullanmayan ergenlerin, babalarının alkol kullanma durumlarına göre özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<0.05$). Babaları alkol kullananların puanları babaları alkol kullanmayanlardan daha yüksektir. Benzer bir ilişki babası alkol kullananlarla babasının alkol kullanıp kullanmadığını bilmeyenler arasında olduğu görülmüştür.

Madde kullanan ergenlerin, arkadaşlarının madde kullanma durumlarına göre özdenetim başarısı alt ölçeğinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup arkadaşlarında madde kullanmayanların puan ortalamaları daha yüksektir ($p<0.05$).

Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde, sigara kullanma durumu, alkol kullanma durumu, annesinin alkol kullanma durumu, kardeşlerinin sigara kullanma durumu, kardeşlerinin alkol kullanma durumu, akrabalarının yasadışı madde kullanma durumu, çevresinden madde kullanma teklifi alma durumu özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçeklerinde istatistiksel anlamda farklılık bulunmamıştır ($p>0.05$; Ek-8.8).

Çizelge 4.14. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ Korelasyonları (n=670)

		Madde Kullanan(n=173)		Madde Kullanmayan(n=497)	
		Özdenetim Başarısızlığı	Özdenetim Başarısı	Özdenetim Başarısızlığı	Özdenetim Başarısı
Genel İşlevler	r	0.127	-0.289**	0.230**	-0.329**
	P	0.095	0.001	0.001	0.001
Davranış Kontrolü	r	-0.002	-0.109	0.193**	-0.226**
	P	0.982	0.152	0.001	0.001
Gereken İlgi Gösterme	r	0.149	-0.161*	0.214**	-0.073
	P	0.051	0.034	0.001	0.106
Duygusal Tepki	r	0.143	-0.189*	0.230**	-0.242**
	P	0.061	0.013	0.001	0.001
Roller	r	0.167*	-0.199**	0.313**	-0.294**
	P	0.028	0.009	0.001	0.001
İletişim	r	0.137	-0.111	0.235**	-0.282**
	P	0.072	0.146	0.001	0.001
Problem Çözme	r	0.144	-0.221**	0.157**	-0.255**
	P	0.058	0.004	0.001	0.001

r: Spearman korelasyon katsayısı

Çizelge 4.14’de madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ korelasyonları verilmiştir. Madde kullananlarda özdenetim başarısızlığı alt ölçek puanları ile ADÖ’ nün problem çözme($r=0.144$), iletişim($r=0.137$), roller($r=0.167$), duygusal tepki($r=0.143$), gereken ilgiyi gösterme($r=0.149$) ve genel işlevler($r=0.127$) alt ölçekleri arasında pozitif yönde çok zayıf bir korelasyon varken davranış kontrolü($r=-0.002$) alt ölçeği arasında negatif yönde çok zayıf bir korelasyon vardır.

Madde kullananlarda özdenetim başarısı alt ölçek puanları ile ADÖ’ nün iletişim($r=-0.111$), roller($r=-0.199$), duygusal tepki($r=-0.189$), gereken ilgiyi gösterme($r=-0.161$), davranış kontrolü($r=-0.109$) alt ölçekleri arasında negatif yönde çok zayıf bir korelasyon varken, problem çözme($r=-0.221$) ve genel işlevler($r=-0.289$) alt ölçeklerinde negatif yönde zayıf bir korelasyon vardır.

Madde kullananlarda özdenetim başarısızlığı alt ölçek puanları ile ADÖ’ nün problem çözme($r=0.157$), davranış kontrolü($r=0.193$) alt ölçekleri arasında pozitif yönde çok zayıf bir korelasyon varken, iletişim($r=0.235$), roller($r=0.313$), duygusal tepki($r=0.230$), gereken ilgiyi gösterme($r=0.214$), genel işlevler alt ölçeklerinde pozitif yönde zayıf bir korelasyon vardır.

Madde kullananlarda özdenetim başarısı alt ölçek puanları ile ADÖ’ nün problem çözme($r=-0.255$), iletişim($r=-0.282$), roller($r=-0.294$), duygusal tepki($r=-0.242$), davranış kontrolü($r=-0.226$), genel işlevler($r=-0.329$) alt ölçekleri arasında negatif yönde zayıf bir korelasyon varken gereken ilgiyi gösterme($r=-0.161$) alt ölçeğinde negatif yönde çok zayıf bir korelasyon vardır.

5. TARTIŞMA

Bu bölümde madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin ADÖ ve EÖBÖ ölçek düzeyleri, ergenlerin ve ailelerinin sosyodemografik özellikleri, madde kullanımına ilişkin özellikleri ile ölçeklerin birbiriyle ilişkisi olmak üzere 11 başlık altında tartışılmıştır.

1.1. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ADÖ ve EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin ADÖ' den aldıkları en yüksek puan ortalamalar gereken ilgiyi gösterme ve iletişim işlevine aittir. Madde kullanan ergenlerin, ADÖ' nün tüm alt ölçeklerinden aldıkları puan ortalamaları ikinin üzerinde olup, madde kullanan ergenlerin aile işlevlerini sağlıklı algıladıklarını söyleyebiliriz. Madde kullanmayan ergenlerde de alınan en yüksek puan ortalamaları gereken ilgiyi gösterme ve iletişim işlevine aittir. Madde kullanmayan ergenlerde en düşük puan ortalaması genel işlevler alt ölçeğinde olup, ikinin altında bir değere sahiptir. Madde kullanmayan ergenlerde genel işlevler alt ölçeğinin ergenler tarafından sağlıklı algılandığını söyleyebiliriz. Madde kullanan ergenlerin, ADÖ alt ölçek puan ortalamaları madde kullanmayan ergenlerden daha yüksek olup, madde kullanan ergenlerin aile işlevlerini daha sağlıklı algıladığı sonucuna varılabilir.

Muş ili Merkez ilçesindeki liselerde öğrenim gören 616 öğrenciyle yapılan, aile işlevleri puan ortalamalarının incelendiği çalışmada, madde kullanmayan grup en yüksek ortalamayı gereken ilgiyi gösterme alanında alırken madde kullanan grup ise en yüksek puanları iletişim alanında aldığı saptanmıştır. Madde kullanan grubun tüm alt ölçeklerdeki ortalaması kullanmayan gruba göre her alanda yüksektir yani daha sağlıklı olarak bulunmuştur (Çakır, 2018). Genel olarak araştırmamızla uygunluk göstermekte olup bizim araştırmamızda her iki grup için de en yüksek puan gereken ilgiyi gösterme işlevi alanında olduğu tespit edilmiştir. Bir başka çalışmada, ergenler ADÖ' nün alt ölçeklerinden en düşük puanı problem çözme, en yüksek puanı davranış kontrolü ve gereken ilgiyi gösterme alt ölçekleri olarak saptanmıştır (Karaca ve ark. 2013). Anne babası boşanmış ilköğretim ikinci kademe öğrencilerde yapılan çalışmada, aile işlevlerin iletişim ve duygusal tepki verebilme boyutlarında aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları; diğer boyutlarda ise aile işlevlerini sağlıklı olarak algıladıkları saptanmıştır (Hatun 2012). Bir çalışmada madde kullanmayan

ergenlerin, madde kullanan ergenlere göre ailesini problem çözme ve duygusal tepki verebilme işlevleri bakımından daha sağlıklı algıladığı belirlenmiştir (Çataloğlu 2011). Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisinin incelendiği bir çalışmada, sigara deneyen öğrenciler Aile Yapısını Değerlendirme Aracı'nda ailelerde iletişimin daha kötü olduğu bulunmuştur (Akfert ve ark. 2009). Yapılan bir başka çalışmada, araştırmaya katılan bireylerin ailelerinin roller işlevini en sağlıklı, davranış kontrolü işlevi ile genel işlevleri en sağlıksız olarak algıladıkları bulunmuştur (Bozkurt 2015). Bizim araştırmamızda ve literatürdeki diğer çalışmalarda da iletişim ve gereken ilgiyi gösterme işlevlerinin diğer işlevlere göre daha sağlıksız algılandığı görülmektedir. Aile üyelerinin; birbirleriyle samimiyetle alakadar olması, birbirlerinin davranışlarına uygun duygusal tepkiler verebilmesi, var olan problemleri aile içinde çözümleyebilmesi ve tüm bunları kapsayacak karşılıklı yapıcı bir iletişime sahip olması gerekir. İletişimin açık, anlaşılabilir ve doğrudan olması sağlıklı aile işlevlerinden sayılmaktadır. İletişimde yaşanan aksaklıklar, diğer işlevlerin de bozulmasına neden olabilir (Bulut 1990, Çakıcı 2006). Madde bağımlısı ergenlerle yapılan görüşmelerde aile içi iletişimin yeterli seviyede ve sağlıklı bir şekilde devam etmesi, gencin ergenlik döneminde farklı arayışlara yönelmesini önlemektedir. Ergenleri bağımlılıktan korumak için güçlü bir aile yapısının geliştirilmesi ve etkili anne baba rolünün sergilenmesi önemlidir (Yaman 2014).

Sağlıklı işlevlere sahip ailelerde, aile bireyleri birbirlerini dinlemekte, duygularını rahatça ve direkt ifade etmekte, problemleri etkin bir şekilde çözmek için çabalamakta, farklı düşüncelere saygı göstermektedir. Sevgi ve huzurun eksik olduğu sağlıksız işlevlere sahip ailelerde ise farklı fikirlerin oluşmasına imkan tanınmaz, aile bireyleri birbirlerinin sorunlarını önemsemez, duyguların açığa çıkması engelenir. Sağlıklı bir yapıya sahip ailelerde, rol dağılımı vardır ve her üye yapacağı görevlerin sorumluluğunu alır. İletişim açık, rahat ve dolaysızdır. Sağlıksız ailenin en önemli özelliği iletişim işlevinin bozuk, kişilerarası ilişkilerin kopuk olmasıdır (Bulut 1990, Worden 2013). Araştırmamızda hem madde kullanan hem de madde kullanmayan ergenlerin ailelerini sağlıksız olarak nitelendirmeleri sağlıksız aile işlevlerinden; aile içinde ortak bir amaca sahip olunmamasıyla, gösterilen ilgi ve sevginin azlığıyla, iletişimdeki kopuklukla, rol ve sorumlulukların yerine getirilmeyişle açıklanabilir. Aile içerisinde yaşanan problemler, iletişimsizlik ve çocuğun kendisini ailesinde yalnız hissetmesi, onun, suçlu gruplara katılmasına ve madde kullanımı gibi zararlı alışkanlıklar edinmesine yol açabilir.

Araştırmamızda, madde kullanan ergenlerin, madde kullanmayan ergenlere göre özdenetim başarısı alt ölçeğinden daha düşük puanlar aldıkları, özdenetim başarısızlığından daha yüksek puanlar aldıkları görülmektedir. Madde kullananların özdenetimlerinin madde kullanmayanlara göre daha düşük olduğunu söyleyebiliriz.

Üniversite öğrencilerinin özdenetim, stresle başa çıkma ve sosyal destek algıları ile alkol ve madde risklerinin araştırıldığı çalışmada özdenetim ölçeği toplam puanı $122,41 \pm 17,63$ olarak bulunmuştur(Kızıлтаş, 2019). Yapılan bir çalışmada, ergenlerin başarılı öz düzenleme puan ortalamaları kadınlarda 88 ± 12 ve erkeklerde 88 ± 13 olarak bulunmuştur(Özden 2013). Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin kişilik özellikleri ve benlik saygısının incelendiği çalışmada, madde kullanmayan ergenlerin özdenetim/sorumluluk puan ortalamaları madde kullanan ergenlerin puan ortalamalarından yüksek bulunmuştur(Kaya 2011). Yapılan bir çalışmada, özdenetim ve öz yeterlilik arttıkça madde bağımlılığının azaldığı tespit edilmiştir(Chavarria ve ark. 2012). Yapılan bir başka çalışmada, yüksek özdenetimin alkol ve madde kullanma riskini azalttığı bulunmuştur (Kızıлтаş 2019). Yüksek öz denetime sahip insanlar düşük öz denetimlilerin aksine, hazzı erteleme kapasitesine sahiptirler. Bu nedenle aşırı yeme, alkol ve madde kötüye kullanımı gibi dürtü kontrol problemlerini daha az yaşarlar(Tangey ve ark. 2004). Özdenetim kişinin zarar verici davranışlardan kendini koruması olarak tanımlanır. Araştırmamızın bulgusu olan madde kullanmayan ergenlerin özdenetimlerinin yüksek oluşu hazzı erteleyebilmeleriyle, anlık zevklerden uzak durmalarıyla, davranışlarını kontrol edebilmeleriyle açıklanabilir.

1.2. Madde Kullanan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda, cinsiyetlerine göre ADÖ davranış kontrolü alt ölçeği puanı erkeklerin kadınlara göre yüksektir. Erkeklerin ADÖ davranış kontrolü alt ölçeğini kadınlardan daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir. Bu durum kültürümüzde çocuk yetiştirme biçiminin toplumsal cinsiyet rollerinin tanımlanmasına dayalı olarak şekillenmesine bağlı olabilir. Kültürümüzde aileler ve toplum tarafından erkeklere saldırgan olmaları öğretilirken; kızlara uysal, sakın, sıcakkanlı ve destekleyici olmaları öğretilmektedir. (Çetinkaya, 2013). Böylelikle aile üyeleri üzerinde disiplin kurma, davranışlarını düzenleme kadınlar için normal ve kabul edilebilir karşılanırken erkekler durumu kabullenemeyecektir.

Araştırmamızda, madde kullanan ergenlerin sınıf düzeylerine göre 12. sınıfta okuyan öğrencilerin ADÖ davranış kontrolü alt ölçeğini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Bağımsızlık kazanmak, anne babadan uzaklaşma çabaları, her şeyi yapabilir algılamak, otonomi istemek ve anne baba ile çatışmak ergenlik dönemi özelliklerindendir(Törüner ve Büyükgönenç 2012). Anne babanın bu dönemde ergenlere ne yapıp ne yapmayacaklarını söylemeleri ve ergen üzerinde hakimiyet kurma çabaları çatışmalara ve ADÖ davranış kontrolü işlevini sağlıklı algılamalarına neden olmuş olabilir.

Araştırmamızda, madde kullanan ergenlerin okudukları okul türü özelliğine göre ADÖ iletişim ve genel işlevler alt ölçek puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuş olup, Özel liselerde okuyan öğrencilerin, Anadolu ve meslek lisesinde okuyan öğrencilerden ADÖ iletişim ve genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır. Bir çalışmada, problem çözme, roller ve genel işlevler puan ortalamalarının Meslek Lisesi öğrencilerinde, iletişim, gereken ilgiyi gösterme ve davranış kontrolü puan ortalamalarının Anadolu Lisesi öğrencilerinde; duygusal tepki verebilme işlevi puan ortalamalarının ise Özel lise öğrencilerinde daha yüksek olduğu yani daha sağlıklı algılandığı görülmektedir(Çakır, 2018). Bir başka çalışmada, Teknik ve Meslek Lise türünde öğrenim gören öğrencilerin İmam Hatip Lisesi ve Anadolu Lisesi öğrencilerine göre aile işlevlerinin problem çözme hariç diğer tüm işlevlerini anlamlı bir şekilde daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur(Yayman 2019). Lise 1. sınıf öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin ve aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada, öğrencilerin eğitim aldıkları okul türüne göre aile işlevlerinin tümünün anlamlı farklılıklar göstermediği bulunmuştur(Erkiner 2012). Meslek liselerinin yapısına bakıldığında, genellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük ailelerin çocuklarını kısa yoldan meslek öğrenmeleri için bu okullara gönderdiği görülmektedir. Meslek liselerindeki öğrenciler ise düşük puanlarla bu okullara geldikleri için kendilerini daha az başarılı olarak algılamaktadır. Bu olumsuzluklar ergenin madde kullanmasını ve aile işlevlerinin sağlıklı algılanmasına neden olabilir.

Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin kendini tanımlama özelliğine göre kendini saldırgan olarak tanımlayan ergenlerin, ADÖ duygusal tepki işlevini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir. Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin kişilik özelliklerinin ve benlik saygısının araştırıldığı bir çalışmada, kişilik ölçeği yumuşak başlılık, özdenetim/sorumluluk ve gelişime açıklık alt boyutları puan ortalamaları madde

kullanmayanlarda daha yüksekken, duygusal tutarsızlık boyutunda ise madde kullananların puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur (Kaya 2011). İlgisiz ve kayıtsız anne baba tutumunun çocuğun saldırganlık eğilimini güçlendirdiği söylenebilmektedir (Yavuzer 2016).

1.3. Madde Kullanan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin annenin mesleği özelliğine göre annesi çiftçi olan ergenlerin ADÖ davranış kontrolü alt ölçeğini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Bu durum çiftçi annelerin davranış kontrolü işlevlerini yerine getirebilmek için beceri kazanmalarını sağlayacak yeterince zamanlarının olmaması ve iş hayatının getirdiği ekonomik ve psikolojik zorluklarla açıklanabilir. Annelerin çalışma hayatında yer almaları ve bu nedenle ergenlerin daha az denetim altında olmaları ve davranışlarının daha az oranda izlenmesi riskli sağlık davranışlarına yönelmelerini kolaylaştırabilir (Muslu ve Aygün 2017). Yapılan bir çalışmada, annesi ev hanımı, işçi ve esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, nitelikli meslek sahibi olan annelerin çocuklarına göre ve annesi esnaf olan ebeveyni boşanmış çocuklar, memur olan annelerin çocuklarına göre aile işlevlerinin problem çözme boyutunu daha sağlıklı olarak algılamaktadırlar (Hatun 2012). Araştırmamızdan farklı olarak annenin çalışma durumunun aile işlevlerini etkilemediğini gösteren çalışmalar da mevcuttur. Erkiner (2012), lise 1.sınıf öğrencilerinin annelerinin çalışma durumuna göre, aile işlevleri alt ölçeklerinin hepsinde önemli farklılıkların olmadığı saptanmıştır. Lise son sınıf öğrencilerinin empatik becerileri ve aile işlevlerinin değerlendirildiği bir çalışmada, annesi çalışan öğrencilerle annesi çalışmayan öğrencilerin aile işlevleri puanları arasında farklılık gözlenmemiştir (Mete 2005). Yapılmış bir çalışmada, madde kullanan bireylerin büyük bir çoğunluğunun annesini çalışmadığı sonucuna ulaşılmıştır (Bozkurt 2015).

Anne babanın kavga etme durumuna göre ADÖ' nün gereken ilgiyi gösterme işlevi hariç hepsinde farklılıklar bulunmuştur. Anne babası çok sık kavga edenlerin aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada, anne-baba arasında anlaşmazlık olan ailelerde ergenlerin aileye tepki olarak alkol içtiği, hatta yasadışı madde kullanımının ana sebeplerinden birinin anne baba arasındaki uyumsuzluk olduğu tespit edilmiştir (Coners ve ark. 1988). Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşlerinin incelendiği çalışmada, madde bağımlısı gençlerin büyük çoğunluğunun

söylediği şekliyle aile içi iletişimin yeterli düzeyde ve sağlıklı bir şekilde olması, gencin ergenlik döneminde farklı arayışlara yönelmesinin önüne geçebilmektedir (Yaman, 2014). Madde Kullanım Bozukluğu olan ergenlerle yapılan bir çalışmada, anne baba birlikteliğinin düşük olduğu, ebeveynlerinde bağlılık, fikir birliği ve duygusal ifade bakımından çift uyumunun düşük olduğu aile özelliklerinde ve aile içi etkileşimde problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde problemler yaşandığı tespit edilmiştir (Öngel Atar ve ark. 2016). Lise 1. sınıf öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin ve aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada, anne babanın geçinme durumlarını değerlendirmelerine göre, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt ölçeklerinde anne babası iyi- kötü geçinenlerin çok iyi geçinenlere göre aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur (Erkiner 2012). Ergenlik dönemindeki ergen, anne-babanın uygun olmayan davranışlarından olumsuz olarak etkilenmekte ya da anne-babanın çatışmalı ilişkilerinden zarar görmektedir (Kulaksızoğlu 1999). Olumsuz aile, anne baba- ergen çatışması, ilgisiz anne baba tutumu, sosyal destek azlığı, önemli yaşam olayları gibi nedenler ergenin içinde bulunduğu gerginliği azaltmak için uygunsuz baş etme yöntemlerinden maddeyi seçmesinde rol oynamış olabilir. Madde kullananların, madde kullanma sebepleri olarak en çok ilgi çeken nokta ailevi problemlerin olmasıdır. Ailevi problemlerin olması ve olumlu anne baba tutumlarının olmayışı ergenleri madde kullanımına sürüklemektedir (San 2018).

1.4. Madde Kullanan Ergenlerin Madde Kullanım Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda, ergenlerin sigara kullanma özelliğine göre ADÖ problem çözme, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeği puanlarına göre istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup, sigara kullanan grubun aile işlevlerini daha sağlıklı algıladığı bulunmuştur. Yapılan bir çalışmada, evden kaçma davranışı gösteren ergenlerin madde kullanım durumlarına göre aile işlevleri alt boyutları olan problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, davranış kontrolü ve genel işlevler boyutlarında anlamlı farklılık bulunmuştur (Zengin, 2013). Bir başka çalışmada, ergenlerin madde kullanma durumlarına göre ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü alt ölçeklerinde anlamlı bir fark olduğu bulunmuştur. Madde kullanan ve kullanmayan

ergenlerin aile işlevlerinin araştırıldığı bir çalışmada, madde kullanan ergenlerin, problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, davranış kontrolü ve genel işlevler algılama düzeylerinin madde kullanmayan ergenlere göre daha sağlıklı olduğu tespit edilmiştir (Çakır, 2018). Madde bağımlısı bireylerin, aile işlevlerinin değerlendirildiği bir çalışmada ailelerinde en sağlıklı alanların genel işlevler ve davranış kontrolü işlevleri olduğu belirlenmiştir (Bozkurt 2015). Kendine zarar veren ergenlerin aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada ise genel işlevler alt ölçeğinin anlamlı düzeyde sağlıklı olduğu saptanmıştır (Aktepe ve ark. 2014).

Çocuk ve Ergen Madde Bağımlılığı Tedavi Merkezi'nde (ÇEMATEM) Madde Kullanım Bozukluğu nedeniyle tedavi gören 14-18 yaş grubunda 50 ergen ve anne babaları ile bir çalışmada, madde kullanım bozukluğu olanların ADÖ puanları değerlendirildiğinde, Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerin ADÖ' nün tüm işlevlerinde ailelerini daha sağlıklı algıladığı görülmektedir (Öngel Atar ve ark. 2016). Üniversite öğrencileri arasında sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ilişkisinin araştırıldığı bir çalışmada, sigara deneyen öğrenciler aile değerlendirmelerinde iletişimin daha kötü olduğunu belirtirken, birlik, yetkinlik ve duygusal bağlamda da daha fazla yetersizlik tanımlamışlardır (Kolay Akfert ve ark. 2009). Ergenlerde görülen kural dışı davranışların aile işlevselliğinin ve yaşam kalitesinin incelendiği çalışmadan elde edilen sonuçlara göre, aile işlevleri bakımından aileleri sağlıklı işlev gösteren ergenlerin, aileleri sağlıklı işlev gösteren ergenlere göre daha fazla kuraldışı davranış gösterdikleri bulunmuştur (Ateş ve Akbaş, 2012).

Aile işlevleri ergenlerin madde kullanma durumunu etkilemektedir. Çocukluk yıllarındaki aile içindeki anlaşmazlıklar, annenin ezilmişliği, babanın katı otoritesi, çocuğa sevgi ve şefkat gösterilmemesi, çocuğa sürekli ceza verilmesi, çocuğun kendini kabul ettirebilmek için aile yerine dış çevreyi tercih etmesi, kendine olan güvenini kaybetmesi, ihtiyaç duyduğu sevgi, şefkat ve ilgiyi ailesi yerine arkadaş çevresinde araması, problemlerin çözülmemesi ergenlerin hoş olmayan ortamlara girmesine ve bir süre sonra da madde kullanmaya başlamasına yol açabilmektedir (Kültegin 1997). Çocukla yeterince ilgilenilmeyen, çocuğun sevgi ihtiyacının karşılanmadığı, sorunların çözüme kavuşmadığı ailelerde ergenlerde madde kullanım problemine yol açtığını söyleyebiliriz.

Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin sigara kullanan kardeşinin olması ADÖ gereken ilgiyi gösterme alt ölçeğini daha sağlıklı algıladıkları sonucuna varılmıştır.

Ergenin madde kullanımı ile ailedeki madde kullanımının ilişkisinin gösterildiği bir çalışmada, anne babanın sigara kullanma durumu ergen üzerinde etkili olmazken kardeşin sigara alışkanlığının önemli etkisinin olduğu bulunmuştur. Evdeki kardeşin sigara kullanması ergenin sigaraya başlamasında en önemli ailesel etken olduğu bulunmuştur (Göksel ve ark. 2001). Rol model etkisi ile bağımlı kardeşe sahip olmanın madde kullanmada etkili olduğu düşünülmektedir.

1.5. Madde Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda cinsiyet ile ADÖ alt ölçeklerinden; duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmuş olup, erkeklerin ADÖ duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçek puanlarını kadınlardan daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Çakır' ın (2018) yapmış olduğu çalışma, araştırmamızla benzerlik göstermektedir. Kadınların, aile işlevlerinin tüm alt alanlarını erkeklere göre daha sağlıklı algıladıklarını ifade etmişlerdir. Lise 1.sınıftaki ergenlerin saldırganlık düzeyi ve aile işlevlerinin incelediği çalışmada, erkek öğrencilerin kız öğrencilere oranla duygusal tepki verebilme alt boyutunda daha yüksek oranda sağlıksızlık belirtisine sahip oldukları saptanmıştır (Erkiner 2012). Bir diğer çalışmada, erkek ergenlerin, hem iletişim hem de davranış kontrolü alt ölçeğini daha sağlıksız nitelendirdikleri bulunmuştur (Yayman 2019). Bir başka çalışmada, erkeklerin roller işlevini kadınlara göre daha sağlıksız, davranış kontrolünü daha sağlıklı algıladıkları sonucuna ulaşılmıştır (Doğan, 2006). Yine bir başka çalışmada, cinsiyete göre kız ergenlerin roller, davranış kontrolü ve genel işlevleri erkek ergenlere göre daha olumsuz algıladığı belirlenmiştir (Karaca ve ark. 2013). Bu sonucun toplumumuzda kadın ve erkek cinsiyet rollerine dayanan farklı tutumlarla ilişkili olabileceği düşünülmektedir.

Yapılan bir çalışmada, bulgularımızdan farklı olarak, duygusal tepki verebilme işlevi dışındaki işlevler erkek ergenler tarafından daha sağlıklı algılanmıştır (Çataloğlu 2011). Ergenlerde yeme tutumlarının ve aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada, cinsiyet değişkeninin aile işlevlerini etkilemediği saptanmıştır (Günaydın 2019).

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin sınıf düzeylerine göre ADÖ davranış kontrolü işlevini 12. sınıfların 11. sınıflardan daha sağlıksız algıladıkları görülmüştür.

Benzer şekilde 12. Sınıflar, 9. sınıflardan, 10. Sınıflar da 9. Sınıflardan ADÖ davranış kontrolü işlevini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır. Ortaokullarda yapılan bir çalışmada, 6. sınıf düzeyindeki öğrencilerin problem çözme işlevi puan ortalaması daha yüksek olup problem çözme işlevi alt boyutuna göre aile işlevlerini daha sağlıklı buldukları saptanmıştır (Bozan, 2018). Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının araştırıldığı bir çalışmada, sınıf düzeylerine göre, aile işlevleri alt ölçeklerinde önemli bir farklılık ortaya çıkmamıştır (Doğan, 2006). Ergenlerin yeme tutumlarının ve aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada, sınıf düzeylerinin anlamlı bir fark oluşturmadığı bulunmuştur (Günaydın 2019). Artan yaşla birlikte sınıf düzeyi arttıkça ergenlerin ailenin kurduğu baskı ve denetimden hoşnut olmadığını söyleyebiliriz.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin kendini tanımlama özelliklerine göre kendini saldırgan olarak tanımlayan grubun ADÖ duygusal tepki verme işlevini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Lise 1. sınıf ergenlerin saldırganlık düzeylerinin ve aile işlevlerinin incelendiği çalışmada, saldırganlığın tüm aile işlevleriyle olumlu yönde, düşük ve orta düzeyde bir ilişkinin olduğu tespit edilmiştir (Erkiner 2012). Anne babalar ergenlerin kişilik gelişiminde önemli bir yere sahiptir. Sert bir denetime sahip, ilgi, şefkat ve sevginin az olduğu ya da gösterilmediği ailelerde büyüyen çocuklarda saldırgan bir kişiliğin oluşmasına neden olabilir. Aile içerisinde iletişim sorunlarının olması, problemlerin daha çok çatışma ile çözülmesi, rol karmaşasının yaşanması, ilgi eksikliğinin olması ve olumlu tepkilerin verilmemesi çocuklarında akran ilişkilerinde zorbaca ve saldırganca davranışları kullanmasına veya kendini savunamamasına neden olabilmektedir (Koç 2006).

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin okul yaşantısından memnun olma durumlarına göre okul yaşantısından memnun olmayan ergenlerin ADÖ roller, duygusal tepki verme ve genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı olarak algıladıkları bulunmuştur. Öğrencinin okul başarısında aile faktörünün incelendiği bir çalışmada, anne babayla iletişim sorunu yaşayan, anne babanın ilgisiz olduğunu düşünen öğrencilerin okul başarı ortalamalarının daha düşük olduğu bulunmuştur (Dam 2008). Ergenlerin okul yaşantısından memnun olmamalarının aile bireylerinin, rollerini yerine getirmede yaşanan aksaklıklarla, ergenlerin ihtiyacı olan ilgi, bakım ve sevginin verilmemesiyle açıklanabilir.

1.6. Madde Kullanmayan Ergenlerin ve Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin aile yapısına göre parçalanmış aileye sahip olan ergenlerin ADÖ iletişim işlevini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir. Yapılan bir çalışmada, anne babası boşanmış çocukların, evli olanlara göre aile işlevlerinin iletişim, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme ve genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur (Hatun 2012). Lise son sınıf öğrencilerinin empatik beceri ve aile işlevlerinin incelendiği bir çalışmada, anne babaları birlikte olan öğrencilerle anne babaları ayrı yaşayan öğrencilerin ADÖ davranış kontrolü alt ölçek puanlarının anlamlı farklılaştığı, anne babaları ayrı yaşayan öğrencilerin davranış kontrolü işlevinin daha sağlıklı algılandığı bulunmuştur. Anne baba birlikteliğinin aile bireylerinin davranışlarına standart koyma ve kontrol sağlama biçimi olarak bilinen aile içi davranış kontrolünün sağlıklı olup olmamasında etkili olmaktadır (Mete 2005). Eşler arasında iyi bir iletişim ve etkileşim olmayan, aradaki uyumun bozulduğu ailelerde çocuk ile ebeveynler arasında da bozulmalara neden olacağından aile işlevleri olumsuz algılanmış olabilir.

Madde kullanmayan ergenlerin anne öğrenim düzeyi özelliğine göre ADÖ duygusal tepki alt ölçeğinde annesi okur-yazar olmayan grup ile annesi lise mezunu olan grup arasında fark saptanmıştır. Annesi okur- yazar olmayan grup annesi lise mezunu olan gruba göre ADÖ duygusal tepki işlevini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Evden kaçma davranışı gösteren ergenlerin annelerinin eğitim durumlarına göre problem çözme boyutunda önemli farklılığın olduğu, farklılığın kaynağının okur-yazar olmayanların lise terk olanlara göre daha sağlıklı puan ortalamalarına sahip olmaları olduğu anlaşılmıştır (Zengin 2013). Annenin eğitim durumuna göre; ailenin roller ve iletişim işlevlerinde anlamlı farklılık olduğu, annesi okur-yazar olmayan ergenlerin annesi lise mezunu olan ergenlere oranla ailenin roller ve iletişim işlevlerini daha sağlıklı olarak algıladığı belirlenmiştir (Karaca 2013). Kapıkıran ve Fiyakalı (2005) yaptıkları çalışmada, lise mezunu annelerin çocuklarının güvenli problem çözme yaklaşımına sahip olduklarını, ilkokul mezunu annelerin çocuklarının da daha düşük problem çözme yaklaşımına sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bir başka çalışmada, annesinin eğitim düzeyi lise ve üzeri olan öğrencilerin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, genel işlevler alt boyut puanları annesinin eğitim düzeyi okula gitmemiş ve ilköğretim mezunu olanlardan anlamlı derecede düşük olduğu bulunmuştur (Ekşisu 2009). Yapılan bir başka çalışmada, ebeveynlerin eğitim

düzeyi ve mesleği ile ADÖ alt boyut puan ortalamaları arasında anlamlı bir ilişki olduğu tespit edilmiştir; ilkokul mezunu ve işçi olan ebeveynlerin davranış kontrolü alt boyut puan ortalamasının diğer eğitim düzeyleri ve meslek gruplarındaki ebeveynlerden daha yüksek olduğu bulunmuştur (Bozan, 2018).

Madde kullanmayan ergenlerin baba öğrenim düzeyi özelliğine göre babası yalnızca okur-yazar olan grup babası lise mezunu olan gruptan ADÖ duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Literatürde çalışmamızla benzerlik gösteren çalışmalar mevcuttur. Roller işlevi ve duygusal tepki verebilme işlevi algısına ilişkin bulgular, babaları lise mezunu olan öğrencilerin babaları ilkokul mezunu olan öğrencilere göre aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Babanın eğitim düzeyi arttıkça aile içinde kadınlara yüklenen rolleri paylaştığı, böylece rol dağılımının daha eşit ve belirgin duruma geldiği söylenebilir (Doğan, 2006). Benzer olarak babanın eğitim durumuna göre; ailenin roller işlevlerinde anlamlı farklılık bulunduğu, babası okur-yazar olmayan ergenlerin, babası lise ve üniversite mezunu olan ergenlere oranla ailenin roller işlevini daha sağlıklı olarak algıladığı bulunmuştur (Karaca 2013). Bir başka çalışmada, babasının okula gitmediğini ifade eden öğrencilerin duygusal tepki verebilme alt boyut puanları babasının eğitim durumunu lise ve üzeri olarak belirten öğrencilerin puanlarından yüksek olduğu bulunmuştur (Ekşisu 2009).

Madde denemiş öğrencilerin, babaları çoğunlukla ilkokul mezunudur. Madde kullanmış öğrencilerin, kullanmayanlara göre anne veya babaları ile sorunlarını daha az paylaştıkları, aileleri ile çok farklı fikirlere sahip oldukları şeklinde bir görüşe sahip oldukları belirlenmiştir (Ögel 2001).

Anne ve babanın eğitim düzeyi arttıkça ailenin işlevlerini yerine getirmede daha sağlıklı olduğu görülmektedir. Anne ve babanın eğitim düzeyinin artması çocuk yetiştirme konusunda daha bilgili, olumlu, demokratik tutumlara sahip olması, daha nitelikli iletişim kurabilmeleri, çocuk yetiştirme ve eşler arası ilişkilerde daha bilinçli davranmaları ile açıklanabilir.

Madde kullanmayan ergenlerin babanın çalışma yerlerine göre ADÖ iletişim işlevini babası başka ilde çalışanların, babası aynı ilçede çalışanlardan daha sağlıklı algıladıkları, babası aynı ilçede çalışanların, babası aynı ilde çalışanlardan daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur. Son yıllarda yapılan çalışmaların, baba katılımı ve baba-çocuk iletişiminin çocuk gelişimi üzerindeki etkilerine yoğunlaştığı görülmektedir. Babanın iletişiminin ve

katılımının yüksek düzeyde yaşandığı aile ortamlarında yetişen çocukların olumlu davranışlar ve kişilik geliştirmede oldukça avantajlı olduğu belirtilmektedir (Fagan ve iglesias 1999). Babanın iş nedeniyle aileden uzaklaşması ve aile üyeleri ile yeterince etkileşimde bulunamaması ergenlerin iletişim işlevini olumsuz değerlendirmeleriyle açıklanabilir.

Madde kullanmayan ergenlerin anne baba kavga etme durumlarına göre anne babası çok sık kavga eden öğrencilerin ADÖ tüm alt ölçek puan ortalamaları daha yüksek olup aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları söylenebilir. Anne ve baba arasında yaşanan gerilimler, çatışmalar ailede sağlıklı bir iletişimin doğmasına, sorumlulukların yerine getirilmemesine, davranışların kontrol altına alınmamasına, duyguların ifade edilememesine neden olmaktadır. Bir çalışmada, anne babaları arasında daha çok anlaşmazlık yaşanan öğrencilerin problem çözme, iletişim, roller ve davranış kontrolü aile işlevlerinin de daha sağlıklı olduğu saptanmıştır (Doğan, 2006). Bir başka çalışmada, anne babasının birbirlerine şiddet davranışında bulunduğunu ifade eden öğrencilerin problem çözme, iletişim, gereken ilgiyi gösterme, duygusal tepki verebilme ve genel işlevlerini anne babasının birbirlerine şiddet davranışında bulunduğunu ifade eden öğrencilerden daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur (Ekşisu 2009).

Birlikte yaşadığı halde, duygusal ilişkilerinin bozulduğu aileler, çocukların olumsuz davranışlar kazanmalarına sebep olmaktadır. Avrupa’da yapılan bazı araştırmalarda, ailenin parçalanmasından ziyade, aile içi gerilim ve anlaşmazlıkların çocuğu daha çok etkilediği yönünde sonuçlar ortaya konmuştur. Aile içi gerilim, düşmanlık, nefret, gücenme, tedirgin etme, ağız dalaşı veya psikosomatik hastalıklar şeklinde dışa vurulan bu durum, çocuğu, olumsuz yönde etkilemektedir (Akıncı 1993).

1.7. Madde Kullanmayan Ergenlerin Madde ile İlgili Özelliklerine Göre ADÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, annesi sigara kullananların ADÖ roller ve genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladığı bulunmuştur.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, babası sigara kullananların ADÖ roller alt ölçeğini daha sağlıklı algıladığı bulunmuştur.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, babası alkol kullananların ADÖ roller, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladığı bulunmuştur.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, kardeşleri sigara kullananların ADÖ roller, duygusal tepki, davranış kontrolü alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, kardeşleri alkol kullananların ADÖ' nün roller alt ölçeğini daha sağlıklı algıladığı tespit edilmiştir.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin akrabalarında madde kullananların ADÖ' nün problem çözme, iletişim ve roller alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.

Yapılan bir çalışmada, araştırmaya katılan öğrencilerin problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki verebilme, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü ve genel işlevler algılama puanları ortalamalarının ailede madde kullanma değişkenine göre grup ortalamaları arasındaki fark istatistiksel açıdan anlamlı bulunmamıştır (Doğan, 2006). Yapılan bir başka çalışmada, ailesinde madde kullanımı olan bireylerin, ailesinde madde kullanımı olmayan bireylere göre problem çözme, duygusal tepki verme, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı nitelendirmişlerdir (Bozkurt 2015). Yapılan bir diğer çalışmada, ailesinde madde kullanımı olan ve olmayan ergenlerin aile işlevleri algılamaları arasında anlamlı bir farklılık saptanmamıştır (Çakır 2018). Çataloğlu (2011) yapmış olduğu çalışmada, ailesinde madde kullanılan ergenlerin aile işlevlerinden roller işlevini ailesinde madde kullanılmayan ergenlere göre daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.

Aile içi problemlili ilişkilerin varlığı ve anne baba ile nitelikli iletişim kuramamalarından dolayı kaynaklanan iletişim eksikliği ergenlerin madde bağımlılığına başlamalarında önemli iki etkidir (Tamar Gürol ve Ögel 2014). Ailesinde madde kullanımı olmayan bireylerin karşılaşılan problemlerin üstesinden geldikleri, aile içinde duyguların rahat ifade edildiği, aile bireylerinin birbirlerini önemseydiği, birbirlerinin fikirlerini dikkate aldıkları sonucuna varılabilir.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, arkadaşları madde kullananların ADÖ' nün roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır. Bir araştırmada gençlerin büyük çoğunluğu ilk olarak denedikleri maddenin, kendilerinden yaşça büyük ya da kendi yaşlarında bir arkadaş tarafından verildiğini veya bir grup arkadaş tarafından paylaşıldığını

belirtmiştir (Ögel ve ark. 2004). Literatürdeki diğer çalışmalar da öğrencilerin madde kullanmasında önemli bir nedeninin arkadaş etkisi olduğu bulunmuştur (Taşçı ve ark. 2005, Yaman 2014, Kaya 2011). Bulgularımızdan hareketle, işlevsel olmayan ailelere sahip ergenlerin yanlış arkadaş çevrelerine dahil oldukları böylelikle de madde kullanımı gibi zararlı davranışlara yönelmelerinde bir risk oluşturduğu düşünülmektedir.

Araştırmamızda madde kullanmayan ergenlerin, madde kullanma teklifi alan birilerinin varlığının olması ADÖ' nün tüm işlevlerinin sağlıklı algıladığı bulunmuştur. Madde kullanımına başlanmasında yabancı birilerinin etkili olduğu toplum tarafından kanıksanmış bir düşüncedir. Ögel (2005) yaptığı çalışmada herhangi bir maddeyi deneyenlerin %2' si maddeyi yabancılardan, % 14'ü birebir tanımadığı kişilerden, geri kalanı ise arkadaşlarından ya da tanıdık birilerinden temin ettiklerini ifade etmişlerdir. Sağlıklı aile işlevlerine sahip ailelerin çocuklarında çevrelerinde madde kullanan birilerinin varlığı evde yaşanan sorunlardan uzaklaşmak isteyen ergen için bir tehdit oluşturacağı düşünülmektedir.

1.8. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda, madde kullanmayan erkek ergenlerin, EÖDBÖ özdenetim başarıları puanları kadınlardan yüksektir. Araştırmamızdan farklı olarak düşük sosyo-ekonomik seviyede yaşayan ergenlerin yaşadığı duygusal davranışsal sorunlar ile olumsuz yaşam olayları arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, özdenetim düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir (Metin 2013). Tercanlı Metin ve ark. (2017) tarafından düşük sosyo-ekonomik düzeydeki ergenlerde problem davranışlar, olumsuz yaşam olayları ve özdenetim becerisinin incelendiği çalışmada ergenlerin özdenetim düzeyinin cinsiyete göre farklılaşmadığı tespit edilmiştir. Yine bir başka çalışmada, cinsiyet açısından ergenlerin özdenetim düzeyinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı bulunmuştur (Özgül 2017). Öğretmen adaylarının öz yeterlilik inancının araştırıldığı bir çalışmada, kız öğretmen adaylarının öğretmen öz-yeterlilik puanları ile erkek öğretmenlerin öz-yeterlilik puanları cinsiyet açısından farklılık göstermediği bulunmuştur (Azar 2010). Ortaokul öğrencilerinin dijital oyun bağımlılığı ile özdenetim ve sosyal eğilimleri arasındaki ilişkinin araştırıldığı çalışmada, ortaokul öğrencilerinin öz denetim becerisi, öz denetim başarıları, öz denetim

yeterlilikleri, cinsiyete göre istatistiksel olarak anlamlı farklılık göstermediği sonucuna ulaşılmıştır (Aksel 2018).

Ergenlerde sapkın davranışların nedenleri, aile içi denetim mekanizmaları ve özdenetimin analizini yaptığı araştırmadan elde edilen sonuçlara göre, erkek öğrencilerin özdenetim düzeylerinin kız öğrencilerden daha düşük olduğu bulunmuştur (Türkeş 2004). Üniversite öğrencilerinin özdenetim düzeyinin araştırıldığı bir başka çalışmada, kadınların özdenetim puanlarının yüksek olmasına rağmen cinsiyetin özdenetim düzeyini etkilemediği bulunmuştur (Yakut 2019). Karataş (2013)'ın sosyal sorun çözme ve öz denetim arasındaki ilişkiyi incelediği çalışmasında kadınlarda öz denetim daha yüksek oranda bulunmuştur. Kızların lehine olan bu farklılık, erken dönemden itibaren farklı olan sosyalleşmeye bağlı mizaç özellikleri, nörolojik farklılık (olgunlaşma) gibi sebeplere dayandırılmaktadır (Rafaelli ve ark., 2005). Kadınlar genelde duygusal, zayıf ve iradesiz varlıklar olarak bilinirken erkekler güçlü ve iradeli olarak tanımlanır. Buna benzer cinsiyet farklılıklarının özdenetim düzeyini etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmamızda, madde kullanmayan ergenlerde, sınıf düzeyi açısından EÖDBÖ özdenetim başarıları alt ölçeğinde 9. sınıf ortalama puanları 10. sınıf ortalama puanlarından yüksektir. Özgül (2017)'ün yapmış olduğu çalışmada, sınıf düzeyine göre katılımcıların öz denetim düzeyinde anlamlı düzeyde farklılaşmanın olmadığını bulmuştur. Ergenlerde akıllı telefon bağımlılığı ve özdenetim düzeylerinin ölçüldüğü bir çalışmada, ergenlerin özdenetim düzeyi sınıf düzeyi değişkenine göre anlamlı düzeyde farklılık göstermediği bulunmuştur (Mazılı, 2019). Yapılan bir başka çalışmada, yaş arttıkça erkeklerin özdenetim düzeylerinin yükseldiğini, kadınların ise özdenetim düzeylerinin düştüğü bulunmuştur. Bu dönem erkeklerin bedensel değişimi ile toplum içindeki konumu ve rolüyle açıklanmaktadır (Türkeş 2004).

Madde kullanan ergenlerde okul türlerine göre EÖDBÖ özdenetim başarıları alt ölçeğinde Anadolu liselerinin puan ortalamaları meslek liselerinin puan ortalamalarından yüksektir. Özgül (2017)'ün yapmış olduğu çalışmada, katılımcıların okul türüne göre öz denetim düzeylerinde anlamlı bir farklılaşmanın olmadığı görülmüştür. Anadolu liselerinde okuyan öğrencilerin yüksek puanlarla liseye girmeleri ve araştırmamızda Anadolu liselerinin akademik başarılarının meslek liselerine oranla daha yüksek oluşunun özdenetimlerini etkilediği düşünülmektedir.

Araştırmamızda, madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin, kendilerini tanımlamalarına göre kendini saldırgan olarak tanımlayan grubun EÖDBÖ özdenetim başarıları puanları daha düşüktür. Özdenetim, bireyin etkili başa çıkma yöntemlerini kullanabilmesini sağlayarak, olumsuz yaşam olayları sonucu oluşan stresin etkili bir biçimde yönetilmesini sağlar; bireyi bu ruhsal sorunlardan korur. Özdenetim, ergeni olumsuzluklarla ilişkili anti-sosyal ve saldırgan davranışlar geliştirmekten koruyan bir özelliktir (Metin 2013).

Araştırmamızda, madde kullanan ergenlerin okul yaşantısından memnun olma durumlarına göre okul yaşantısından memnun olanların özdenetimi daha yüksek bulunmuştur. Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin, % 50' sinin madde temin yeri olarak okulu tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Madde kullanan ergenlerin, maddeyi temin etmede okulu kullandıkları ve arkadaş çevresi içinde kendini daha güvenli hissetmesi okulu sevmesinde ve özdenetiminin yükselmesinde etkili olmuş olabilir.

Araştırmamızda, madde kullanmayan ergenlerin, akademik başarılarına göre EÖDBÖ özdenetim başarıları alt ölçeğinde fark bulunmuş olup, akademik başarıları çok iyi olanların özdenetimleri daha yüksek bulunmuştur. Araştırmamızla benzerlik gösteren bir çalışmada, özdenetim düzeyi ile okul başarıları arasında yüksek düzeyde pozitif yönde bir ilişki bulunmuştur. Özdenetim düzeyi arttıkça okul başarıları da artmaktadır (Türkes 2004). Akademik başarı özdenetimin göstergelerinden biri olarak sayılmaktadır (Kızıldaş 2019). Tangney ve ark. (2004) tarafından yapılan araştırmada yüksek özdenetim, kişilerarası uyum, akademik başarı, daha az patoloji ve olumlu insan ilişkileri arasındaki ilişkinin incelendiği çalışmada, düşük özdenetimin madde kullanımı, yeme bozuklukları, patolojik problemler, akademik başarısızlık, kolay incinme ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Okulöncesi dönemde davranışsal özdenetim düzeyi yüksek olan çocuklar ergenlik döneminde ebeveynleri tarafından akademik ve sosyal olarak daha yeterli, kendini kolaylıkla ifade edebilen, mantıklı, dikkatli, planlı, hayal kırıklığı ve stresle daha kolay baş edebilen gençler olarak tanımlanmaktadır (Mischel ve ark. 1988).

İyi bir öz kontrolde daha az saldırganlık ve suçluluk, daha iyi psikolojik uyum, zihinsel sağlık, akademik performans, daha başarılı karşılıklı ilişkiler, daha az finansal ve dürtü kontrol problemi görülmektedir. Örneğin, daha az yeme bozukluğu, alkol, nikotin ve diğer kötü maddelerin kullanımı görülmektedir (Frieze ve Hofmann 2009).

1.9. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ve Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Madde kullanmayan ergenlerde, babalarının çalışma yerlerine göre EÖDBÖ özdenetim başarısızlığı alt ölçeğinde fark olup, babası yurtdışında çalışanların özdenetimleri daha düşüktür. Ailen ve arkadaşları (1994), babanın genç çocukların özerklik arayışlarına yönelik olumlu tutumlarının, ergenlerin özgüven gelişimini olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadırlar. Babanın ergenlik dönemindeki çocuğuna ilgi ve şefkatle yaklaşması, çocuğun amaçlarına ulaşmasında onu desteklemesi çocuğun kişiliğinin olumlu gelişmesine, kararlı ve tutarlı davranışlar sergilemesine olanak tanıyacaktır.

Madde kullanmayan ergenlerde, anne babanın kavga etme durumuna göre EÖDBÖ özdenetim başarısı alt ölçeğinde istatistiksel olarak fark olup, anne babası hiç kavga etmeyenlerin özdenetimleri daha yüksektir. Yapılan bir çalışmada, aile sistemindeki ilişkilerin ergenin özdenetim düzeyinin yüksekliğiyle yakından ilişkili bulunmuştur. Ergenin ailesine yönelik olumlu duyguları özdenetim düzeyini arttırmaktadır (Türkeş 2004). Korkmaz ve Erden (2010), ailesel değişkenlerin çocukların özdenetimini etkilediğini, anne-babaya bağlılığın, anne baba gözetiminin çocukların özdenetimini yükselttiğini bulmuşlardır. Gottfredson ve Hirschi (1990)'nın teorisine göre çocuğun özdenetim geliştirmesinde aile tutumlarının büyük bir öneme sahip olduğunu savunmuşlardır. Çocuğun yaşamındaki ilk sekiz yılında ailenin çocuğun olumsuz davranışlarına vereceği uygun tepkiler (mantıklı ve tutarlı) çocuğun daha sonraki yaşantılarında benzer olaylara vereceği yanıtların, daha denetimli olmasını sağlayacaktır. Ailelerin çocuklarıyla ilişkileri kadar birbirleriyle ve çevreleriyle de ilişkileri vardır. Buradan yola çıkarak aile içindeki çatışma ve gerilimlerin az olduğu evlerde, ilgi çocukların üzerine yoğunlaşır, daha sık izlem ve denetim yapılarak yüksek özdenetime sahip bireyler yetiştirilebilir.

1.10. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde kullanım ile İlgili Özelliklerine Göre EÖDBÖ Düzeylerinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda, madde kullanan ergenlerin, arkadaşlarının madde kullanma durumlarına göre EÖDBÖ' nün özdenetim başarısı alt ölçeğinde arkadaşlarında madde kullanmayanların puan ortalamaları daha yüksektir. Düşük özdenetimle alkol ve esrar kullanımı arasındaki pozitif ilişki (Desmond ve ark.2012), bu maddelere evde kolaylıkla

ulaşabilme (aile etkisi), ve bu maddeleri kullanan arkadaşların varlığı gibi değişkenler eklendiğinde de varlığını sürdürmektedir. Ergenlerle gerçekleştirilen bir araştırmada, yüksek özdenetime sahip olsalar da alkol-madde kullanan arkadaşların olması bireyin bu maddeleri kullanma olasılığının arttığı saptanmıştır. Buna göre arkadaş faktörünün madde kullanımı üzerindeki etkisinin öz denetimden daha güçlü olduğu bildirilmektedir (Bruce ve ark. 2012).

Araştırmamızda, madde kullanmayan ergenlerin anne ve babalarının sigara kullanma durumlarına göre EÖDBÖ özdenetim başarısı alt ölçeğinde fark olup, anne babaları sigara kullanmayan ergenlerin özdenetimleri daha yüksek bulunmuştur. Babalarının alkol kullanma durumlarına göre ise babaları alkol kullananların özdenetimleri daha düşük bulunmuştur. Bir araştırmada, aile bağları, anne- babanın madde kullanımı ve öz denetimin ergenlerin madde kullanımları üzerindeki doğrudan ve dolaylı etkilerinin incelendiğı kapsamlı bir boylamsal çalışma gerçekleştirilmiştir (Chapple ve ark. 2005).

1.11. Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin EÖDBÖ ile ADÖ Arasındaki İlişkinin Değerlendirilmesi

Araştırmamızda madde kullanan ergenlerin, özdenetim başarısızlığı ile roller arasında pozitif yönde çok zayıf bir ilişki bulunmuştur. Aile işlevlerinin puanları arttıkça sağlıksızlığın da artacağı düşünöldüğünde roller işlevi puanları arttıkça özdenetim başarısızlığı yükselecektir. Ailenin yeme, içme barınma ihtiyaçları karşılandıkça, aile üyelerine düşen sorumluluklar yerine getirildikçe özdenetim başarısızlığı azalacaktır.

Madde kullanan ergenlerin, özdenetim başarısı ile ADÖ davranış kontrolü ve iletişim hariç tüm işlevlerde pozitif yönde anlamlı ilişkiler saptanmıştır. Aile içindeki sorunlara çözüm bulundukça, ailede roller yerine getirildikçe, aile içindeki duygusal bağlar arttıkça özdenetim başarısı da artar.

Madde kullanmayan ergenlerde, özdenetim başarısızlığı ile aile işlevlerinin tümüyle arasında pozitif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile işlevlerindeki sağlıksızlık arttıkça özdenetim başarısızlığı yükselecektir.

Madde kullanmayan ergenlerde, özdenetim başarısıyla ADÖ gereken ilgiyi gösterme hariç tüm işlevlerde negatif yönde anlamlı bir ilişki saptanmıştır. Aile içindeki yaşanan

problemler, iletişimsizlik, sevgi ve ilgi azlığı, kopuk ilişkiler arttıkça özdenetim başarısı azalır.

Literatürde araştırmamıza benzer şekilde aile işlevlerinin özdenetim becerilerini etkilediğine dair bulgular mevcuttur. Harma (2008), algılanan ana-baba psikolojik kontrol ve aile içi çatışma ergenlerin özdenetim becerilerini, bu özdenetim becerileri de ergen değişkenlerini etkilemektedir. Yapılan bir başka çalışmada, anne babaların çocuklarına uyguladıkları davranış kontrolü arttıkça, ergenlerin öz düzenleme becerilerinin de arttığı, psikolojik kontrol arttıkça da öz düzenleme becerilerinin olumsuz etkilediği bulunmuştur (Özden 2013). Ergenlerde sapkın davranışın nedenleri olarak özdenetim ve aile içi denetim mekanizmaların incelendiği bir çalışmada, özdenetim düzeyi ile bireyin ailenin tüm işlevlerine yönelik algısındaki olumluluk arasında pozitif ve anlamlı bir ilişki olduğu bulunmuştur; ergenin ailesine yönelik algılarının olumluluğu arttıkça, özdenetim puanlarında da bir artış görülmüştür (Türkeş 2004). Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde psikolojik sağlamlık ve aile işlevlerinin değerlendirildiği bir çalışmada, ergenlerin ADÖ toplam işlevleri ile psikolojik sağlamlık ölçeğinin öz yeterlik ve öz farkındalık alt ölçekleri arasında negatif yönde anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Aile değerlendirme ölçeğinden düşük puan alınması sağlıklı aile işlevlerini gösterdiğinden, öz yeterlik ve öz farkındalık arttıkça aile işlevleri de daha sağlıklı algılanacaktır (Çataloğlu 2011).

Özdenetim düzeyinin yükselmesinde, aile bireylerinin birbirleriyle olan iletişimin açık, net ve doğrudan olması, kendilerini özgürce ifade etmeleri, birbirlerine yakınlık, ilgi göstermeleri, problemlerin çözülmesinde aktif olarak katılmaları, birbirlerine sevgi, saygı, şefkat göstermeleri önem taşımaktadır (Türkeş 2004).

Ailesel değişkenler, çocukların özdenetimi üzerinde önemli bir role sahiptir ve anne-babaya bağlılık, anne baba gözetimi çocukların özdenetimini yükseltmektedir (Korkmaz ve Erden 2010). Gottfredson ve Hirschi öz denetimin yüksek ya da düşük olmasının sebeplerini araştırmış, düşük öz denetimin oluşmasında anne- babaların çocuk yetiştirme davranışlarının etkili olduğunu vurgulamışlardır. Yeterli anne- baba olmanın pek çok gerekliliği olmasına karşın, ailelerin bazı özelliklerinin öz denetim ile doğrudan ilişkili olduğunu belirtmişlerdir (Winfree ve Bernat 1998).

6.SONUÇ

6.1 Sonuçlar

- Araştırmamızda sigara, alkol ve yasadışı maddelerden herhangi birini kullanma oranı $\frac{1}{4}$ (%25.8) olarak bulunmuştur. Yalnızca yasadışı madde kullanımı %2.38' dir.
- Madde kullanan erkek ergenlerin ADÖ davranış kontrolü işlevini kadınlara göre daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır.
- Madde kullanan 12. sınıfta eğitim gören ergenlerin ADÖ davranış kontrolü işlevini 9, 10, 11. sınıfta eğitim gören ergenlere göre daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.
- Madde kullanan özel lise öğrencilerinin ADÖ iletişim, genel işlevlerinde ailelerinin daha sağlıklı olduğu saptanmıştır.
- Madde kullanıp kendini saldırgan olarak tanımlayan ergenlerin ADÖ duygusal tepki alt ölçeğinde daha sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları tespit edilmiştir.
- Madde kullanan ergenlerin anne mesleği çiftçi olanların ADÖ davranış kontrolü puan ortalamaları daha yüksektir.
- Madde kullanan ergenlerin çok sık kavga eden ailelerinde ADÖ problem çözme, iletişim, roller, duygusal tepki, davranış kontrolü, genel işlevler alt ölçeklerinde aile işlevlerinin daha sağlıklı olduğu sonucuna varılmıştır.
- Sigara kullanan ergenlerin ADÖ problem çözme, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları görülmüştür.
- Madde kullanmayan erkek ergenlerin ADÖ duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, genel işlevlerde kadınlara göre aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır.
- Madde kullanmayan, 12. sınıfta eğitim gören ergenlerin ADÖ davranış kontrolü işlevini 11. sınıfta eğitim gören ergenlere göre, 10. Sınıfta eğitim gören ergenlerin de 9.sınıfta eğitim görenlere göre daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.
- Madde kullanmayan, kendini saldırgan olarak tanımlayan ergenlerin ADÖ duygusal tepki ve genel işlevler alt ölçeklerde daha sağlıklı aile işlevlerine sahip oldukları tespit edilmiştir.

- Madde kullanmayan, okul yaşantısından memnun olmayan ergenlerin ADÖ roller, duygusal tepki, genel işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.
- Madde kullanmayan, parçalanmış aile yapısına sahip ergenlerin ADÖ iletişim işlevini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır.
- Madde kullanmayan, annesi okur -yazar olmayan ergenlerin ADÖ duygusal tepki işlevini ilkökul, ortaokul, lise, üniversite mezunlarına göre daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.
- Madde kullanmayan, babası lise mezunu olan ergenlerin ADÖ roller, duygusal tepki, davranış kontrolü, genel işlevlerini yalnızca okur-yazar, ilkökul, ortaokul, üniversite mezunlarına göre daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır.
- Madde kullanmayan, babası başka ilde çalışan ergenlerin ADÖ iletişim işlevini babası aynı ilçede çalışanlara göre daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.
- Madde kullanmayan ergenlerin hiç kavgaya etmeyen ailelerinin ADÖ tüm alt ölçeklerinde daha sağlıklı işlevlere sahip oldukları bulunmuştur.
- Madde kullanmayan, annesi sigara kullanan ergenlerin ADÖ roller, genel alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir.
- Madde kullanmayan, babası sigara kullanan ergenlerin ADÖ roller alt ölçeğinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir.
- Madde kullanmayan, babası alkol kullanan ergenlerin ADÖ roller, duygusal tepki, genel işlevler alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları saptanmıştır.
- Madde kullanmayan, kardeşleri sigara kullanan ergenlerin ADÖ roller, duygusal tepki, davranış kontrolü genel işlevler alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir.
- Madde kullanmayan, kardeşleri alkol kullanan ergenlerin ADÖ roller alt ölçeğinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları bulunmuştur.
- Madde kullanmayan, arkadaşları madde kullanan ergenlerin ADÖ roller, duygusal tepki, gereken ilgiyi gösterme, davranış kontrolü, aile işlevleri alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir.
- Madde kullanmayan, akrabaları madde kullanan ergenlerin ADÖ problem çözme, iletişim, roller alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir.

- Madde kullanmayan, madde kullanımı teklifi alan ergenlerin ADÖ toplam ve tüm alt ölçeklerinde aile işlevlerini daha sağlıklı algıladıkları tespit edilmiştir.
- Madde kullanmayan erkek ergenlerin özdenetim başarıları daha yüksek bulunmuştur.
- Madde kullanmayan 9. Sınıftaki ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları 10. Sınıftaki ergenlerden daha yüksektir.
- Madde kullanan Anadolu lisesinde öğrenim gören ergenlerin EÖDBÖ özdenetim başarıları puan ortalamaları daha yüksektir.
- Madde kullanan, kendini saldırgan olarak tanımlayan ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha düşüktür.
- Madde kullanmayan kendini saldırgan olarak tanımlayan ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha düşük, özdenetim başarısızlığı puan ortalamaları daha yüksek bulunmuştur.
- Madde kullanan ve okul yaşantısından memnun olan ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha yüksektir.
- Madde kullanan ve akademik başarılarını orta olarak ifade eden ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha düşüktür.
- Madde kullanmayan, babası yurtdışında çalışan ergenlerin özdenetim başarısızlığı puan ortalamaları daha yüksektir.
- Madde kullanmayan ve anne babası hiç kavga etmeyen ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları anne babası çok sık kavga edenlerden yüksektir.
- Madde kullanmayan, annesi sigara kullanan ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha düşüktür.
- Madde kullanmayan, babası sigara kullanan ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha düşük, özdenetim başarısızlığı puan ortalamaları daha yüksektir.
- Madde kullanmayan, babası alkol kullanan ergenlerin özdenetim başarısızlığı puan ortalamaları daha yüksektir.
- Madde kullanmayan, arkadaşları madde kullanan ergenlerin özdenetim başarıları puan ortalamaları daha düşüktür.
- Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde, özdenetim başarısızlığı ile ADÖ' nün alt ölçekleri arasında pozitif yönde çok zayıf bir korelasyon saptanmıştır.

- Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde, özdenetim başarısı ile ADÖ'nün alt ölçekleri arasında negatif yönde zayıf bir korelasyon saptanmıştır.

- Bu araştırma sonucunda madde kullanan ergenlerin okul yaşantısından memnun olma, akademik başarı durumu, aile yapısı, gelir düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, baba meslek, babanın çalıştığı yer, aile durumu, alkol kullanma durumu, annesinin sigara kullanma durumu, babasının sigara kullanma durumu, annesinin alkol kullanma durumu, babasının alkol kullanma durumu, kardeşlerinin alkol kullanma durumu, arkadaşlarının madde kullanma durumu, akrabalarının madde kullanma durumu, madde kullanmayı teklif etme özelliklerine göre ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir.

- Bu araştırma sonucunda madde kullanmayan ergenlerin okul türü, akademik başarı durumu, gelir düzeyi, anne meslek, baba meslek, aile durumu, annesinin sigara kullanma durumu özelliklerine göre ADÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir.

- Bu araştırma sonucunda madde kullanan ergenlerin cinsiyet, sınıf düzeyi, akademik başarı durumu, aile yapısı, gelir düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, anne meslek, baba meslek, babanın çalıştığı yer, anne babanın kavga etme durumu, aile durumu, sigara kullanma durumu, alkol kullanma durumu, annesinin sigara kullanma durumu, babasının sigara kullanma durumu, annesinin alkol kullanma durumu, babasının alkol kullanma durumu, kardeşlerinin sigara kullanma durumu, kardeşlerinin alkol kullanma durumu, akrabalarının madde kullanma durumu, madde kullanmayı teklif etme özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir.

- Bu araştırma sonucunda madde kullanmayan ergenlerin okul yaşantısından memnun olma, okul türü, aile yapısı, gelir düzeyi, anne öğrenim düzeyi, baba öğrenim düzeyi, anne meslek, baba meslek, aile durumu, annesinin alkol kullanma durumu, kardeşlerinin sigara kullanma durumu, kardeşlerinin alkol kullanma durumu, arkadaşlarının madde kullanma durumu, akrabalarının madde kullanma durumu, madde kullanmayı teklif etme özelliklerine göre EÖDBÖ alt ölçeklerinde istatistiksel olarak anlamlı farklılık görülmemiştir.

6.2 Öneriler

- Lise öğrencilerinde madde kullanım yaygınlığında artışın olduğu araştırma bulgularında görülmektedir. Madde kullanma konusunda ergenlere yönelik koruyucu, önleyici ve müdahale edici programların geliştirilmesi,
- Anne babası çok sık kavga eden ergenlerin aile işlevlerinin daha sağlıklı algılandığı ve özdenetim becerilerinin daha düşük olduğu görülmüştür. Bu nedenle anne ve babalara ergenlik dönemi özellikleri, iletişim becerileri, ebeveyn tutumlarının ergenler üzerindeki etkisi gibi konularda uzman kişiler tarafından eğitim verilmesi,
- Ergenin ailesinde ya da tanıdık çevreden birilerinin madde kullanıyor olması aile işlevlerinin olumsuz, özdenetim becerilerinin de düşük olmasına neden olmuştur. Okullarda öğrencilerin davranışlarının gözlemlenmesi okul rehber öğretmenleri ve okul yönetimi tarafından dikkatli bir şekilde yapılarak öğrencilerde madde kullanma durumlarının erken fark edilmesi,
- Ergenleri riskli davranışlara yönelmesini engelleyecek sağlıklı, sosyal ortamlardan (tiyatro, sinema, geziler, spor müsabakaları) faydalanmasını sağlayan aktivitelerin artırılması, öfkeyi tanıma, özdenetimi sağlama ve problem çözme becerilerini geliştirecek eğitimlerin verilmesi
- Madde bağımlılığını önleme çalışmalarında yararlı olacak televizyon programlarının, internet sitelerinin artırılması,
- Madde kullanan bireylere yapılan müdahalelerde cinsiyet farklılıklarına yer verilmeli, ergenlerde arkadaş etkisinin fazla olduğu düşünüldüğünde olumlu davranışlar sergileyen akranlardan model alınması
- Toplum ruh sağlığı ve okul sağlığı hemşirelerin multidisipliner yaklaşımla madde bağımlılığı mücadelesinde etkin bir rol almaları ve madde kullanımını önleyici çalışmalar yapması önerilir.

7. KAYNAKLAR

1. **Abalı A.** *Ergenlik Dönemi ve Ruhsal Yaklaşım*. Adeda Yayıncılık, İstanbul, **2012**.
2. **Acar, M.** Türkiye’de Madde Bağımlılığı ve Gençlik. Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek lisans tezi, Kırıkkale, **2006**.
3. **Akfert SK, Çakıcı E. ve Çakıcı, M.** Üniversite Öğrencilerinde Sigara Alkol Kullanımı ve Aile Sorunları ile İlişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2009**; 10: 40-47.
4. **Akın M.** Lise öğrencilerinin madde kullanımının zararlarına ilişkin sağlık eğitim gereksinimleri. *Bağımlılık Dergisi* **2000**; 1(1):14-17.
5. **Akıncı F.** Çocuk Suçluluğu Kriminolojisinde Aile Faktörü. İstanbul: Adliye ve Çocuk Suçluluğu Sempozyumu, **1993**.
6. **Aksel N.** Ortaokul Öğrencilerinin Dijital Oyun Bağımlılığı ile Öz Denetim ve Sosyal Eğilimleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ordu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ordu, **2018**.
7. **Aktepe E, Çalışkan S, Sönmez Y.** Kendine Zarar Veren Ergenlerin Aile İşlevlerinin ve Benlik Saygılarının Saptanması: Olgu-Kontrol Çalışması. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, **2014**; 15:69-76.
8. **Albayrak S, Balcı S.** Gençlerde madde bağımlılığı ve önlenmesi. *Hemşirelikte Eğitim Ve Araştırma Dergisi*, **2014**; 11: 30-37
9. **Allahverdipour H, Hidarnia A, Kazamnegad A, Shafii F, Fallah P A ve Emami A.** The Status of Self-Control and Its Relation to Drug Abuse Related Behaviors Among Iranian Male High School Students. *Social Behavior and Personality* **2006**; 34 (4): 413-424.
10. **APA** *Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders*, 4th edition, text revision (DSM-IV-TR). Washington, DC, American Psychiatric Association **2000**.
11. **APA.** Ruhsal Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı, 5. Baskı (DSM-5), Tanı Ölçütleri Başvuru Elkitabı’ndan, Çev. Köroğlu E, Hekimler Yayın Birliği, Ankara, **2014**
12. **Arıkan D, Çelebiğolu A, Tüfekçi F.** *Çocukluk dönemlerinde büyüme ve gelişme*. Pediatri Hemşireliği, Akademisyen Tıp Kitabevi, Ankara, **2013**; 53-99.
13. **Arslan H N, Terzi Ö, Dabak ğ, & PekÇen Y.** Substance, Cigarette and Alcohol Use Among High School Students in the Provincial Center of Samsun, Turkey. *Erciyes Medical Journal/Erciyes Tıp Dergisi*, **2012**, 34(2).
14. **Aslan Erdem S.** *Bitkisel Narkotikler ve Psikotropalar*. Ankara Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi, **2018**. <https://acikders.ankara.edu.tr/course/view.php?id=2298&lang=en> (18 Ocak 2019).
15. **Ateş B.** Ortaöğretim Öğrencilerinin Sosyal Destek Algılarının Bazı Değişkenlere Göre İncelenmesi. *Akademik Bakış Dergisi*, **2012**; 30:13
16. **Avcı R.** Şiddet davranışı gösteren ve göstermeyen ergenlerin ailelerini aile işlevleri, öfke ve öfke ifade tarzları açısından incelenmesi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi: Adana, **2006**.
17. **Azar A.** Ortaöğretim Fen Bilimleri ve Matematik Öğretmeni Adaylarının Öz Yeterlilik İnançları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, **2010**; 6(12): 235-252
18. **Barett AE, Turner RJ.** Family Structure and Substance Use Problems In Adolescence and Early Adulthood: Examining Explanations For The Relationship. *Addiction*, **2006**;101:109-120.
19. **Barnes N. ve D Olson.** “Parent-Adolescent Communication And The Circumplex Model”, *Child Development*. **1985**; 56: 438-447.
20. **Bogg T, Finn P R. ve Monsey K E.** A Year in the College Life: Evidence for the Social Investment Hypothesis Via Self-Control and Alcohol Consumption. *J Res Pers*, **2012**; 46 (6): 694-699.
21. **Bozan K.** Erken Adölesan Dönemdeki Akran Zorbalığının Aile İşlevleri ve Çocuğun Davranışlarıyla İlgisinin Belirlenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Nevşehir Hacıbektaş Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Nevşehir, **2018**.
22. **Bozkurt O.** Madde bağımlısı bireylerin bağımlılık süreçlerinde ailenin etkisi. Yüksek Lisans Tezi. Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2015**.
23. **Buğdaycı G.** Üniversite Öğrencilerinin Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı ve Madde Kullanımını Etkileyen Sosyal Kültürel ve Ekonomik Süreçler. Sakarya Üniversitesi Örneği. Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya, **2008**.
24. **Bulut I. (1993).** *Ruh hastalığının aile işlevlerine etkisi*. Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müsteşarlığı Yayınları: Ankara, 1993.
25. **Bulut I.** *Aile değerlendirme ölçeği el kitabı*. Özgüzelış Matbaası: Ankara, **1990**.
26. **Burger J M.** *Kişilik*. Kaknüs Yayınları: İstanbul, **2006**.

27. **Can V.** Sosyal Fobi ve Akran Baskısının Ergenlerde Madde Kullanımına Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Atatürk Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği Anabilim Dalı, Erzurum, **2017**.
28. **Çetinkaya SK.** Üniversite öğrencilerinin şiddet eğilimlerinin ve toplumsal cinsiyet rollerine ilişkin tutumlarının incelenmesi. *Nesne-Psikoloji Dergisi*, **2013**; (2): 21-43.
29. **Ceyhan E. ve Doğan M.** Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi. *Aile ve Toplum Dergisi*, **2008**, 10 (4).
30. **Chapple CL, Hope TL. ve Whiteford SW.** The direct and indirect effects of parental bonds, parental drug use, and self-control on adolescent substance use. *Journal of Child ve Adolescent Substance Abuse*, **2005**;14(3): 17-38. https://doi.org/10.1300/J029v14n03_02
31. **Chavarria J, Stevens EB, Jason AB, Ferrari JR.** The Effects of Self-Regulation and Self-Efficacy on Substance Use Abstinence, *Alcoholism Treatment Quarterly*, **2012**; 30(4): 422-432
32. **Chung T, Martin CS, Maisto SA, Cornelius JR, Clark DB.** Greater prevalence of DSM-5 nicotine use disorder compared to DSMIV nicotine dependence in treated adolescents and young adults. *Addiction*, **2012**; 107:810-818.
33. **Connors G, Maisto SA, Watson DW.** Racial factors influencing college student's ratings of alcohol's usefulness. *Drug Depend* **1988**; 21:247-252.
34. **Cox FD.** *Human intimacy: marriage, the family, and its meaning* (10. Baskı). USA: Thomson-Wadsworth, **2006**.
35. **Çakıcı S.** Alt ve üst sosyoekonomik düzeydeki ailelerin aile işlevlerinin, anne-çocuk ilişkilerinin ve aile işlevlerinin anne-çocuk ilişkilerine etkisinin incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara, **2006**.
36. **Çakır D.** Edirne' deki Liselerde ve Trakya Üniversitesi Öğrencilerinde Alkol ve Psikoaktif Madde Kullanımının Yaygınlığı. Uzmanlık Tezi, Trakya Üniversitesi Tıp Fakültesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Anabilim Dalı, Edirne, **2011**.
37. **Çakır Ebibi S.** Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ana Baba Tutumları ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. Bilim Uzmanlık Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ruhsal Rehabilitasyon Programı, Kocaeli, **2018**.
38. **Çakmak D. ve Evren C. ,** *Alkol ve Madde Kullanım Bozuklukları*, Özgül Matbaacılık, İstanbul, **2006**.
39. **Çataloğlu B.** Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Psikolojik Sağlamlılık ve Aile İşlevleri Açısından Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2011**.
40. **Delisi M, Beaver K M, Vaughn M G, Trulson C R, Kosloski A E, Alan J, Drury A J ve Wright J P.** Personality, Gender, and Self-Control Theory Revisited: Results from a Sample of Institutionalized Juvenile Delinquents. *Applied Psychology in Criminal Justice*, **2010**, 6 (1), 31- 46.
41. **Demir N Ö.** Ailedeki Madde Bağımlılığının Ergenin Sapmış Davranışlara Yönelmesindeki Etkisi: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, **2006**; 23(1):120-125.
42. **Demirbaş M. ve Yağbasan R.** Sosyal Öğrenme Teorisine Dayalı Öğretim Etkinliklerinin, Öğrencilerin Bilimsel Tutumlarının Kalıcılığına Olan Etkisinin İncelenmesi. *Uludağ Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2005**;18 (2): 363-382.
43. **Desmond S A, Bruce AS. ve Stacer M J.** Self-control, opportunity, and substance use. *Deviant Behavior*, **2012**;33(6): 425-447. <https://doi.org/10.1080/01639625.2011.584055>
44. **Doğan M.** Genel lise öğrencilerinin aile işlevlerinin ve denetim odaklarının incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Eskişehir, **2006**.
45. **Dolgun G, İnal S ve Uğurlu F.** Ergen Sağlığının Sürdürülme ve Geliştirilmesinde Hemşirenin Rolü. *Türk Pediatri Arşivi*, **2011**;46: 4-8.
46. **Durmuşoğlu N, Yıldırım-Doğru S S.** Çocukluk örseleyici yaşantılarının ergenlikte yakın ilişkilerde bireye etkisinin incelenmesi. *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, **2006**, 15: 238.
47. Dünya Sağlık Örgütü, WHO. (https://www.who.int/mental_health/mhgap/evidence/substance_abuse/en/ adresinden 01/02/2019 tarihinde alınmıştır.
48. Dünya Uyuşturucu Raporu 2016. (Erişim: 09 Mayıs 2017), <http://www.amatem.org/uyusturucu/2016dunya-uyusturucu-raporu/>
49. **Edwards G, Brown D, Oppenheimer E, Sheehan M, Taylor C, Duckitt A.** Long term outcome for patients with drinking problems: the search for predictors. *Br J Addict* **1988**;83(8):917-27.

50. **Epstein N B, Baldwin L M ve Bishop D S.** “The McMaster Family Assesment Device”, *Journal Of Marital And Family Therapy*, **1983**; 9(2): 171-180.
51. **Epstein N B. ve Bishop D S.** *Problem-centered systems therapy of the family*. Handbook of Family Therapy. New York, **1980**.
52. **Epstein N, Bishop D, Levin S.** The McMaster model of family functioning. *Journal of Marriage and Family Counseling*, **1978**; 4: 19– 31.
53. **Erdal H, Doğan H G, Ağcadağ D.** Üniversite öğrencilerinin alkol kullanma durumları ve bunu etkileyen faktörlerin analizi (Gaziosmanpaşa üniversitesi örneği). *Uluslararası Sosyal ve Ekonomik Bilimler Dergisi*, **2013**; 3 (1): 95-99.
54. **Erdamar G, Kurupınar A.** Ortaöğretim Öğrencilerinde Görülen Madde Bağımlılığı Alışkanlığı ve Yaygınlığı: Bartın İli Örneği. *Sosyal Bilimler Dergisi*, **2014**; 16(1):65-84.
55. **Erdem G, Eke CY, Ögel K, Taner S.** Lise öğrencilerinde arkadaş özellikleri ve madde kullanımı. *Bağımlılık Dergisi*, **2006**;7(3):111-6.
56. **Erginöz E.** Adölesan, Madde Bağımlılığı ve Halk Sağlığı. *Adölesan Sağlığı Sempozyum Dizisi*, **2008**;63(2): 61-64.
57. **Erkiner D.** Lise 1. Sınıf Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Aile Eğitimi ve Danışmanlığı Anabilim Dalı, İzmir, **2012**.
58. **Eşkisü M.** Liseli Öğrencilerin Zorbalık Düzeyleri İle Aile İşlevleri ve Algılanan Sosyal Destek Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, İstanbul, **2009**.
59. **Fagan P, Eisenberg M, Fraizer L, Stoddard AM, Avrunin JS, ve Sorenson G.** Employed Adolescents and Beliefs About Self-Efficacy to Avoid Smoking. *Addictive Behavior*, **2003**;28(4):613-26.
60. **Friese M. ve Hofmann W.** Control Me or I Will Control You: Impulses, Trait Self-Control and The Guidance of Behavior. *Journal of Research in Personality*, **2009**; 43: 795-805.
61. **Gottfredson MR, Hirschi T.** *A general theory of crime*. Standford, Standford University Press, **1990**.
62. **Göksel T, Cirit M, Bayındır Ü.** İzmir ili lise öğrencilerinin sigara alışkanlıklarını etkileyen faktörler, *Toraks Dergisi*, **2001**; (2): 49-53.
63. **Gümüş İ, Kurt M, Günay Ermutur D, Feyatörbay E.** Lise öğrencilerinin madde bağımlılığı konusunda bilgi, tutum ve davranış düzeylerinin belirlenmesi (Erzurum örneği). *Ekev Akademi Dergisi*, **2011**; 48: 321-334.
64. **Günaydın M.** Ergenlerde Yeme Tutumlarının Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Samsun, **2019**.
65. **Günaydın M.** Ergenlerde Yeme Tutumlarının Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. Yüksek lisans Tezi On Dokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, **2019**.
66. **Hacılioğlu N.** *Adölesan Sağlığı*. Halk Sağlığı Hemşireliği. Ankara: Fırat Matbaacılık, **2009**, 104-117.
67. **Harma M.** The impact of parental control and marital conflict on adolescents' selfregulation and adjustment. Yüksek Lisans Tezi, Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara, **2008**.
68. **Hatun O.** Annesi Babası Boşanmış İkinci Kademe Öğrencilerinin Algıladıkları Aile İşlevlerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, **2012**.
69. **Işık M.** *Madde kullanımı ve stratejik iletişim*. Sage yayıncılık, Mat. Rek. San. Tic. Ltd. Şti., Ankara, **2013**.
70. **İlhan R.** Üniversite Öğrencilerinde Madde Kullanımı ve Suç ile İlişkisi. Uzmanlık Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Adli Tıp Anabilim Dalı, Sivas, **2016**.
71. **İnandı T, Turhan E, Özer C, Akoğlu S.** Üniversite öğrencilerinde madde kullanımı, şiddet ve bazı psikolojik özellikler. *Türkiye Halk Sağlığı Dergisi*. **2011**; 9(1): 33-44.
72. **Johnston LD, O'Malley PM, Bachman JG, Schulenberg JE.** Monitoring the future national results on adolescent drug use: Overview of key findings. (NIH Publication No.107585). Bethesda, MD: *National Institute on Drug Abuse*, **2010**.
73. **Kapıkıran A N ve Fiyakalı C.** (2005). Lise Öğrencilerinde Akran Baskısı ve Problem Çözme. *Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, **2005**;18: 16-25
74. **Kapıkıran NA. ve Fiyakalı C.** Lise öğrencilerinde akran baskısı ve problem çözme. XIV. Eğitim

- Bilimleri Kongresi: Denizli, 2005.
75. **Karaca S, Barlas GÜ, Onan N ve ark.** 16-20 Yaş Grubu Ergenlerde Aile İşlevleri Kişilerarası İlişki Tarzının İncelenmesi: Bir Üniversite Örnekleme. *Balikesir Sağlık Bilimleri Dergisi*, 2013; 2(3):139-145.
76. **Karataş K.** Öğretmen adaylarının öz yönetimli öğrenmeye hazır bulunuşluklarının eleştirel düşünme eğilimleri, genel öz yeterlikleri ve akademik başarıları açısından yordanması (Yüksek Lisans Tezi). Ege Üniversitesi, İzmir, 2013.
77. **Karataş M.** Emniyet Genel Müdürlüğü Merkez Teşkilatı'nda Çalışan Polis Teşkilatı Mensuplarında Öz Denetim ve Sosyal Sorun Çözme Becerileri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara, 2013.
78. **Kaya İ ve Çeçen Eroğul R A.** Ergenlerde Çocukluk Dönemi İstismar Yaşantılarının Yordayıcısı Olarak Aile İşlevlerinin Rolü. *Eğitim ve Bilim* 2013; 38: 168
79. **Kaya Z.** Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin kişilik özellikleri ve benlik saygısı düzeylerinin sosyo- demografik değişkenlere göre incelenmesi. *Journal of Human Sciences*, 2016;13(3): 4100-4116.
80. **Kılıçarslan A.** Aile fonksiyonlarının ve algılanan farklılaşmış anne-baba yaklaşımının kardeş ilişkileri üzerindeki etkisi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi: İstanbul, 2001.
81. **Kılınç N Ö.** Üniversite Öğrencilerinin Sigara İçme Durumlarına Göre ÖzEtkililik ve Bağımlılık Düzeylerinin Değerlendirilmesi. Fırat Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Hemşirelik AD, Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2010.
82. **Kızıltaş A.** Üniversite Öğrencilerinin Öz Denetim, Stresle Başa çıkma ve Sosyal Destek Algıları ile Alkol ve Madde Kullanma Riskleri Arasındaki İlişkilerin İncelenmesi. Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sosyal Hizmet Anabilim dalı, Ankara, 2019.
83. **Koç Z.** Lise öğrencilerinin zorbalık düzeylerinin yordanması. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi: Ankara, 2006.
84. **Kolay-Akfert S, Çakıcı E, Çakıcı M.** Üniversite öğrencilerinde sigara-alkol kullanımı ve aile sorunları ile ilişkisi. *Anadolu Psikiyatri Dergisi*, 2009; 10: 40-47.
85. **Kopp C B.** Antecedents of Self-Regulation: A Developmental Perspective. *Developmental Psychology*, 1982; 18(2): 199-214.
86. **Korkmaz M. ve Erden G.** Çocukları Suç Davranışına Yönelten Olası Risk Faktörleri. *Türk Psikoloji Yazıları*, 2010;13 (25): 76-87.
87. **Köknel Ö.** Bağımlılık: Alkol ve Madde Bağımlılığı. Altın Kitaplar Yayınevi, İstanbul, 1998.
88. **Köroğlu E.** DSM – 5.Tam Ölçütleri Başvuru Kitabı. Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 2014.
89. **Kulaksızoğlu A.** Ergenlik Psikolojisi, 4. basım, Remzi Kitabevi, İstanbul, 2002.
90. **Kulaksızoğlu A.** Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Kitabevi, 1999.
91. **Kültegin Ö. Defne T.** Uyuşturucu Maddeler ve Bağımlılık Eğitim Paketi Eğitici Kılavuzu. İstanbul: Özel Okullar Derneği. AMATEM, 1997; 75-82.
92. **Lefkowitz E S.** Things have gotten better: developmenter changes among . 2005.
93. **Levent Y.** Malatya İli Battalgazi ve Yeşilyurt İlçelerinde Lise Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanımı Sıklığı ve Etkileyen Faktörler. Uzmanlık tezi, İnönü Üniversitesi Tıp Fakültesi Halk Sağlığı Anabilim Dalı, Malatya, 2018.
94. **Marshall M, Lockwood A.** Assertive community treatment for people with severe mental disorders. *Cochrane Database Syst Rev*, 2011;13(4):CD001089. doi: 10.1002/14651858.CD001089.pub2.
95. **Mayda AS, Tufan N, Baştaş S.** Düzce Tıp Fakültesi öğrencilerinin sigara konusundaki tutumları ve içme sıklıkları. *TSK Koruyucu Hekimlik Bülteni* 6 ,2007 ;(5):364-370.
96. **Mazlı S.** Ergenlerde Akıllı Telefon Bağımlılığının Özdenetim Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Afyon, 2019.
97. **Mete B.** Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Rehberlik ve Psikoloji Anabilim Dalı, İzmir, 2005.
98. **Mete B.** Lise Son Sınıf Öğrencilerinin Empatik Becerileri ile Aile İşlevleri Arasındaki İlişkinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, 2005.
99. **Metin G T.** Düşük sosyo-ekonomik düzeye sahip ergenlerde olumsuz yaşam olayları ve duygusal-davranışsal uyum ilişkisinde özdenetimin aracı rolü. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2013.

100. **Miller I W, Ryan C E, Keitner G I, Bishop D S. ve Epstein N B** (2000). The mcmaster approach to families: theory, assessment, treatment and research. *Journal of Family Therapy*, **2000**, 22:168-189.
101. **Mischel W. Shoda Y. ve Peake PK**. The Nature of Adolescent Competencies Predicted by Preschool Delay of Gratification. *Journal of Personality and Social Psychology*, **1998**;54 (4): 687-696.
102. **Moffitt T E., Arseneault L, Belsky D, Dickson N, Hancox R J, Harrington H, Houts R, Poulton R, Roberts BW, Ross S, Sears M R., Thomson W M. ve Caspi A.** (2011). A Gradient of Childhood Self-Control Predicts Health, Wealth and Public Safety. *Proceedings of National Academy of Sciences of the United States of America*, **2011**; 108 (7): 2693-2698.
103. **Moilanen K L**. Parenting and self-regulation in adolescence: Associations with adolescent behaviors. Unpublished PhD. Dissertation. University of Nebraska; **2005**.
104. **Muraven M. ve Baumeister R. F**. Self-Regulation and Depletion of Limited Resources: Does Self-Control Resemble a Muscle?. *Psychological Bulletin*, **2000**; 126 (2): 247- 259.
105. **Muş E**. *Türkiye’de Suç İstatistikleri. Kriminoloji*. (1. Baskı) Nobel Akademik Yayıncılık, Ankara, **2016**; 423-439.
106. **Nkowane AM, Saxena S**. Opportunities for an improved role for nurses in psychoactive substance use: Review of the literature. *International Journal of Nursing Practice* **2004**; 10(3):102-110.
107. **Ögel K, Tamar D, Evren C, Çakmak D**. Lise gençleri arasında alkol ve madde kullanım yaygınlığı. *Türk Psikiyatri Dergisi* **2001**;12(1):47-52.
108. **Ögel K**. *Bağımlı Aileleri İçin Rehber Kitap*. Türkiye İş Bankası Yayınları, İstanbul, **2015**.
109. **Ögel K**. *Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı*. IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, **2018**.
110. **Ögel K**. *Bağımlılık ve Tedavisi Temel Kitabı*. (1.Baskı) IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, **2017**.
111. **Ögel K**. *Sigara, Alkol ve Madde Kullanım bozuklukları: Tanı, Tedavi ve Önleme*. İstanbul: Yeniden Yayınları; **2010**.
112. **Ölçüm İ H**. Madde Kullanımı Olana ve Olmayan Ergenlerin Benlik Saygısı, Çocuk Örseleme Yaşantıları ve Öfke İfadeleri Yönünden Karşılaştırılması. Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Psikiyatri Anabilim Dalı Bağımlılık Danışmanlığı Programı, İzmir, **2014**.
113. **Öngel-Atar A, Yalçın Ö, Uygun E, Çiftçi-Demirci A, Erdoğan A**. Madde kullanım bozukluğu olan ergenlerde aile işlevlerinin, çift uyumunun ve anne baba tutumunun değerlendirilmesi. *Nöropsikiyatri Arşivi*, **2016**;53: 35-41.
114. **Öz F**. *Psikiyatri Hemşireliği El Kitabı*. Vehbi Koç Vakfı Yayınları, İstanbul; **1996**; 82-101
115. **Özakar Akça S, Selen F**. Gençlerin Riskli Davranış Örüntüleri: Cinsellik, Madde Kullanımı ve Motorlu/Eğlenceli Araç Kullanma. *Literatür Sempozyum Dergisi*, **2015**;(7):16-22.
116. **Özakar S**. Adölesanların risk alma davranışları ve risk alan adölesanlarda değişim modeline göre hemşirelik uygulamasının madde kullanımına etkisi. İstanbul Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Çocuk Sağlığı ve Hastalıkları Hemşireliği AD. Doktora Tezi. İstanbul, **2013**.
117. **Özatça A**. Ergenlerde sosyal ve duygusal yalnızlığın yordayıcısı olarak aile işlevleri. Yüksek Lisans Tezi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çukurova, **2009**.
118. **Özcebe H, Sönmez R, Akıncı Ö, Baycu Ş, Karaçay D, Kargın S. ve ark**. Adölesanlar ve Anneleri Arasındaki İletişim. *Bull of Community Medicine*, **2002**; 23(3): 1-7
119. **Özcebe H**. Türkiye’de Çocuk Sağlığının Durumu: Sokakta yaşayan/çalışan çocuklar. **2012**. Erişim 13.01.2013, hasuder.org.tr/anasayfa/images/stories/.../cocuk-tsr-31mart_1.pdf
120. **Özden Çelik C**. Ebeveyn Kontrol Davranışlarının Ergenlerin Öz Düzenleme Becerileri ve Duygusal Sorunları Üzerine Etkisi. Yüksek Lisans Tezi, Adnan Menderes Üniversitesi Sağlık Bilimleri Üniversitesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Aydın, **2013**.
121. **Özgüven İ E**. *Ailede İletişim ve Yaşam*. PDREM Yayınları, Ankara, **2010**.
122. **Özgüven İE**. *Ailede İletişim ve Yaşam*. Pdrem Yayınları, Ankara, **2001**.
123. **Öztürk M**. Üniversite Öğrencilerinde Travmatik Yaşam Olayları ile Alkol/ Madde Kullanımı Arasındaki İlişkide Duygu Düzenleme Güçlüğü ve Dürtüsellüğün Aracı Rolünün İncelenmesi, Yüksek Lisans Tezi, Ankara, **2019**.
124. **Öztürk Y E, Kırhoğlu M ve Kırac R**. Alkol ve Madde Bağımlılığında Risk Faktörleri . *Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi*, **2015**; 18(2).
125. **Pala S**. Madde Bağımlısı Olan Ergenlerin Kimlik Statülerinin Belirlenmesi. Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık Programı Yüksek Lisans Tezi, İzmir, **2007**.
126. **Peterson FL, Walker L, Whatt TJ, Rheinboldt K, White C. ve Hogkinson M**. Evidence-Based Sexuality Education. American Public Health Association 2003 Annual Conference, San Francisco, California, **2003** 18 Nov. Erişim 18.01.2013, <http://apha.confex.com/apha/responses/131am/397.doc>.

127. **Polat O.** *Çocuk ve Şiddet*. Der Yayınları, İstanbul, **2001**.
128. **Raffaelli M. Crockett L. Shen Y.** Developmental Stability and Change in Self-Regulation from Childhood to Adolescence. *The Journal of Genetic Psychology*, **2005**;166(1): 54-75.
129. **Rockville MD.** Substance Abuse and Mental Health Services Administration. *Results from the 2009 National Survey on Drug Use and Health: Volume I, 2009*, Summary of National Findings (Office of Applied Studies, NSDUH Series H-38A, HHSPublicationNo.SMA10586Findings).
130. **San A.** Üniversite öğrencilerinde Depresyon, Madde Kullanımı ve Aile Tutumu Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, **2018**.
131. **Saraçlı Ö.** Zonguldak karaelmas üniversitesi öğrencilerinde sigara, alkol ve madde kullanımı ile ilişkili bireysel ve psikososyal faktörler. Uzmanlık tezi, Zonguldak Karaelmas Üniversitesi Tıp Fakültesi Psikiyatri Anabilim Dalı, Zonguldak, **2007**.
132. **Savi F.** 12-15 Yaş Arası İlköğretim Öğrencilerinin Davranış Sorunları ile Aile İşlevleri ve Anne-Baba Kişilik Özellikleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İzmir, **2008**.
133. **Saygılı S.** Uyuşturucu madde bağımlılığı. **2004**.[http://www.saglikbilgisi.com/makale/Uyu%C5%9Fturucu%20madde%20ba%C4%9F%C4%B1ml%C4%B1l%C4%B1l%C4%B1l%C4%B1l](http://www.saglikbilgisi.com/makale/Uyu%C5%9Fturucu%20madde%20ba%C4%9F%C4%B1ml%C4%B1l%C4%B1l%C4%B1l%C4%B1l%C4%B1l), Erişim Tarihi: 13.12.2007.
134. **Senemoğlu N.** *Gelişim, Öğrenme ve Öğretim*. Pegem Akademi: Ankara, **2009**.
135. **Sertelin Ç.** Ebeveyn tutumlarının sosyo-kültürel yapı ve aile fonksiyonları ile ilişkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Üniversitesi, İstanbul, **2003**.
136. **Smokowski PR. ve Kopasz KH.** Bullying In Schools: An Overview Of Types, Effects, Family Characteristics, And Intervention Strategies, Children And School, 27/ 2, 101-110, **2005**.
137. **Solmuş T.** *Çift, Evlilik ve Aile Terapisi*. Doruk Yayıncılık, İstanbul, **2011**.
138. **Stevens V, De Bourdeaudhuij I ve Van Oost P.** Relationship of family environment to children's involvement in bully/victim problems at school. *Journal of Youth & Adolescence*, **2002**; 31: 419-428.
139. **T.C. Resmi Gazete**, Hemşirelik Yönetmeliğinde Değişiklik Yapılmasına Dair Yönetmelik, 19 Nisan **2011**, Sayı : 27910.
140. **Tangney J P, Baumeister R F. ve Boone A L.** High Selfcontrol Predicts Good Adjustment, Less Pathology, Better Grades and Interpersonal Success. *Journal of Personality*, **2004**;72 (2): 271-324.
141. **Tarhan N. ve Nurmedov S.** *Bağımlılık: Sanal veya Gerçek*. Timaş Yayınları, İstanbul, **2017**.
142. **Taşçı E, Atan U, Durmaz N, Erkut H, & Sevil U.** Kız Meslek Lisesi Öğrencilerinin Madde Kullanma Durumları. *Bağımlılık Dergisi*, **2005**; 6: 122-128.
143. **Taşoçak G.** *Hasta Eğitimi*. İstanbul Üniversitesi Basım Yayın Evi Müdürlüğü, İstanbul, **2003**.
144. **Tercanlı Metin G, Harma M. ve Gökçay G.** Düşük Sosyo-Ekonomik Düzeydeki Ergenlerde Olumsuz Yaşam Olayları, Özdenetim Becerisi ve Problem Davranışlar. *Türk Psikoloji Dergisi*, **2017**;32 (79): 1-14.
145. **Terzi C K.** Ergenlerde Saldırganlığın Madde Bağımlılığı ve Diğer Değişkenlerle İlişkisi. Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **2009**.
146. The NHS Information Centre, Lifestyles Statistics. Statistics on Drug Misuse: England **2011**. http://www.ic.nhs.uk/webfiles/publications/Health_Lifestyles/Statistics_on_Drug_Misuse_England_2010.pdf.
147. **Topbay Y.** Ortaokul Öğrencilerinin Psikolojik Sağlamlık Düzeylerinin Algılanan Sosyal Destek ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı, İstanbul, **2016**.
148. **Törüner, E. K. ve Büyükgönenç, L.** *Yaşlara Göre Büyüme Gelişme*. İçinde Çocuk Sağlığı Temel Hemşirelik Yaklaşımları. Göktuğ Yayıncılık, **2012**, 56-75.
149. **TUBİM (2018).** Türkiye Uyuşturucu Raporu. EMCDDA 2018 Ulusal Raporu (2017 verileri). www.narkotik.pol.tr/Duyurular/Documents/2018_TURKIYE_UYUSTURUCU_RAPORU.pdf [Erişim Tarihi: 08.04. 2019]
150. **Türkeş C M.** Ergenlerde Sapkın Davranışın Nedenleri Olarak Özdenetim ve Aile İç Denetim Mekanizmalarının Analizi. Yüksek Lisans Tezi, Uludağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, Bursa, **2004**.
151. Türkiye Uyuşturucu Raporu, T.C. İçişleri Bakanlığı, Emniyet Genel Müdürlüğü, Kaçakçılık ve Organize Suçlarla Mücadele Daire Başkanlığı, Türkiye, **2014**.www.eos.aeo.org.tr/userfiles/230_2014_Turkiye_Uyusturucu_Raporu_Hakkinda.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2017).
152. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM), **2012**, Türkiye uyuşturucu raporu. www.sck.gov.tr/2012_Turkiye_Uyusturucu_Raporu.pdf (Erişim Tarihi: 20.03.2017).

153. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM), **2013**, Türkiye uyuşturucu raporu. [www.sck.gov.tr/2013 Türkiye Uyuşturucu Raporu.pdf](http://www.sck.gov.tr/2013_Turkiye_Uyuşturucu_Raporu.pdf) (Erişim Tarihi:20.03.2017).
154. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi (TUBİM), Türkiye uyuşturucu raporu, Ankara, **2011**.
155. Türkiye Uyuşturucu ve Uyuşturucu Bağımlılığı İzleme Merkezi, EMCDDA **2011** Ulusal Raporu, 2011;5-182.
156. Türkiye Yeşilay Cemiyeti Türkiye Bağımlılıkla Mücadele Eğitim Programı Formatörler ve Uygulayıcılar İçin Kılavuz Kitabı. Kültür Sanat Basımevi, İstanbul, **2015**; 1-224.
157. **Ulukoca N, Gökğöz ğ. ve Karakoç A.** Kırklareli Üniversitesi Öğrencileri Arasında Sigara, Alkol ve Madde Kullanım Sıklığı. *Fırat Tıp Derg*, **2013**; 18(4): 230-234.
158. **Ulusoy D, Özcan Demir N ve Görgün Baran A.** Ergenlik Döneminde İntihar Algısı: Lise Son 1 Sınıf Gençliği Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, **2005**; 22 (1): 260-261.
159. **Ulusoy D, Özcan Demir N ve Görgün Baran A.** Parçalanmış Aile ve Gençlerde Sapmış Davranışlar: Lise Son Sınıf Gençliği Örneği. *Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, **2006**; 22(2): 62.
160. **Uzbay İ T.** *Madde Bağımlılığı. Tüm Boyutlarıyla Bağımlılık ve Bağımlılık Yapan Maddeler*. İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, **2015**.
161. **Uzbay T.** *Hazdan Bağımlılığa*. (1. Baskı). Destek Medya Grubu, İstanbul, **2018**.
162. **Uzbay T.** *Madde Bağımlılığı*. İstanbul Tıp Kitabevi, İstanbul, **2015**; 9-11.
163. **Ünal B, Ergör G, Horasan G, Kalaça S, Sözmén K.** Türkiye kronik hastalıklar ve risk faktörleri sıklığı çalışması. Ankara. Sağlık Bakanlığı, **2013**.
164. **Wolfe S E ve Higgins G E.** Selfcontrol and Perceived Behavioral Control: An Examination of College Student Drinking. *Applied Psychology in Criminal Justice*, **2008**; 4 (1): 108- 134.
165. **Worden M.** *Aile terapisi temelleri*. Adana: Nobel Kitabevi, **2013**.
166. **Wulfert E, Block JA, Santa Ana E, Rodrigues ML ve Colsman M.** Delay of Gratification: Impulsive Choices and Problem Behaviors in Early and Late Adolescence. *Journal of Personality*, **2002**; 70 (4): 533- 552.
167. **Yalçın M, Eşsizoglu A, Akkaç H, Yaşan A ve Gürgen F.** Dicle Üniversitesi öğrencilerinde madde kullanımını belirleyen risk faktörleri. *Klinik Psikiyatri*, **2009**; 12: 123-33.
168. **Yaman ÖM.** Uyuşturucu madde bağımlısı gençlerin aile içi ilişkilere yönelik görüşleri: esenler-bağcılar örneği. Türkiye Yeşilay Cemiyeti, *Addicta: The Turkish Journal on Addictions*, **2014**; 1(1): 99-132.
169. **Yavuzer H.** *Ana-Baba ve Çocuk*. (26.Basım) Remzi Kitabevi, İstanbul, **2016**
170. **Yavuzer H.** *Çocuk Psikolojisi*, (15. Basım), İstanbul: Remzi Kitabevi, **1998**.
171. **Yavuzer H.** *Çocuk Psikolojisi*. (40.Basım) Remzi Kitabevi, İstanbul, **2017**.
172. **Yayman E.** Ergenlerde Sosyal Medya Bağımlılığı Oyun Bağımlılığı ve Aile İşlevleri Arasındaki ilişkinin İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, **2019**.
173. **Yıldız E U.** İzmir liselerinde sigara, alkol madde kullanım yaygınlığı, hazırlayıcı ve koruyucu faktörler. Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Psikoloji Anabilim Dalı, **2009**.
174. **Yılmaz T.** Ergenlerde Risk Alma Davranışının İncelenmesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ege Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir, **2000**.
175. **Zaybak A. ve Fadiloğlu C.** Üniversite öğrencilerinin sağlığı geliştirme davranışı ve bu davranışı etkileyen etmenlerin belirlenmesi. *Ege Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi*, **2004**;20: 71-95.
176. **Zengin LE.** Ergenlerde Evden Kaçma Davranışının Sosyo-Demografik Özellikler ve Aile İşlevleri Açısından İncelenmesi. Yüksek Lisans Tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, **2013**.
177. **Zöhre K.** Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerin kişilik özellikleri ve benlik saygısı açısından karşılaştırılması. Yayınlanmamış doktora tezi. Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir, **2011**.
178. ([https:// www.who.int/mentalhealth/mhgap/evidence/substanceabuse/en/](https://www.who.int/mentalhealth/mhgap/evidence/substanceabuse/en/) Erişim Tarihi: 01.02.2019).

EKLER

EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM

T.C.
MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
TAYFUR ATA SÖKMEN TIP FAKÜLTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
Gönüllülerin Bilgilendirilmiş Olur / (Rıza) Formu

Araştırmanın Konusu	: "Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerde Özdenetim Becerileri ve Aile İşlevlerinin Belirlenmesi"
Araştırmanın Amacı	: Bu çalışma, Hatay ilinin Samandağ ilçesindeki liselerinde eğitim görmekte olan ergenlerde alkol, sigara ve psikoaktif madde kullanan ve kullanmayanların özdenetim becerileri ve aile işlevlerinin belirlenmesi amaçlanmıştır.
Araştırmaya Katılma Süresi	:30-35/dk.
Araştırmaya Katılacak Yaklaşık Gönüllü Sayısı	: 668

Araştırmacının Açıklaması

Sayın Katılımcı

Lise öğrencilerinin madde kullanıp kullanmama durumuna göre özdenetim becerilerinin ve aile işlevlerinin belirlenmesine yönelik bir araştırma yapmaktayım. Araştırmanın ismi "Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerde Özdenetim Becerileri ve Aile İşlevlerinin Belirlenmesi"dir. Sizin de bu araştırmaya katılmanızı öneriyorum. Ancak hemen söyleyeyim ki bu araştırmaya katılıp katılmamakta serbestsiniz. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır. Kararınızdan önce araştırma hakkında sizi bilgilendirmek istiyorum. Bu bilgileri okuyup anladıktan sonra araştırmaya katılmak isterseniz formu imzalayınız.

Yanıtlarınız bizlere sigara alkol ve diğer uyuşturucu madde kullanımından korunma yöntemlerinin geliştirilmesinde yardımcı olacaktır. Bu sesinizin duyulabilmesi için bir şanstır. Bu konu hakkındaki düşünceleriniz bizlere ışık tutacaktır.

Çalışmaya katılmayı kabul etmeniz durumunda öncelikle size ilişkin bazı sorular soracağım. Daha sonra size özdenetim becerilerinizi belirlemeye yönelik 32 maddeden oluşan ve aile işlevlerinizi belirlemeye yönelik 60 maddeden oluşan ölçekler vereceğim. Size ilişkin sorular ve ölçeklerin doldurulması yaklaşık 30-35dk. sürecektir.

Şunu bilmeniz gerekir ki çalışma sonunda elde edilen bilgiler, kimliğiniz belirtilmeden ancak bilimsel nitelikteki çalışmalarda kullanılacaktır, tüm bu bilgiler başka bir amaç için kullanılmayacaktır ve başkalarına verilmeyecektir.

Bu çalışmaya katılmanız için sizden herhangi bir ücret istenmeyecek ve çalışmaya katıldığınız için size ek bir ödeme de yapılmayacaktır. Bu araştırmaya katılmak tamamen isteğe bağlıdır ve reddettiğiniz takdirde eğitim ve öğretim koşullarınızda hiçbir değişiklik olmayacak aynı koşullarda eğitim almaya devam edeceksiniz. Yine çalışmanın herhangi bir aşamasında da ayrılma hakkına sahipsiniz.

Şimdiden vereceğiniz samimi yanıtlar, paylaşımlarınız, işbirliğiniz ve yardımlarınız için teşekkür ederim.

Adres: MKÜ Hatay Sağlık Yüksekokulu
Antakya
Tel: 0326 2160686
e-mail: htambag@mku.edu.tr

Katılımcının Beyanı

EK-1: AYDINLATILMIŞ ONAM(DEVAM)

Sayın Funda Can tarafından Hatay' ın Samandağ ilçesindeki liselerde bir araştırma yapılacağı belirtilerek bu araştırma ile ilgili yukarıdaki bilgiler bana aktarıldı. Bu bilgilerden sonra böyle bir araştırmaya "katılımcı" olarak davet edildim. Eğer bu araştırmaya katılırsam araştırmacı ile aramda kalması gereken bana ait bilgilerin gizliliğine bu araştırma sırasında da büyük özen ve saygı ile yaklaşılacağına inanıyorum. Araştırma sonuçlarının eğitim ve bilimsel amaçlarla kullanımı sırasında kişisel bilgilerimin ihtimamla korunacağı konusunda bana yeterli bilgi verildi. Çalışmanın yürütülmesi sırasında herhangi bir sebep göstermeden araştırmadan çekilebilirim. Ancak araştırmacıları zor durumda bırakmamak için araştırmadan çekileceğimi önceden bildirmemim uygun olacağına bilincindeyim. Ayrıca Mustafa Kemal Üniversitesi'nde eğitim ve öğretim koşullarımda hiçbir değişiklik olmamak koşuluyla araştırmacı tarafından araştırma dışı tutulabilirim. Araştırma için yapılacak harcamalarla ilgili herhangi bir parasal sorumluluk altına girmiyorum. Bana da bir ödeme yapılmayacaktır. Araştırma sırasında bir sorun ile karşılaştığımda; herhangi bir saatte, araştırmacı Funda Can'ı 0326 2160686 no'lu telefondan ve Mustafa Kemal Üniversitesi Hatay Sağlık Yüksekokulu adresinden arayabileceğimi biliyorum.

Yukarıdaki, araştırmadan önce gönüllüye verilmesi gereken bilgileri içeren metni okudum. Bana, tanık huzurunda aşağıda konusu belirtilen araştırmayla ilgili yazılı ve sözlü açıklama yapıldı. Araştırmaya gönüllü olarak katıldığımı ve katılmama hakkımın olduğunu, araştırma başladıktan sonra devam etmeyi istememe hakkına sahip olduğum gibi kendi isteğime bakılmaksızın araştırmacı tarafından araştırma dışı bırakılabileceğimi biliyorum. Bu koşullarda söz konusu araştırmaya, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın, kendi rızam ile katılmayı kabul ediyorum.

GÖNÜLLÜ	
Adı Soyadı: Adresi:	Telefon : (0) Faks : (0) İmza
Bilgi Verebilecek Kişi:	
VELİ, VASI VEYA VEKİL (18 yaşından küçük olanlar için)	
Adı Soyadı: Adresi:	Telefon : (0) Faks : (0) İmza:
YAKINIĞI:	
ARAŞTIRMACI	
Adı Soyadı: Adresi:	Telefon : (0) Faks : (0) İmza
GEREKTİĞİNDE GÖNÜLLÜ VEYA YAKINININ BAŞVURABİLECEĞİ KİŞİ:	
Adı Soyadı: Adresi:	Telefon : (0) Faks : (0) İmza
TANIK:	
Adı Soyadı: Görevi Adresi:	Telefon : (0) Faks : (0) İmza

NOT: Bu belge dört örnek halinde hazırlanacak, birer örnek araştırmacı, gönüllü, tanık ve kurum tarafından saklanacaktır.

EK-2: KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz ?
Kadın () Erkek()
2. Yaşınız? (yazınız).....
3. Kaçınıcı sınıftasınız ?
☐ 9. sınıf ☐ 10. sınıf ☐ 11.sınıf ☐12.sınıf
4. Okuduğunuz okul ?.....
5. Şu an yaşadığınız yer:
☐ Aile ☐ Akrabalar ☐ Yurtta ☐ Diğer.....
6. Aile yapınız:
☐ Geniş aile ☐ Çekirdek aile ☐ Parçalanmış aile
7. Siz dahil kaç kardeşiniz?.....
8. Ailenizin gelir düzeyi:
☐ 1000-1999 ☐ 2000 – 2999 TL ☐ 3000 – 3999 TL ☐ 4000 TL ve üzeri
9. Annenizin öğrenim düzeyi nedir?
 1. () okur- yazar değil
 2. () yalnızca okur – yazar
 3. () ilkokul mezunu
 4. () ortaokul mezunu
 5. () üniversite mezunu
10. Babanızın öğrenim düzeyi nedir ?
 1. () okur- yazar değil
 2. () yalnızca okur – yazar
 3. () ilkokul mezunu
 4. () ortaokul mezunu
 5. () üniversite mezunu
11. Annenizin mesleği nedir?
☐ Memur ☐ İşçi ☐ Çiftçi ☐ Emekli ☐ Serbest ☐ Diğer
- 12.babanızın mesleği nedir?
☐ Memur ☐ İşçi ☐ Çiftçi ☐ Emekli ☐ Serbest ☐ Diğer
- 13.Babanız nerede çalışıyor?
☐ Aynı ilçede ☐ Aynı ilde ☐ Başka bir ilde ☐ Yurtdışında
14. Aile durumunuz?
 1. Anne – baba birlikte yaşıyor.
 2. Anne baba ayrı yaşıyor
 3. Anne babadan biri ölmüş.
 4. Anne babadan her ikisinde ölmüş.
15. Anne babanız ne sıklıkla kavga eder?

EK-2: (DEVAM) KİŞİSEL BİLGİ FORMU

()Hiç kavga etmezler ()çok seyrek () ara sıra ()sık () çok sık

16. Kendinizi nasıl tanımlarsınız?

☐Girişken ☐Çekingen ☐Saldırgan ☐Diğer(açıklayınız)

17.Okul yaşantınızdan memnun musunuz?

☐Evet ☐Hayır, nedenini açıklayınız.....

18. Akademik başarı ortalamanız kaç ?yazınız.....

19.Sigara içiyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

20.Alkol kullanıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

21.Ailenizde sigara veya alkol kullanan var mı ?

	Bilmiyorum	Var	yok	Varsa kim		
Sigara	()	()	()	()anne	()baba	() kardeş
Alkol	()	()	()	() anne	()baba	()kardeş

22.Sigara ve alkol dışında herhangi bir madde kullanıyor musunuz?

☐ Evet ☐ Hayır

Kullandığınız madde.....

23. Arkadaşlarınız içinde madde kullanan var mı?

☐ Evet ☐ Hayır

24.Yakın ve uzak akrabalarınız içinde madde kullanan var mı?

☐Evet ☐ Hayır

25.Arkadaşlarınız ya da akrabalarınız içinde madde kullanmanızı teklif eden oldu mu?

☐ Evet ☐ Hayır

26. Kullandığınız maddeye ulaşmakta-elde etmekte ne kadar zorluk yaşıyorsunuz?

☐Hiç zorluk yaşamıyorum ☐Biraz zorluk yaşıyorum ☐Oldukça zorluk yaşıyorum ☐Çok zorluk yaşıyorum

27.Sigara ve alkol dışında bir madde kullanıyorsanız bunu nasıl temin ediyorsunuz?

☐ Arkadaşımdan ☐ Sevgilimden ☐Akrabalarımın ☐Ailemden ☐Madde satıcılarından

28.Maddeyi en sık kullanma yeriniz neresidir?

☐ Okul ☐ Eğlence yerleri ☐Kendi evim ☐ Arkadaş evi ☐ Terk edilmiş yer ☐ Sokak

EK-2: (DEVAM) KİŞİSEL BİLGİ FORMU

29. Niçin madde kullanıyorsunuz? (Birden fazla seçenek işaretleyebilirsiniz, önemine göre 12-3-4 olacak şekilde sıralandırabilirsiniz)

- ☐ Arkadaşlarım kullandığı için
- ☐ Sevgili etkisi
- ☐ Sorunlarımdan uzaklaşmak için
- ☐ Eğlenmek için
- ☐ Öfkemi yatıştırdığı için
- ☐ Canım sıkıldığı için
- ☐ Uyuyabilmek için
- ☐ İnternetin etkisi

30. Aileniz madde kullandığınızı biliyor mu?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır

31. Madde kullanımı ile ilgili bir tedavi gördünüz mü? Ya da yardım aldınız mı?

- ☐ Evet
- ☐ Hayır
- ☐ Yardım almak isterim

EK-3: ERGENLERDE ÖZDENETİM ÖLÇEĞİ

NASIL BİR YEM-1 (Adolescent Self-Regulatory Inventory)

Aşağıda bazı özellikler tanımlanmıştır. Lütfen bu özelliklerin sizi ne kadar tanımladığını ilgili cevap önündeki yuvarlak üzerine çarpı (X) işareti koyarak cevaplandırınız.

1-----2-----3-----4
Bana hiç Bana Bana biraz Bana çok
Benzemiyor benziyor Benziyor benziyor

1. Üzgün olduğumda kendimi iyi hissetirecek birşeyler yapabilirim.	☐ Bana çok benziyor
2. Sıkıldığımda yerimde duramam/oturamam.	☐ Bana çok benziyor
3. Birine kızgın olduğumda bile, etraftaki diğer insanlara normal davranabilirim.	
4. Stres altındayken yapmam gereken işleri yapmakta iyiyimdir.	☐ Bana çok benziyor
5. Yorgun olsam bile, yeni bir işe başlayabilirim.	☐ Bana çok benziyor
6. Küçük sorunlar beni uzun-vadeli planlarımdan alıkoyabilir.	☐ Bana çok benziyor
7. Eğlenceli birşeyler yaparken, yapmam gereken diğer işleri unuturum.	
8. Sıkıcı bir derste, dikkatimi toplamakta zorlanırım.	☐ Bana çok benziyor
9. Meşgul edilerek ve dikkatim dağıtılarak kesilsem bile, yaptığım işe kolayca geri dönebilirim.	
10. Etrafta başka işler olurken dikkatimi yaptığım işe yoğunlaştırmakta zorlanırım.	
11. Ne kadar daha çalışmam gerektiğini/gerekeceğini hiçbir zaman bilemem.	
12. Stres altındayken planlar yapmak ve büyük işler yapmaya başlamakta zorlanırım.	
13. Heyecanlandığımda ya da kızdığımda kolayca sakinleşebilirim.	☐ Bana çok benziyor

Ek-3(DEVAM) ERGENLERDE ÖZDENETİM ÖLÇEĞİ

14. Bir şey istediğim gibi gitmediğinde amacıma ulaşmak için davranışlarımı değiştirebilirim.

15. Arkadaşlarım dışarı gitmek istediğinde, kendimi çalışmak için tutabilirim.

16. İşler istediğim gibi gitmiyorsa, kontrolümü kaybederim.

☐ Bana çok benziyor

17. Birşeyi çok istiyorsam, ona hemen sahip olmak isterim.

☐ Bana çok benziyor

18. Biriyle ciddi bir anlaşmazlığa düştüğümde kontrolümü kaybetmeden sakince konuşabilirim.

19. Yapmam gereken çok sıkıcı olsa bile o işe yoğunlaşabilirim.

☐ Bana çok benziyor

20. Tepem atıp, birşeyler fırlatmak istediğimde kendimi durdurabilirim.

21. Sonu nereye varacağı belli olmasa da dikkatli çalışabilirim.

☐ Bana çok benziyor

22. Dışarıya belirtmeden de duygularımın ne olduğunun farkındayım.

23. Arkadaşlarım konuşurken bile işime konsantre olabilir.

☐ Bana çok benziyor

24. Bir hedefe ulaşmak için heyecanlandığımda (örn., yeni bir okula gitmek vb.), kolayca o hedef için çalışmaya başlayabilirim.

☐ Bana hiç benzemiyor

☐ Bana benzemiyor

☐ Bana biraz benziyor

☐ Bana çok benziyor

25. Plan ve hedeflerim zor olsa da onlara bağlı kalacak bir yol bulurum.

26. Uzun vadeli bir projem olduğunda, üzerinde sabırla çalışabilirim.

27. Birşeyi yapmamam gerektiğini biliyorsam, kendimi tutabilirim.

☐ Bana çok benziyor

EK-3: AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ

AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ (ADÖ)

Aşağıda aileler hakkında 60 cümle bulunmaktadır. Lütfen her cümleyi dikkatlice okuduktan sonra, ifadenin sizin ailenize ne derece uyduğuna karar veriniz. Her cümle için 4 seçenek söz konusudur. Size uyan seçeneğe (x) işareti koyunuz. Her cümle için uzun uzun düşünmeyiniz. Mümkün olduğu kadar çabuk ve samimi cevaplar veriniz. Kararsızlığa düşerseniz, ilk aklınıza gelen doğrultusunda hareket ediniz. Lütfen her cümleyi cevapladığınızdan emin olunuz.

	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç katılmıyorum
1) Ailece ev dışında program yapmada güçlük çekeriz, çünkü aramızda fikir birliği sağlayamayız.	()	()	()	()
2) Günlük hayatımızdaki sorunların (problemlerin) hemen hepsini aile içinde hallederiz.	()	()	()	()
3) Evde biri üzgün ise, diğer aile üyeleri bunun nedenini bilir.	()	()	()	()
4) Bizim evde, kişiler verilen her görevi düzenli bir şekilde yerine getirmezler.	()	()	()	()
5) Evde birinin başı derde girdiğinde diğerleri de bunu kendilerine fazlasıyla dert ederler.	()	()	()	()
6) Bir sıkıntı veya üzüntü ile karşılaştığımızda () birbirimize destek oluruz.	()	()	()	()
7) Ailemizde acil bir durum olsa şaşırıp kalırız.	()	()	()	()
8) Bazen evde ihtiyacımız olan şeylerin bittiğinin farkına varmayız.	()	()	()	()
9) Birbirimize olan sevgi, şefkat gibi duygularımızı açığa vurmaktan kaçınırız.	()	()	()	()
10) Gerektiğinde aile üyelerine görevlerini hatırlatır, kendilerine düşen işi yapmalarını sağlarız.	()	()	()	()
11) Evde dertlerimizi,üzüntülerimizi birbirimize söylemeliyiz.	()	()	()	()
12) Sorunlarımızın çözümünde genellikle ailece aldığımız kararları uygularız.	()	()	()	()

EK-3: (DEVAM) AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ(ADÖ)

	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç katılmıyorum
13) Bizim evdekiler, ancak onların hoşuna giden şeyler söylediğinizde sizi dinlerler.	()	()	()	()
14) Bizim evde bir kişinin söylediklerinden ne hissettiğini anlamak pek kolay değildir.	()	()	()	()
15) Ailemizde eşit bir görev dağılımı yoktur.	()	()	()	()
16) Ailemiz üyeleri, birbirlerine hoşgörülü davranırlar.	()	()	()	()
17) Evde herkes başına buyruktur.	()	()	()	()
18) Bizim evde herkes söylemek istediklerini üstü kapalı değil de doğrudan birbirlerinin yüzüne söyler.	()	()	()	()
19) Ailede bazılarımız, duygularımızı belli etmeyiz.	()	()	()	()
20) Acil bir durumda ne yapacağımızı biliriz.	()	()	()	()
21) Ailecek, korkularımızı ve endişelerimizi birbirimizle tartışmaktan kaçınıyoruz.	()	()	()	()
22) Sevgi ve şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize belli etmekte güçlük çekeriz.	()	()	()	()
23) Gelirimiz (ücret, maaş) ihtiyaçlarımızı karşılamaya yetmiyor.	()	()	()	()
24) Ailemiz bir problemi çözdükten sonra, bu çözümün işe yarayıp yaramadığını tartışır.	()	()	()	()
25) Bizim ailede herkes kendini düşünür.	()	()	()	()
26) Duygularımızı birbirimize açıkça söyleyebiliriz.	()	()	()	()
27) Evimizde banyo ve tuvalet (yüznumara) bir türlü temiz durmaz.	()	()	()	()
28) Aile içinde birbirimize sevgimizi göstermeyiz.	()	()	()	()
29) Evde herkes her istediğini birbirinin yüzüne söyleyebilir.	()	()	()	()

EK-3: (DEVAM) AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ(ADÖ)

	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç katılmıyorum
30) Ailemizde her birimizin belirli görev ve sorumlulukları vardır.	()	()	()	()
31) Aile içinde genellikle birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
32) Ailemizde sert-kötü davranışlar ancak belli durumlarda gösterilir.	()	()	()	()
33) Ancak hepimizi ilgilendiren durum olduğu zaman birbirimizin işine karışırız.	()	()	()	()
34) Aile içinde birbirimizle ilgilenmeye pek zaman bulamıyoruz.	()	()	()	()
35) Evde genellikle söylediklerimizle söylemek istediklerimiz birbirinden farklıdır.	()	()	()	()
36) Aile içinde birbirimize hoşgörülü davranırız.	()	()	()	()
37) Evde birbirimize, ancak sonunda kişisel bir yarar sağlayacaksa ilgi gösteririz.	()	()	()	()
38) Ailemizde bir dert varsa, kendi içimizde hallederiz.	()	()	()	()
39) Ailemizde sevgi, şefkat gibi güzel duygular ikinci plandadır.	()	()	()	()
40) Ev işlerinin kimler tarafından yapılacağını hep birlikte konuşarak kararlaştırırız.	()	()	()	()
41) Ailemizde herhangi bir şeye karar vermek her zaman sorun olur.	()	()	()	()
42) Bizim evdekiler sadece bir çıkarları olduğu zaman birbirlerine ilgi gösterirler.	()	()	()	()
43) Evde birbirimize karşı açık sözlüyüzdür.	()	()	()	()
44) Ailemizde hiçbir kural yoktur.	()	()	()	()
45) Evde birinden birşey yapması istendiğinde mutlaka takip edilmesi ve kendisine hatırlatılması gerekir.	()	()	()	()

EK-3: (DEVAM) AİLE DEĞERLENDİRME ÖLÇEĞİ(ADÖ)

	Aynen Katılıyorum	Büyük Ölçüde Katılıyorum	Biraz Katılıyorum	Hiç katılmıyorum
46) Aile içinde herhangi bir sorunun (problemin) nasıl çözüleceği hakkında kolayca karar verebiliriz.	()	()	()	()
47) Evde kurallara uyulmadığı zaman ne olacağını bilmeyiz.	()	()	()	()
48) Bizim evde aklımıza gelen herşey olabilir.	()	()	()	()
49) Sevgi, şefkat gibi olumlu duygularımızı birbirimize ifade edebiliriz.	()	()	()	()
50) Ailede her türlü problemin üstesinden gelebiliriz.	()	()	()	()
51) Evde birbirimizle pek iyi geçinemeyiz.	()	()	()	()
52) Sinirlenince birbirimize küseriz.	()	()	()	()
53) Ailede bize verilen görevler pek hoşumuza gitmez, çünkü genellikle umduğumuz görevler verilemez	()	()	()	()
54) Kötü bir niyetle olmasa da evde birbirimizin hayatına çok karışıyoruz.	()	()	()	()
55) Ailemizde kişiler herhangi bir tehlike karşısında (yangın, kaza gibi) ne yapacaklarını bilirler, çünkü böyle durumlarda ne yapılacağı, aramızda konuşulmuş ve belirlenmiştir.	()	()	()	()
56) Aile içinde birbirimize güveniriz.	()	()	()	()
57) Ağlamak istediğimizde birbirimizden çekinmeden rahatlıkla ağlayabiliriz.	()	()	()	()
58) İşimize (okulumuza) yetismekte güçlük çekiyoruz.	()	()	()	()
59) Aile içinde birisi, hoşlanmadığımız birşey yaptığında ona bunu açıkça söyleriz.	()	()	()	()
60) Problemlerimizi çözmek için ailece çeşitli yollar bulmaya çalışırız.	()	()	()	()

EK-5: ETİK KURUL İZNİ

MKÜ
TAYFUR ATA SÖKMEN TIP FAKÜLTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde öz denetim becerilerinin ve aile işlevlerinin belirlenmesi
ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU	2018/69

ETİK KURUL BİLGİLERİ	ETİK KURULUN ADI	MKÜ TAYFUR ATA SÖKMEN TIP FAKÜLTESİ KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU
	AÇIK ADRESİ:	MKÜ Alahan Kampüsü Antakya HATAY
	TELEFON	0326 245 51 14
	FAKS	0326 245 51 14
	E-POSTA	tipetik@gmail.com

BAŞVURU BİLGİLERİ	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACI UNVANI/ADI/SOYADI	Dr.Öğr.Üyesi Hatice TAMBAĞ			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ UZMANLIK ALANI	Hemşirelik Anabilim Dalı			
	KOORDİNATÖR/SORUMLU ARAŞTIRMACININ BULUNDUĞU MERKEZ	MKÜ Hatay Sağlık Yüksekokulu			
	DESTEKLEYİCİ				
	DESTEKLEYİCİNİN YASAL TEMSİLCİSİ				
	ARAŞTIRMANIN FAZİ VE TÜRÜ	FAZ 1	☐		
		FAZ 2	☐		
		FAZ 3	☐		
		FAZ 4	☐		
		Gözlemsel ilaç çalışması	☐		
		İlaç dışı klinik araştırma	☐		
		Anket Çalışması			
	ARAŞTIRMAYA KATILAN MERKEZLER	TEK MERKEZ ✓	ÇOK MERKEZLİ ☐	ULUSAL ☐	ULUSLAR ARASI ☐

Etik Kurul Başkanı
Unvanı/Adı/Soyadı Prof.Dr.Nazan SAVAŞ
İmza:

Not: Etik kurul başkanının her sayfada imzasının olması gerekmektedir.

EK-5: (DEVAM) ETİK KURUL İZNI

MKÜ
TAYFUR ATA SÖKMEN TIP FAKÜLTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI	Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde öz denetim becerilerinin ve aile işlevlerinin belirlenmesi
ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU	2018/69

DEĞERLENDİRİLEN BELGELER	Belge Adı	Tarihi	Versiyon Numarası	Dili
	ARAŞTIRMA PROTOKOLÜ	22/02/2018-36	1	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	BİLGİLENDİRİLMİŞ GÖNÜLLÜ OLUR FORMU		1	Türkçe ☒ İngilizce ☐ Diğer ☐
	OLGU RAPOR FORMU			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
	ARAŞTIRMA BROŞÜRÜ			Türkçe ☐ İngilizce ☐ Diğer ☐
DEĞERLENDİRİLEN DİĞER BELGELER	Belge Adı			Açıklama
	SIGORTA	☐		
	BIYOLOJİK MATERYEL TRANSFER FORMU	☐		
	İLAN	☐		
	YILLIK BİLDİRİM	☐		
	SONUÇ RAPORU	☐		
	GÜVENLİLİK BİLDİRİMLERİ	☐		
	DİĞER:	☐		
KARAR BİLGİLERİ	Karar No: 01	Tarih: 19/04/2018		
	KARAR 01- Mustafa Kemal Üniversitesi Hatay Sağlık Yüksekokulu Hemşirelik Bölümü öğretim üyesi Dr.Öğr.Üyesi Hatice TAMBAĞ'ın "Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde öz denetim becerilerinin ve aile işlevlerinin belirlenmesi" isimli çalışması görüşülmüş olup çalışmanın gerekçe, amaç, yaklaşım ve yöntemleri dikkate alınarak incelenmiş; çalışmanın yapılması aşamasında anket uygulanırken anket sorularının kapalı zarflarda gizlilik kurallarına uyularak katılımcılara verilmesi ve her gönüllünün sorulara tek başına cevap verebileceği ortamın sağlanması kaydıyla etik kurallara uygun bulunmuş olup; çalışmanın başvuru dosyasında belirtilen merkezlerde gerçekleştirilmesinde etik ve bilimsel sakınca bulunmadığına toplantıya katılan etik kurul üyelerinin oy birliği ile karar verilmiştir.			

KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU	
ETİK KURULUN ÇALIŞMA ESASI	Klinik Araştırmalar Hakkında Yönetmelik, İyi Klinik Uygulamaları Kılavuzu
BAŞKANIN UNVANI / ADI / SOYADI:	PROF.DR.NAZAN SAVAŞ

Unvanı/Adı/Soyadı	Uzmanlık Alanı	Kurumu	Cinsiyet	Araştırma ile ilişki	Katılım	İmza
Prof.Dr..Nazan SAVAŞ	Halk Sağlığı	MKÜ T.A.S. Tıp Fakültesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof.Dr.Aydiner KALACI	Ortopedi ve Travmatoloji	MKÜ T.A.S. Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Prof.Dr.Burçin ÖZER	Tıbbi Mikrobiyoloji	MKÜ T.A.S. Tıp Fakültesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☒ H ☐	
Yrd.Doç.Dr.Enver Ahmet DEMİR	Tıbbi Fizyoloji	MKÜ T.A.S. Tıp Fakültesi	E ☒ K ☐	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	Katılmadı
Yrd.Doç.Dr.Neslihan PINAR	Tıbbi Farmakoloji	MKÜ T.A.S. Tıp Fakültesi	E ☐ K ☒	E ☐ H ☒	E ☐ H ☒	

Etik Kurul Başkanı
Unvanı/Adı/Soyadı Prof.Dr.Nazan SAVAŞ
İmza:

Not: Etik kurul başkanının her sayfada imzasının olması gerekmektedir.

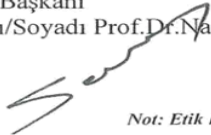
EK-5: (DEVAM) ETİK KURUL İZİNİ

MKÜ
TAYFUR ATA SÖKMEN TIP FAKÜLTESİ
KLİNİK ARAŞTIRMALAR ETİK KURULU KARAR FORMU

ARAŞTIRMANIN AÇIK ADI		Madde kullanan ve kullanmayan ergenlerde öz denetim becerilerinin ve aile işlevlerinin belirlenmesi							
ARAŞTIRMANIN PROTOKOL KODU		2018/69							
Doç.Dr.Erhan YENGİL	Aile Hekimliği	MKÜ T.A.S. Tıp Fakültesi	E ✓	K □	E □	H ✓	E ✓	H □	Katılmadı
Av.Nefise Yeşil YILDIZ	Hukuk	MKÜ Hukuk Müşavirliği	E □	K ✓	E □	H ✓	E □	H ✓	
Yrd.Doç.Dr.Rana CAN	Sağlık Hizmetleri	MKÜ Sağlık Yüksekokulu	E □	K ✓	E □	H ✓	E ✓	H □	Katılmadı
Gül Ayşe APAK	Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı Hacılar İlköğretim Okulu	E □	K ✓	E □	H ✓	E ✓	H □	
Aysel KUŞÇU	Çocuk Gelişimci	Hatay Halk Sağlığı Müdürlüğü	E □	K ✓	E □	H ✓	E □	H ✓	Katılmadı
Hakan BORAZAN	Öğretmen	Milli Eğitim Bakanlığı İslahiye Yeşilyurt İlköğretim Okulu	E ✓	K □	E □	H ✓	E ✓	H □	

*:Toplantıda Bulunma

Etik Kurul Başkanı
Unvanı/Adı/Soyadı Prof.Dr.Nazan SAVAŞ
İmza:

Not: Etik kurul başkanının her sayfada imzasının olması gerekmektedir.

EK-6: KURUM İZNİ

T.C.
HATAY VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 32889839-604.01.01-E.459605
Konu : Funda CAN'ın
Araştırma İzin Onayı

08.01.2018

VALİLİK MAKAMINA

Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı Yüksek Lisans Öğrencisi Funda CAN "Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerde Özdenetim Becerileri ve Aile İşlevlerinin Belirlenmesi" konulu anket çalışmasını ilimiz Samandağ İlçesinde bulunan Yüksel Acun Anadolu Lisesi, Samandağ Atatürk Anadolu Lisesi, Jan ve Suphi Beyluni Anadolu Lisesi , Kuşalanı Anadolu Lisesi, Karaçay Bedii Sabuncu Anadolu Lisesi, İsmail ve Mehmet Selim Kara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Özel Samandağ Çözüm Ekin Temel Lisesi, Özel Elit Bilgi Temel Lisesi, Özel Boğaziçi Temel Lisesi ve Özel Samandağ Taç Temel Lisesinde uygulamak istemektedir.

Söz konusu çalışma ile ilgili olarak komisyonumuzca inceleme yapılmış olup, "Millî Eğitim Bakanlığı Yenilik ve Eğitim Teknolojileri Genel Müdürlüğünün 22.08.2017 tarihli ve 35558626-10.06.01-E.12607291 ve 2017/25 nolu Araştırma, Yarışma ve Sosyal Etkinlik İzinleri Genelgesine" uygun olduğundan, ilgilinin Samandağ İlçesinde bulunan Yüksel Acun Anadolu Lisesi, Samandağ Atatürk Anadolu Lisesi, Jan ve Suphi Beyluni Anadolu Lisesi , Kuşalanı Anadolu Lisesi, Karaçay Bedii Sabuncu Anadolu Lisesi, İsmail ve Mehmet Selim Kara Mesleki ve Teknik Anadolu Lisesi, Özel Samandağ Çözüm Ekin Temel Lisesi, Özel Elit Bilgi Temel Lisesi, Özel Boğaziçi Temel Lisesi ve Özel Samandağ Taç Temel Lisesi Okul Müdürlüklerinin uygun göreceği tarih ve saatlerde, çalışma yapmasını , olurlarınıza arz ederim.

Mustafa KÖSE
İl Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
08.01.2018

Kemal KARAHAN
Vali a.
İl Millî Eğitim Müdürü

EK-7: ÖLÇEK İZİNLERİ

Posta - FUNDA CAN - Outlook - Google Chrome
outlook.live.com/mail/0/deeplink?version=2020031603.22&popoutv2=1&leanbootstrap=1

Ynt: ölçek izni

Gönderen: İslil BULUT <ibulut@baskent.edu.tr>
Gönderildi: 25 Aralık 2017 Pazartesi 14:04
Kime: 'FUNDA CAN'
Konu: RE: ölçek izni

Sayın Funda Can,

Ülkemizdeki geçerlik ve güvenirlik çalışması tarafımdan gerçekleştirilen "Aile Değerlendirme Ölçeği"ni çalışmanızda kullanabilirsiniz. Başarı dileklerimle,

Prof. Dr. İslil BULUT
Baskent Üniversitesi
Sağlık Bilimleri Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölüm Başkanı
0 312 246 66 78

Prof. Dr. İslil BULUT
Baskent University
Faculty of Health Sciences
Head of Department of Social Work
+ 90 312 246 66 78

Not: Posta adresinizi gönderirseniz, El Kitabı fotokopisini yollarız.

From: FUNDA CAN [mailto:CFUNDAN@hotmail.com]
Sent: Monday, December 25, 2017 9:15 AM
To: ibulut@baskent.edu.tr
Subject: İlt: ölçek izni

Windows'u Etkinleştir
Windows'u etkinleştirmek için Ayarlar'a gidin.

hama x Ölçekler (Measures in Turkish) x Self-regulatory.pdf x Posta - FUNDA CAN - Outlook x +

Güvenli değil | nebisumer.com/?page_id=337

Uygulamalar

Prof. Dr. Nebi Sümer

About Me Publications Projects Courses Graduate Students Close Relationships Traffic Psychology Ölçekler (Measures in Turkish)

Ölçekler (Measures in Turkish)

Bu sayfada yer alan ölçekler ODTÜ Psikoloji Bölümü İlişki Araştırma Laboratuvarı (Relationship Research Lab) kapsamında Prof. Dr. Nebi Sümer ve çalışma arkadaşları tarafından Türkiye'ye uyarlanan ve/ya geliştirilen ölçeklerdir. Ölçekler etik ilkelere uymak koşulu ile sadece bilimsel araştırmalarda kullanılabilir. Ölçeklerin kullanımı için izin alınmasına gerek yoktur. Söz konusu ölçeklerin klinik tanı koyma, psikolojik değerlendirme ve/ya eleman seçme vb. amaçlarla kullanılması hem bilimsel (psikometrik) hem de etik bakımdan uygun değildir. Kullanılmadan önce ölçeklerin geliştirildiği orijinal çalışmaların ve Türkiye örneklemi üzerinde yapılmış olan geçerlilik ve güvenirlik çalışmalarının detaylı olarak incelenmesi gerekir. Bu sayfayı hazırlayan ve güncelleyen doktora öğrencimiz Gülbün Şengül-İnal'a çok teşekkür ederim.

Nebi Sümer

Önemli Not: Yetişkin bağlanma örüntülerini ölçmek amacıyla geliştirilen İlişkiler Ölçeği (İÖ) ve İlişki Ölçekleri Anketi (İÖA) bağlanma çalışmalarında artık pek kullanılmayan çok eski ölçüm araçlarıdır. Bunun yerine iki temel bağlanma boyutu düzeyinde ölçüm yapan Brennan, Clark ve

Arama

Son Yazılar

- > Doğru Karar Neyin Bileşeni?
- > Sosyal Psikolojinin Kurucusu Muzaffer Şerif'in Zengin Ama Buruk Öyküsü
- > Kimler daha çok sözünüzü keser?
- > Bunun adı 'saldırgan sürücülük'
- > Mutlu Çocuk Yetiştirmenin 10 Yolu
- > Anne Duyarlılığı ve Çocuklarda Bağlanma

Recent Posts

Windows'u Etkinleştir
Windows'u etkinleştirmek için Ayarlar'a gidin.

EK-8: EK ÇİZELGELER

Madde Kullanan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Okul Yaşantısından Memnun musunuz?							
Evet (n=92)	2.18±0.56	2.33±0.44	2.18±0.43	2.22±0.66	2.38±0.49	2.17±0.37	2.02±0.54
Hayır (n=81)	2.29±0.68	2.32±0.48	2.31±0.47	2.29±0.68	2.45±0.39	2.16±0.38	2.10±0.62
	t=-1.173 P=0.242	t=0.002 P=0.998	t=-1.881 P=0.062	F=-0.754 P=0.452	F=-1.052 P=0.294	F=0.139 P=0.890	F=-0.900 P=0.369
Akademik Başarı							
Kötü (n=9)	2.52±0.52	2.32±0.29	1.99±0.35	2.35±0.49	2.48±0.42	2.23±0.38	2.07±0.45
Orta (n=67)	2.29±0.67	2.37±0.46	2.24±0.49	2.34±0.62	2.37±0.39	2.17±0.41	2.13±0.62
İyi (n=66)	2.24±0.58	2.28±0.45	2.32±0.44	2.27±0.69	2.41±0.48	2.15±0.38	2.01±0.56
Çok iyi (n=31)	2.02±0.57	2.31±0.50	2.17±0.41	2.02±0.72	2.48±0.50	2.15±0.30	2.01±0.55
	$\chi^2=7.487$ P=0.058	$\chi^2=1.337$ P=0.720	$\chi^2=6.643$ P=0.084	$\chi^2=6.563$ P=0.087	$\chi^2=0.981$ P=0.806	$\chi^2=0.328$ P=0.955	$\chi^2=1.103$ P=0.776

t = Student t, χ^2 =Kruskal Wallis

Madde Kullanan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Göş. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Aile Yapısı							
Geniş Aile (n=19)	2.28±0.49	2.45±0.34	2.24±0.36	2.28±0.54	2.44±0.40	2.16±0.28	2.09±0.50
Çekirdek Aile (n=146)	2.21±0.64	2.30±0.46	2.23±0.47	2.22±0.67	2.41±0.46	2.15±0.39	2.04±0.59
Parçalanmış Aile (n=8)	2.50±0.57	2.50±0.51	2.42±0.29	2.69±0.76	2.34±0.39	2.36±0.31	2.22±0.39
	$\chi^2=2.388$ P=0.303	$\chi^2=3.927$ P=0.140	$\chi^2=1.432$ P=0.498	$\chi^2=4.296$ P=0.117	$\chi^2=0.414$ P=0.813	$\chi^2=2.779$ P=0.249	$\chi^2=1.557$ P=0.459
Gelir Düzeyi							
1000- 1999 (n=89)	2.34±0.64	2.35±0.46	2.24±0.44	2.37±0.66	2.42±0.40	2.16±0.40	2.18±0.59
2000- 2999 (n=36)	2.06±0.55	2.21±0.33	2.23±0.45	2.06±0.65	2.31±0.56	2.14±0.28	1.87±0.51
3000- 3999 (n=17)	2.19±0.65	2.36±0.53	2.14±0.51	2.15±0.64	2.31±0.44	2.08±0.37	1.95±0.68
4000 ve üzeri (n =31)	2.16±0.59	2.36±0.52	2.32±0.49	2.17±0.70	2.56±0.43	2.25±0.41	1.970±0.48
	$\chi^2=4.388$ P=0.223	$\chi^2=2.255$ P=0.521	$\chi^2=1.721$ P=0.632	$\chi^2=7.610$ P=0.055	$\chi^2=6.288$ P=0.098	$\chi^2=1.577$ P=0.665	$\chi^2=6.723$ P=0.081
Anne Öğrenim Düzeyi							
Okur- yazar değil (n=12)	1.94±0.38	2.13±0.31	2.16±0.39	2.14±0.75	2.37±0.50	2.31±0.42	1.98±0.35
İlkokul mezunu (n=81)	2.30±0.64	2.36±0.47	2.27±0.46	2.36±0.65	2.41±0.43	2.20±0.37	2.14±0.61
Ortaokul mezunu(n=58)	2.28±0.63	2.36±0.44	2.26±0.50	2.24±0.67	2.47±0.47	2.07±0.38	2.06±0.58
Lise mezunu(n=12)	2.08±0.55	2.30±0.47	2.20±0.30	2.00±0.53	2.29±0.45	2.16±0.30	1.80±0.38
Üniversite mezunu(n=10)	1.94±0.55	2.10±0.49	2.04±0.39	1.83±0.72	2.30±0.43	2.19±0.36	1.72±0.51
	$\chi^2=6.954$ P=0.138	$\chi^2=5.111$ P=0.276	$\chi^2=2.264$ P=0.687	$\chi^2=5.614$ P=0.230	$\chi^2=2.704$ P=0.609	$\chi^2=8.333$ P=0.080	$\chi^2=1.277$ P=0.865
Baba Öğrenim Düzeyi							
Yalnızca okur-yazar(n=8)	2.27±0.51	2.38±0.50	2.24±0.29	2.38±0.46	2.54±0.48	2.35±0.47	2.21±0.51
İlkokul mezunu(n=88)	2.27±0.65	2.33±0.50	2.23±0.48	2.35±0.67	2.46±0.44	2.18±0.39	2.14±0.64
Ortaokul mezunu(n=60)	2.24±0.60	2.30±0.37	2.25±0.46	2.13±0.69	2.32±0.46	2.09±0.34	1.95±0.51
Lise mezunu(n=9)	2.04±0.54	2.32±0.60	2.28±0.41	2.04±0.60	2.44±0.41	2.15±0.30	1.87±0.42
Üniversite mezunu(n=8)	1.94±0.62	2.42±0.56	2.27±0.43	2.17± 0.71	2.39±0.39	2.33±0.32	2.02±0.49

 χ^2 =Kruskal Wallis

(devam) Madde Kullanan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

	$\chi^2=3.025$ P=0.554	$\chi^2=0.574$ P=0.966	$\chi^2=0.261$ P=0.992	$\chi^2=4.741$ P=0.315	$\chi^2=4.753$ P=0.314	$\chi^2=8.828$ P=0.066	$\chi^2=6.092$ P=0.192
Baba Meslek							
Memur (n=8)	2.27±0.47	2.51±0.47	2.24±0.37	2.10±0.58	2.36±0.46	2.36±0.45	1.91±0.48
İşçi (n=27)	2.30±0.61	2.33±0.47	2.19±0.44	2.31±0.74	2.41±0.59	2.26±0.41	2.13±0.65
Çiftçi (n=9)	2.37±0.40	2.33±0.25	2.20±0.55	2.41±0.48	2.41±0.51	2.26±0.44	2.32±0.36
Emekli (n=10)	2.17±0.61	2.46±0.53	2.26±0.52	2.13±0.62	2.37±0.35	2.19±0.36	1.94±0.54
Serbest (n=95)	2.20±0.65	2.34±0.47	2.25±0.47	2.21±0.65	2.46±0.41	2.11±0.35	2.03±0.58
Diğer (n=19)	2.13±0.62	2.13±0.41	2.23±0.37	2.27±0.78	2.22±0.43	2.08±0.35	2.00±0.55
İşsiz (n=1)	2.38± .	2.22± .	1.91± .	2.33± .	1.86± .	2.78± .	2.50± .
	$\chi^2=3.436$ P=0.752	$\chi^2=6.845$ P=0.335	$\chi^2=0.961$ P=0.987	$\chi^2=2.376$ P=0.882	$\chi^2=6.861$ P=0.334	$\chi^2=10.365$ P=0.110	$\chi^2=5.428$ P=0.490
Babanın çalıştığı yer							
Aynı ilçede (n=77)	2.23±0.61	2.33±0.42	2.20±0.42	2.23±0.60	2.40±0.43	2.40±0.43	2.17±0.37
Aynı ilde (n=28)	2.21±0.46	2.42±0.37	2.31±0.38	2.51±0.72	2.41±0.50	2.41±0.50	2.31±0.40
Başka ilde (n=10)	2.22±0.36	2.17±0.48	2.14±0.45	2.10±0.64	2.44±0.26	2.44±0.26	2.00±0.37
Yurtdışında (n=54)	2.21±0.73	2.31±0.53	2.27±0.52	2.12±0.70	2.41±0.49	2.41±0.49	2.09±0.35
	$\chi^2=0.130$ P=0.988	$\chi^2=3.935$ P=0.269	$\chi^2=2.721$ P=0.437	$\chi^2=5.439$ P=0.142	$\chi^2=0.163$ P=0.983	$\chi^2=7.579$ P=0.056	$\chi^2=2.789$ P=0.425
Aile Durumu							
Anne baba birlikte yaşıyor (n=158)	2.22±0.62	2.33±0.45	2.23±0.46	2.23±0.46	2.22±0.65	2.42±0.46	2.42±0.46
Anne baba ayrı yaşıyor (n=10)	2.27±0.49	2.17±0.43	2.19±0.28	2.19±0.28	2.40±0.88	2.30±0.40	2.30±0.40
anne babadan biri ölmüş (n=5)	2.70±0.62	2.40±0.64	2.73±0.49	2.73±0.49	2.90±0.67	2.51±0.26	2.51±0.26
	$\chi^2=0.009$ P=0.996	$\chi^2=1.303$ P=0.521	$\chi^2=0.360$ P=0.835	$\chi^2=1.649$ P=0.438	$\chi^2=3.437$ P=0.179	$\chi^2=2.280$ P=0.320	$\chi^2=2.624$ P=0.269

χ^2 =Kruskal Wallis

Madde Kullanan Ergenlerin Madde Kullanım Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Z =Mann Whitney U, χ^2 = Kruskal Wallis

Ergenlerin Madde ile İlişkin Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgii Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Alkol Kullanma Durumu							
Kullanan (n=157)	2.23±0.61	2.33±0.45	2.23±0.46	2.26±0.66	2.40±0.45	2.16±0.37	2.07±0.58
Kullanmayan(n=16)	2.28±0.70	2.30±0.48	2.36±0.36	2.17±0.79	2.56±0.32	2.17±0.40	1.94±0.47
	Z=-0.129 P=0.897	Z=-0.111 P=0.912	Z=-1.306 P=0.192	Z=-0.333 P=0.739	Z=-1.504 P=0.132	Z=-0.459 P=0.646	Z=-0.694 P=0.488
Annesinin Sigara Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=4)	2.08±0.55	2.28±0.19	2.43±0.45	2.50±0.53	2.86±0.65	2.22±0.20	2.25±0.45
Kullanıyor (n=16)	2.29±0.58	2.22±0.53	2.32±0.46	2.23±0.92	2.26±0.40	2.22±0.35	2.13±0.55
Kullanmıyor (n=153)	2.23±0.63	2.34±0.45	2.23±0.45	2.25±0.64	2.42±0.44	2.15±0.38	2.05±0.58
	χ^2 =0.310 P=0.857	χ^2 =1.008 P=0.604	χ^2 =1.793 P=0.408	χ^2 =0.885 P=0.642	χ^2 =4.462 P=0.107	χ^2 =1.137 P=0.566	χ^2 =1.050 P=0.591
Babasının Sigara Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=3)	2.11±0.67	2.37±0.06	2.33±0.50	2.61±0.59	2.86±0.80	2.19±0.23	2.33±0.51
Kullanıyor (n=63)	2.27±0.62	2.35±0.45	2.18±0.42	2.20±0.65	2.35±0.46	2.20±0.38	2.07±0.55
Kullanmıyor(n=107)	2.21±0.62	2.31±0.46	2.28±0.47	2.27±0.68	2.43±0.43	2.14±0.38	2.04±0.59
	χ^2 =0.266 P=0.875	χ^2 =0.637 P=0.727	χ^2 =1.327 P=0.515	χ^2 =1.349 P=0.509	χ^2 =3.000 P=0.223	χ^2 =1.056 P=0.590	χ^2 =1.215 P=0.545
Annesinin Alkol Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=8)	2.17±0.71	2.21±0.32	2.44±0.54	2.37±0.83	2.64±0.53	2.18±0.29	2.23±0.66
Kullanıyor (n=26)	2.23±0.58	2.29±0.49	2.35±0.37	2.26±0.63	2.32±0.46	2.19±0.26	1.97±0.56
Kullanmıyor(n=139)	2.24±0.62	2.34±0.46	2.21±0.46	2.24±0.67	2.42±0.44	2.15±0.40	2.07±0.58

(devam)Madde Kullanan Ergenlerin Ailelerinin Madde Kullanım Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlişkin Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
	$\chi^2=0.069$ P=0.966	$\chi^2=0.547$ P=0.761	$\chi^2=4.492$ P=0.106	$\chi^2=0.102$ P=0.950	$\chi^2=2.113$ P=0.348	$\chi^2=0.415$ P=0.812	$\chi^2=1.548$ P=0.461
Babasının Alkol Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=7)	2.19±0.77	2.24±0.33	2.40±0.56	2.40±0.90	2.61±0.57	2.16±0.31	2.26±0.70
Kullanıyor (n=107)	2.30±0.62	2.34±0.47	2.28±0.44	2.24±0.66	2.38±0.43	2.19±0.35	2.07±0.58
Kullanmıyor (n=59)	2.12±0.59	2.31±0.45	2.16±0.45	2.25±0.67	2.44±0.47	2.11±0.42	2.01±0.55
	$\chi^2=3.091$ P=0.213	$\chi^2=0.320$ P=0.852	$\chi^2=4.066$ P=0.131	$\chi^2=0.121$ P=0.941	$\chi^2=1.651$ P=0.432	$\chi^2=1.258$ P=0.533	$\chi^2=1.079$ P=0.583
Kardeşlerinin Alkol Kullanma Durumu							
Kullanan (n=29)	2.32±0.76	2.26±0.49	2.31±0.41	2.32±0.61	2.47±0.49	2.20±0.39	2.11±0.56
Kullanmayan (n=143)	2.22±0.58	2.34±0.45	2.23±0.46	2.24±0.68	2.40±0.44	2.15±0.37	2.05±0.58
	T=0.827 P=0.410	T=-0.827 P=0.410	T=0.907 P=0.366	T=0.640 P=0.523	T=0.723 P=0.471	T=0.651 P=0.516	T=0.503 P=0.615
Arkadaşlarının Madde Kullanma Durumu							
Kullanan (n=50)	2.24±0.59	2.32±0.47	2.30±0.44	2.29±0.65	2.45±0.45	2.21±0.41	2.15±0.58
Kullanmayan(n=122)	2.23±0.63	2.33±0.45	2.23±0.46	2.24±0.68	2.40±0.45	2.15±0.35	2.03±0.57
	Z=-0.356 P=0.722	Z=-0.133 P=0.894	Z=-0.850 P=0.395	Z=-0.502 P=0.616	Z=-0.951 P=0.341	Z=-0.764 P=0.445	Z=-1.299 P=0.194
Akrabalarının Madde Kullanma Durumu							
Kullanan(n=57)	2.28±0.62	2.38±0.49	2.27±0.42	2.28±0.66	2.41±0.40	2.23±0.39	2.11±0.63
Kullanmayan(n=116)	2.21±0.62	2.30±0.44	2.23±0.47	2.24±0.67	2.41±0.47	2.13±0.36	2.04±0.55
	Z=-0.8849 P=0.396	Z=-1.080 P=0.280	Z=-0.376 P=0.707	Z=-0.425 P=0.671	Z=-0.109 P=0.913	Z=-1.555 P=0.120	Z=-0.599 P=0.549
Çevresinden Madde Kullanma Teklifi Alma							
Evet (n=29)	2.35±0.67	2.39±0.54	2.32±0.45	2.31±0.70	2.42±0.42	2.20±0.48	2.21±0.64
	Z=-1.008 P=0.131	Z=-0.636 P=0.525	Z=-0.895 P=0.371	Z=-0.495 P=0.621	Z=-0.151 P=0.880	Z=-0.156 P=0.876	Z=-1.296 P=0.195

Madde Kullanmayan Ergenlerin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Okul Türü							
Meslek liseleri (n=176)	1.95±0.60	2.18±0.47	2.05±0.45	2.02±0.58	2.31±0.43	2.07±0.40	1.79±0.49
Anadolu liseleri (n=174)	2.05±0.67	2.13±0.48	2.04±0.45	2.01±0.73	2.29±0.46	2.06±0.36	1.83±0.57
Özel liseler (n=147)	2.04±0.62	2.20±0.48	2.10±0.46	2.00±0.61	2.26±0.39	2.10±0.35	1.83±0.54
	F=1.203 P=0.301	F=0.871 P=0.419	F=0.661 P=0.517	F=0.027 P=0.974	F=0.499 P=0.607	F=0.565 P=0.569	F=0.371 P=0.690
Akademik Başarı							
Kötü (n=11)	1.95±0.59	2.42±0.56	2.13±0.50	2.09±0.60	2.35±0.41	1.99±0.29	1.99±0.38
Orta (n=128)	2.06±0.67	2.17±0.49	2.14±0.47	2.06±0.66	2.34±0.46	2.16±0.40	1.87±0.56
İyi (n=191)	1.98±0.59	2.15±0.43	2.04±0.42	2.02±0.60	2.28±0.42	2.05±0.37	1.80±0.52
Çok iyi (n=167)	2.01±0.64	2.17±0.51	2.01±0.46	1.95±0.68	2.24±0.40	2.04±0.34	1.78±0.54
	$\chi^2=1.361$ P=0.715	$\chi^2=2.904$ P=0.407	$\chi^2=6.747$ P=0.080	$\chi^2=3.127$ P=0.372	$\chi^2=1.491$ P=0.684	$\chi^2=7.782$ P=0.051	$\chi^2=4.437$ P=0.2218

 χ^2 =Kruskal Wallis, F= ANOVA

Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Gelir Düzeyi							
1000- 1999 (n=255)	2.07±0.64	2.19±0.47	2.05±0.46	2.08±0.66	2.30±0.46	2.08±0.37	1.85±0.52
2000- 2999 (n=135)	1.97±0.60	2.15±0.49	2.07±0.44	1.94±0.62	2.26±0.37	2.08±0.37	1.77±0.53
3000- 3999 (n=69)	1.95±0.61	2.19±0.48	2.09±0.44	1.95±0.62	2.26±0.44	2.07±0.34	1.79±0.52
4000 ve üzeri (n=38)	1.91±0.69	2.03±0.43	2.07±0.49	1.92±0.64	2.29±0.38	2.02±0.42	1.79±0.68
	F=1.535 P=0.205	F=1.314 P=0.269	F=0.232 P=0.874	F=1.789 P=0.149	F=0.373 P=0.772	F=0.346 P=0.792	F=0.679 P=0.565
Anne Meslek							
Memur (n=15)	1.88±0.69	2.20±0.37	1.99±0.55	1.83±0.61	2.35±0.49	1.93±0.37	1.77±0.60
İşçi (n=19)	2.32±0.89	2.33±0.56	2.12±0.34	2.09±0.66	2.23±0.31	2.05±0.38	1.93±0.59
Çiftçi (n=15)	2.03±0.69	2.13±0.35	2.14±0.44	2.06±0.58	2.48±0.45	2.04±0.50	1.92±0.54
Emekli (n=4)							
Serbest(n=91)	2.09±0.61	2.22±0.53	2.14±0.55	2.17±0.68	2.31±0.47	2.17±0.36	1.93±0.63
Ev hanımı(n=125)	1.98±0.57	2.17±0.47	2.02±0.40	2.01±0.62	2.25±0.42	2.05±0.34	1.78±0.52
Diğer(n=228)	1.99±0.63	2.13±0.46	2.05±0.43	1.95±0.64	2.28±0.42	2.06±0.37	1.77±0.49
	$\chi^2=5.178$ P=0.395	$\chi^2=3.193$ P=0.670	$\chi^2=5.194$ P=0.393	$\chi^2=8.775$ P=0.118	$\chi^2=4.900$ P=0.428	$\chi^2=9.806$ P=0.081	$\chi^2=5.462$ P=0.362
Baba Meslek							
Memur (n=25)	1.97±0.76	2.16±0.47	2.16±0.55	1.93±0.72	2.31±0.44	1.99±0.27	1.82±0.60
İşçi (n=101)	2.06±0.68	2.20±0.52	2.07±0.47	2.09±0.66	2.29±0.42	2.07±0.38	1.91±0.60
Çiftçi (n=21)	1.92±0.57	2.21±0.37	2.06±0.46	2.07±0.69	2.40±0.49	2.13±0.43	1.85±0.62
Emekli (n=27)	2.07±0.58	2.23±0.33	1.96±0.38	1.88±0.49	2.16±0.43	2.06±0.34	1.71±0.33

F = ANOVA, χ^2 = Kruskal Wallis

(devam)Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyo-Demografik Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem Çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgii Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Serbest (n=243)	2.03±0.61	2.15±0.48	2.05±0.46	2.00±0.63	2.29±0.43	2.08±0.36	1.79±0.49
Diğer(n=56)	1.85±0.56	2.15±0.52	2.04±0.41	2.01±0.66	2.26±0.40	2.03±0.41	1.81±0.57
İşsiz (n=5)	2.23±0.58	2.60±0.29	2.36±0.45	2.57±0.74	2.49±0.65	2.31±0.69	2.47±0.61
	$\chi^2=6.288$ P=0.392	$\chi^2=6.708$ P=0.349	$\chi^2=4.737$ P=0.578	$\chi^2=6.210$ P=0.400	$\chi^2=4.862$ P=0.562	$\chi^2=3.968$ P=0.681	$\chi^2=7.729$ P=0.259
Aile Durumu							
Anne baba birlikte yaşıyor (n=467)	2.01±0.62	2.17±0.48	2.06±0.46	2.02±0.62	2.28±0.43	2.07±0.37	1.82±0.54
Anne baba ayrı yaşıyor (n=9)	2.00±0.67	2.17±0.42	2.05±0.45	2.04±0.65	2.59±0.53	2.22±0.42	1.88±0.66
Anne babadan biri ölmüş (n=20)	2.02±0.73	2.06±0.39	2.10±0.28	1.83±0.61	2.24±0.42	2.13±0.32	1.62±0.40
	$\chi^2=2.608$ P=0.271	$\chi^2=1.313$ P=0.519	$\chi^2=4.600$ P=0.100	$\chi^2=4.800$ P=0.091	$\chi^2=1.083$ P=0.582	$\chi^2=6.331$ P=0.051	$\chi^2=1.592$ P=0.451

χ^2 =Kruskal Wallis

Madde Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlgili Özelliklerine Göre ADÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerinin Madde ile İlgili Özellikleri	Aile Değerlendirme Ölçeği						
	Problem çözme $\bar{x} \pm SS$	İletişim $\bar{x} \pm SS$	Roller $\bar{x} \pm SS$	Duygusal Tepki $\bar{x} \pm SS$	Gereken İlgiyi Gös. $\bar{x} \pm SS$	Davranış Kontrolü $\bar{x} \pm SS$	Genel İşlevler $\bar{x} \pm SS$
Annesinin Alkol Kullanma Durumu							
Bilmiyorum (n=9)	1.93±0.60	2.15±0.42	1.93±0.53	2.26±0.65	2.05±0.45	2.28±0.32	1.95±0.51
Kullanıyor (n=17)	1.96±0.59	2.27±0.52	2.13±0.42	1.88±0.66	2.24±0.28	2.06±0.28	1.66±0.45
Kullanmıyor (n=471)	2.02±0.63	2.16±0.48	2.06±0.452	2.01±0.64	2.29±0.43	2.07±0.37	1.82±0.54
	$\chi^2=0.097$ P=0.953	$\chi^2=0.366$ P=0.833	$\chi^2=1.177$ P=0.555	$\chi^2=2.350$ P=0.309	$\chi^2=1.736$ P=0.420	$\chi^2=3.157$ P=0.206	$\chi^2=2.565$ P=0.277

χ^2 =Kruskal Walls

Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerine İlişkin Sosyodemografik Özellikler	Madde Kullanan			Madde Kullanmayan		
	Ergenlerde Özdenetim Beceri Ölçeği					
	n	Özdenetim başarıları $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarıları $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Aile Yapısı						
Geniş Aile	19	44.80±8.48	39.85±8.95	66	50.55±8.11	39.55±7.34
Çekirdek Aile	146	46.50±8.13	39.14±6.62	424	50.26±9.01	38.59±6.86
Parçalanmış Aile	8	50.13±6.77	40.00±6.91	7	50.29±8.34	39.86±5.15
	$\chi^2=2.079$ P=0.354		$\chi^2=0.669$ P=0.716	$\chi^2=0.030$ P=0.985		$\chi^2=1.060$ P=0.589
Gelir Düzeyi						
1000- 1999	89	46.22±8.45	38.79±7.11	255	50.00±9.38	38.04±7.39
2000- 2999	36	47.42±7.51	38.14±6.76	135	51.06±8.46	39.84±6.16
3000- 3999	17	45.81±10.47	41.06±7.94	69	50.24±7.76	39.10±6.69
4000 ve üzeri	31	46.47±6.66	41.10±5.47	38	49.77±8.94	38.77±6.07
	$\chi^2=1.728$ P=0.631		$\chi^2=3.526$ P=0.317	$\chi^2=2.207$ P=0.531		$\chi^2=4.900$ P=0.179
Anne Öğrenim Düzeyi						
Okur- yazar değil	12	43.50±9.93	38.33±7.19	12	52.25±10.39	36.00±5.34
İlkokul mezunu	81	46.49±7.94	39.74±6.52	269	50.30±9.28	38.74±7.39
Ortaokul mezunu	58	46.58±8.40	38.31±7.71	161	50.46±7.91	38.73±6.12
Lise mezunu	12	47.92±7.10	40.58±6.26	31	50.68±9.41	37.57±7.53
Üniversite mezunu	10	47.67±7.57	40.78±5.21	24	47.92±9.16	41.32±5.57
	$\chi^2=1.277$ P=0.865		$\chi^2=2.392$ P=0.664	$\chi^2=2.220$ P=0.695		$\chi^2=7.951$ P=0.093

χ^2 =Kruskal Wallis

(devam) Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerine İlişkin Sosyodemografik Özellikler	Madde Kullanan			Madde Kullanmayan		
	Ergenlerde Özdenetim Beceri Ölçeği					
	n	Özdenetim başarıısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarıısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Baba Öğrenim Düzeyi						
Yalnızca okur- yazar	8	48.63±7.48	34.50±6.55	12	46.62±9.85	36.38±7.86
İlkokul mezunu	88	45.74±8.60	39.41±7.10	273	50.61±8.97	39.01±7.01
Ortaokul mezunu	60	46.87±7.72	39.20±6.79	164	49.85±8.56	38.56±6.53
Lise mezunu	9	44.67±5.34	41.89±5.53	25	52.76±9.76	36.80±7.91
Üniversite mezunu	8	51.38±8.45	40.00±6.44	23	49.26±8.19	39.96±6.43
	$\chi^2=3.293$ P=0.510		$\chi^2=6.510$ P=0.164	$\chi^2=4.086$ P=0.394		$\chi^2=4.863$ P=0.302
Anne Meslek						
Memur	8	51.14±6.07	40.57±5.35	15	51.63±7.15	38.25±6.18
İşçi	10	47.70±5.74	38.80±6.94	19	46.47±10.12	39.16±7.06
Çiftçi	5	34.40±10.06	37.20±10.50	15	50.13±7.82	38.33±8.11
Emekli	1			4		
Serbest	44	45.65±9.64	38.05±7.36	91	49.72±9.55	39.03±7.31
Ev hanımı	40	46.65±6.93	39.55±6.19	125	49.72±9.31	38.94±6.69
Diğer	65	47.12±7.46	39.96±6.52	228	51.09±8.37	38.52±6.87
	$\chi^2=9.371$ P=0.095		$\chi^2=1.110$ P=0.953	$\chi^2=6.040$ P=0.302		$\chi^2=0.559$ P=0.990

χ^2 =Kruskal Wallis

(devam) Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Ailelerinin Sosyodemografik Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin Ailelerine İlişkin Sosyoemografik Özellikler	Madde Kullanan			Madde Kullanmayan		
	Ergenlerde Özdenetim Beceri Ölçeği					
	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	N	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Baba Meslek						
Memur	8	49.63±6.30	40.38±5.32	25	50.48±7.91	39.04±7.32
İşçi	27	45.11±6.72	39.15±7.21	101	49.56±8.89	39.01±7.12
Çiftçi	9	41.78±11.68	36.56±9.10	21	51.62±10.57	35.43±7.65
Emekli	10	50.10±11.30	39.00±6.82	27	52.59±8.43	38.81±6.74
Serbest	95	46.14±8.14	39.64±6.92	243	50.05±9.00	38.90±6.85
Diğer	19	48.53±6.79	39.26±5.95	56	51.07±7.61	38.39±6.37
İşsiz	1	44.00 .	40.00 .	5	49.60±7.44	46.00±3.54
		$\chi^2=6.416$ P=0.378	$\chi^2=1.032$ P=0.984		$\chi^2=3.922$ P=0.687	$\chi^2=11.349$ P=0.078
Aile Durumu						
Anne baba birlikte yaşıyor	158	46.25±8.27	39.47±6.84	467	50.37±8.79	38.77±6.95
Anne baba ayrı yaşıyor	10	47.00±5.62	37.80±7.24	9	47.56±7.94	40.22±5.24
Anne babadan biri ölmüş	5	52.40±6.58	35.60±8.26	20	50.55±11.08	36.90±6.65
		$\chi^2=2.383$ P=0.304	$\chi^2=1.752$ P=0.416		$\chi^2=1.519$ P=0.468	$\chi^2=2.237$ P=0.327

χ^2 =Kruskal Wallis

Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin ve Ailelerinin Madde kullanım ile İlgili Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin ve Ailelerinin Madde Kullanımı ile İlgili Özellikleri	Madde Kullanan			Madde Kullanmayan		
	Ergenlerin Özdenetim Beceri Ölçeği					
	N	Özdenetim başarıları $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarıları $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
Sigara Kullanma durumu						
Kullanan	58	44.75±9.48	39.50±7.75	0	.	.
Kullanmayan	115	47.39±7.20	39.14±6.44	497	50.30±8.88	38.73±6.91
	Z=-1.328 P=0.184		Z=-1.009 P=0.313	.		.
Alkol Kullanma Durumu						
Kullanan	157	46.34±8.10	39.29±6.94	0	.	.
Kullanmayan	16	48.33±8.64	38.92±6.52	497	50.30±8.88	38.73±6.91
	Z=-1.139 P=0.255		Z=-0.290 P=0.795	.		.
Annenin Alkol Kullanma Durumu						
Bilmiyorum	8	44.75±11.35	36.38±11.73	9	50.44±13.56	35.11±8.07
Kullanıyor	26	45.63±8.28	39.37±5.26	17	48.63±10.59	41.60±5.57
Kullanmıyor	139	46.74±7.94	39.41±6.85	471	50.36±8.73	38.71±6.90
	$\chi^2=0.196$ P=0.907		$\chi^2=0.184$ P=0.912	$\chi^2=0.322$ P=0.851		$\chi^2=3.711$ P=0.156
Kardeşlerin Sigara Kullanma Durumu						
Kullanıyor	21	45.21±8.74	37.52±8.41	31	47.85±9.17	39.88±7.25
Kullanmıyor	151	46.52±8.06	39.56±6.65	458	50.49±8.88	38.59±6.87
	Z=-0.436 p=0.663		Z=-0.909 p=0.363	Z=-1.622 p=0.105		Z=-1.057 p=0.291
Kardeşlerin Alkol Kullanma Durumu						
Kullanıyor	29	45.87±7.92	38.80±7.72	18	47.10±10.52	39.50±8.06
Kullanmıyor	143	46.54±8.19	39.42±6.74	471	50.45±8.83	38.64±6.85

Z = Mann Whitney U , χ^2 =Kruskal Wallis

(devam) Madde Kullanan ve Kullanmayan Ergenlerin Madde kullanım ile İlgili Özelliklerine Göre EÖDBÖ Puan Ortalamaları

Ergenlerin madde kullanımı ile ilgili Özellikleri	Madde Kullanan			Madde Kullanmayan		
	Ergenlerin Özdenetim Beceri Ölçeği					
	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$	n	Özdenetim başarısı $\bar{x} \pm SS$	Özdenetim Başarısızlığı $\bar{x} \pm SS$
	Z=-0.577 p=0.564		Z=-0.043 p=0.965	Z=-1.512 p=0.130		Z=-0.751 p=0.453
Akrabalarının Madde Kullanma Durumu						
Kullanıyor	57	45.65±8.80	39.22±7.04	123	50.76±8.78	38.66±6.85
Kullanmıyor	116	46.85±7.82	39.29±6.87	374	50.15±8.91	38.76±6.93
	Z=-0.944 P=0.345		Z=-0.156 P=0.876	Z=-0.619 P=0.536		Z=-0.071 P=0.944
Çevresinden Madde Kullanma Teklifi Alma Durumu						
Evet	29	43.78±9.46	38.11±7.20	22	48.48±11.23	39.48±7.26
Hayır	143	46.97±7.80	39.48±6.85	475	50.40±8.74	38.69±6.89
	Z=-1.493 P=0.136		Z=-0.727 P=0.467	Z=-1.053 p=0.292		Z=-0.287 P=0.774

Z = Mann Whitney U, X2= Kruskal Wallis

ÖZGEÇMİŞ

1991 yılında Hatay Samandağ’ da doğdu. Jan ve Suphi Beyluni Lisesi’nden 2007 yılında mezun oldu. Ege Üniversitesi Ödemiş Sağlık Yüksek Okulu Hemşirelik Bölümü’nden 2014 yılında mezun oldu. 2017 yılında Hatay Mustafa Kemal Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Toplum Ruh Sağlığı Hemşireliği Anabilim Dalı’nda yüksek lisans yapmaya hak kazandı. Samandağ Devlet Hastanesi’nde 2015 yılından itibaren görev yapmaktadır.

